

GLASILO HRVATSKOG DRUŠTVA POLITIČKIH ZATVORENIKA (HDPZ)

politički

ZATVORENIK

GODINA VII. - TRAVANJ 1997. - CIJENA 10 KN   BROJ

61

F. Quiquerez: Posljednji časovi Petra Zrinskog i Krste Frankopana

• **Istina o savezničkim ratnim zarobljenicima u NDH • Interview: Zlatko Tomičić •**

• **Miroslav Krleža i balkanizacija Hrvatske • Katolička crkva u Istri •**

• **U spomen Vjekoslavu Balinu • Dokumenti, sjećanja i svjedočenja •**

DESETI TRAVNJA - TRIDESETI SVIBNJA

Sloboda! Kako to gordo zvuči. A upravo se to zbilo 10. travnja 1941. godine, kad su pukli lanci i spone, kojima je 1918. godine politička naivnost tadašnjih političara (možda i u dobroj namjeri) uvela hrvatski narod u lažnu zajednicu "bratskog naroda", a zapravo u tamnicu i robstvo. Mi, malo stariji, sjećamo se bruanja aviona i silovite lomljave i škripe tenkovskih gusjenica, koje su izazvale pomutnju u slabo discipliniranoj i korumpiranoj kardarodrvenko-kraljevskoj vojski. Vojnici su bježali na sve strane, skidali znakovlje mrske vojske, ali su oružje ponijeli sobom, za novu borbu - za Nezavisnu Hrvatsku. Tako, dok su "đenerali" bježali pred naletom njemačke snage, Hrvati su klicali slobodu. Hrvatski časnici već 6. travnja u III. zrakoplovnoj brigadi u Petrovcu kod Skoplja, pod vodstvom pukovnika Zdenka Gorjupa i kapetana Mate Čulinovića, odkazuju posluh srpskim zapovjednicima. Dne 7. travnja u Čakovcu, u hrvatskom Međimurju, magistar farmacije Teodor Košak proglašava u ime poglavnika ustavu NDH. Tu je odmah postrojena prva konjička pukovnija, pod zapovjedništvom satnika Ivana Žagara. Zatim slijedi pobuna hrvatskih vojnika u Đakovu. Tom prilikom jugosoldateska puca po gradu i teško oštećeće poznatu đakovačku katedralu. 8. travnja u Bjelovaru pobunio se 108. pješadijski puk. Dr. Julije Makanac s gradske vijećnice proglašava ustavu NDH, a narednik Ivan Cvek i vojnik Jovan Rajić (Hrvat-grkokatolik) osnivaju privremenu hrvatsku vladu. Maček šalje svog predstavnika Đuku Kemfela, da sprječi akciju ovih hrabrih ljudi na putu ostvarenja hrvatskih težnji. Kemfela, pod pritiskom volje naroda, bježi pred narodnim bijesom iz Bjelovara, a vodstvo Seljačko-građanske zaštite preuzima Zvonko Kovačević, koji zaštitare stavlja u prve redove boraca za slobodu Hrvatske.

Pukovnik Slavko Kvaternik, kao Poglavnika opunomoćenik, potiče Mačeka da proglaši NDH, što Maček odbija. Kotač slobode nezaustavljivo kreće putanjom do 10. travnja, kad pukovnik Slavko Kvaternik u 16 sati i 10 minuta, s krugovalne postaje u Zagrebu, u ime Poglavnika, dr. Ante Pavelića, proglašava slobodnu i nezavisnu hrvatsku državu.

Ovo su povijesne činjenice. Povjesnici moraju prihvatići golu istinu i izaci iz tame nametnute neistine. U našim školama ove i dolazeće generacije moraju učiti istinu. Jer, istina je da NDH nije darovana ili stvorena voljom ili milošću velikog "Reicha", nego odlučnošću malih hrvatskih ljudi i hrabrih bojovnika lavljenih srca, koji su svjesno pošli putem životnog rizika, vodeći svoje vojnike u borbu za NDH.

Ono je vrijeme 1941. bilo isto tako nesigurno i neizvjesno kao i vrijeme priprema i ostvarenja slobode u ovim našim danima, 1989./90., kad je opet šaka hrabrih uzborkala srca i misao čitava naroda Hrvata, da zbaci vlastodržce, srbekomunističke tlačitelje hrvatskog naroda i gromko vikne: Dosta laži i tlačenja! Znamo i možemo biti svoji na svome. Tuđe nećemo, svoje ne damo.

A u Hrvatskom Saboru 1942. godine, Poglavnik je izrekao ovu povijesnu zakletvu, koja mora biti geslo i u ovo naše vrijeme:

"... Neću dozvoliti da itko radi svojih osobnih probitaka, šteti obćim narodnim probitcima, da se bilo tko obogaćuje na muci radnika i seljaka. (...)"

Neću dozvoliti, da hrvatski radnik postane rob bilo koga, da živi u vječitoj bijedi i siromaštu. Neću dozvoliti, da hrvatski seljak postane igračka u rukama zeleniša i da se tom seljaku plaća trud njegova rada kako je to u probitku nekolicine nesavjesnih i sebičnih pojedinaca, (...)

Naše odnose prema vani uredit ćemo onako, kako će to biti od koristi nama i europskoj zajednici. (...)

Naši napori u vanjskoj politici ići će za tim, da Hrvatska postane dostojan i koristan član europske obitelji. (...)

Hrvatski narod je, zahvaljujući svojim vrlinama, uzprkos svemu stoljetnih bura, uspio uzkrisiti Tomislavovu Hrvatsku. (...)

U času, kada sam stupio na rodnu našu grudu, moje su misli bile uz iseljene Hrvate, uz moje Hrvate izvan domovine, koji su tokom godina stajali sa mnom'rame uz rame u surovoj borbi. (...)

Slobodna Hrvatska ne odbacuje ni one, koji su bili zabludejeli, ako je kajanje iskreno. (...)

Hrvatska država jest država radnika i seljaka. (...)

Mi Hrvati nemamo ništa protiv Srbinaca, ukoliko se oni budu ograničili živjeti u svom i na svom i ne budu zadirali u ono što je naše. Mi ništa ne tražimo, što je njihovo, ali mi i ništa ne damo, što je naše. Mi se osjećamo kulturniji i sposobniji od njih, pa ne možemo dozvoliti, da oni s nama upravljaju i vladaju. Neka oni brigaju njihove, a mi ćemo brigati naše brigade. Drugačije - rat do istrage! (...)

Hrvatski narod je jedinstven i složen kao nikada u svojoj povijesti, zadojen idealima Starčevića i Radića u svojoj slobodnoj i nezavisnoj državi Hrvatskoj i prožet čvrstom odlukom, da je brani do zadnje kapi krvi protiv svakog napadača, pa bio on tko bio i zvao se kako mu draga! (...)

Hrvatska seljačka mladež je okosnica naše mlade i tolikim žrtvama stečene slobode i blagostanja hrvatskog naroda. (...)

Prije Desetog Travnja mnogi su govorili i tumačili, da hrvatski narod nije sposoban sam ostvariti svoju državu, da nema mogućnosti života. Poslije godinu dana NDH, svatko se mogao uvjeriti, da nije tako. Hrvatski narod je pokazao, da je dorastao biti sam svojim gospodarom, živjeti u svojoj vlastitoj državi.

Zato, dragi hrvatski robitaši, sretan nam bio dan 10. travnja, jer bez njega ne bi bilo ni 30. svibnja!

**Predsjednica HDPZ-a
KAJA PEREKOVIĆ**

politic **ZATVORENIK**

**GLASILO HRVATSKOG
DRUŠTVA POLITIČKIH
ZATVORENIKA**

PREDSJEDNICA DRUŠTVA
Kaja Pereković

UREDNIČKI ODBOR GLASILA
Mato Marčinko, Višnja Sever,
Andrija Vučemil, Ljubomir Brdar,
Jure Knežević

GLAVNI UREDNIK
Tomislav Jonjić

SAVJETNIK UREDNIŠTVA
Andrija Vučemil

UREDNIŠTVO I UPRAVA
10000 Zagreb
Trg kralja Petra Krešimira IV, br. 3
tel: 41 58 09, fax: 44 93 17

LEKTOR
Mario Bilić

TISAK I GRAFIČKA PRIPREMA
«MINIPRINT» Varaždin, T. Ujevića 32

PRIJELOM TEKSTA
Dejan Težak

CIJENA LISTA
Za Hrvatsku 10 kn
Godišnja pretplata 100 kn

***

Žiro račun: 30101-678-75868

***

Rukopisi se ne vraćaju, list uređuje
Urednički odbor, sva prava pridržava
Hrvatsko društvo političkih zatvorenika.

***

Za sve informacije i kontakte u svezi
suradnje i pretplate tel.: 01/415-809,
radnim danom od 11-13 sati.

***

Temeljem mišljenja Ministarstva kulture i
prosvjete Republike Hrvatske broj:
Kl. oznaka: 612-10/ 93-01-794 Ur. broj:
532-03-1/6-93-01 od 18.08.1993. - list je
osloboden plaćanja poreza na promet.

UVODNA RIJEĆ

ZAŠTO NAM NAMEĆU KOMPLEKS KRIVICE (I)

MERIJALISTIČKOM politikom i fanatičnim propovijedanjem totalitarne ideologije, koja je povijesno odgovorna za više milijuna žrtava, vođa Veliknjemačkog Reicha, Adolf Hitler, nije polučio samo najteži politički, vojnički i moralni poraz njemačkog naroda u povijesti, nego i nestanak odnosno cijepanje njemačke države. Kombinacija njemačkog nacionalizma, antikomunizma, antisemitizma i vulgarnog rasizma urodila je posve oprečnim plodovima: poniženjem nijemstva, razbijanjem države i instalacijom komunističke tiranije u srcu Njemačke.

Ipak, možda najveće zlo, koje je Nijemcima nonio njihov svojedobno obožavani Voda, počiva u nacionalnom defetizmu, koji je izravnim posljekom sustavnih zločina Hitlerova režima. Zbog njih se potomci nekadašnjeg "nadčovjeka" desetljećima dragovoljno podvrgavaju osjećaju manje vrijednosti. Milijuni su se Nijemaca, i to onih, koji ni za kakve zločine nisu krivi i nisu mogli biti krivi, nerado osjećali Nijemcima. Istimati svoje nijemstvo, za njih je značilo doći na rub opasne provalje, na rub njemačkog nacionalizma, a on se skoro nužno poistovjećuje s ksenofbijom, (neo)nacizmom, pa čak i Auschwitzom. Bez uspjeha su ostali pokušaji da se povijesna krivica svali na Hitlera i uzak krug njegovih najbližih suradnika.

Prihvaćajući na svoj način kolektivnu odgovornost nijemstva, Nijemac će zatomiti sve što bi narušilo predodžbu o njemu kao pripadniku nacije, koja svoje poslanje odjednom vidi u svojevrnom internacionalizmu, u odricanju od nekadašnjih istočnih granica, u odricanju od Alzacie i Lotaringije, u pokornoj šutnji nad sudbinom milijuna Sudetskih Nijemaca. Ponekad se čini, kao da je Njemačka spremna nestati u interesu tzv. ujedinjene Europe. Nitko se, doista, tako ne grozi nacionalizma, kao prosječan Nijemac. Oštiri propisi za zaštitu francuskog jezika, upravljeni prije svega protu anglozimima, u Njemačkoj su nezamislivi. Lepe-novske desničarske parole ili redarstveni sustav zaveden u Sjevernoj Irskoj, u Njemačkoj se ne mogu dogoditi.

Dade se, dakako, raspravljati o razlozima zbog kojih su nositelji talijanskoga fašističkog terora (i nad Hrvatima!) na svršetku svjetskog rata ostali uglavnom nekažnenima, i zbog čega se počinitelji ratnih zločina na savezničkoj strani (Dresden, Bleiburg i stotine drugih) slave kao nacionalni junaci. Dade se raspravljati i tome zbog čega je Josif Staljin, izvršitelj najvećih pokolja u povijesti, čak i u hladnoratovskom razdoblju toleriran na Zapadu i zašto sljedbenici crvenih diktatura nisu nikad tako stigmatizirani, kao što jesu pobornici crnih diktatura, iako i jedni i drugi zagovaraju jednak protunaravan i podjednako zločinački sustav.

I mi, koji smo stasali pod komunizmom, i oni koji su rasli u demokracijama, odgajani smo znati kako je najveće klanje u povijesti počelo njemačkim napadom na Poljsku. Sovjetski napad na Finsku, sovjetsko-njemački napad na Poljsku i dioba te zemlje, kao i sovjetska okupacija Besarabije, bili su nepočudnim temama. I danas s nevjericom čitamo, kako novootkriveni sovjetski dokumenti pokazuju, da je Staljin doista spremao napadaj na Njemačku i da je - uostalom odavno planirana - njemačka navala na SSSR u lipnju 1941. imala preventivni značaj.

Nije se lako otgnuti iz nametnutih okvira. Za Auschwitz smo znali, ali je Gulag bio nepoznanim. Znali smo za Udice ili Guernicu, ali ne i za Katyn, kamoli za Borčevac i Krnjeuš! Staljinovo raseljavanje krimskih Tatara, Titovi progoni Volksdeutschera i Benešova hajka na Sudetske Nijemce, u našoj svijesti nisu značili ništa, baš kao ni činjenica daje Nobelovu nagradu za mir dobio general Marshall, koji je nakon sloma Hitlerove Njemačke, kao recept protiv uskrsnuća germanske nemani, predlagao razbijanje Njemačke u hrupu malih državica i strijeljanje pedeset tisuća njemačkih časnika...

Hoće li spomenuti kompleks krivice, koji Nijemac danas mirne duše nosi, za posljedak imati burnu reakciju na drugoj strani i hoće li novovjeki politički i psihološki Versailles roditi nekoga novoga karizmatičnog i agresivnog "vođu", kao što je nekadašnji Versailles umnogome zaslужan za pojavu Hitlera, nas se Hrvata u današnjem trenutku malo tiče. Nu, mora nas se ticati povijesni pcjučak koji daje sudbinu Njemačke, već i zbog toga što se i nas desetljećima veže uz to mračno i sudbonosno razdoblje njemačke i svjetske povijesti, već i zbog toga što nas se desetljećima naziva "posljednjim Hitlerovim saveznicima".

Kamo sreće, kad otomu ne bismo morali ni razmišljati, a kamoli govoriti. Kamo sreće, da su svima jasne temeljne činjenice iz nacionalne povijesti i da su svi kadri zaključiti kako Hrvati ni 1941. ni 1991. nisu mogli birati saveznike, kako nisu krenuli u osvajanje svijeta, nego u oslobođenje domovine, kako nisu rušili ili ideološki prekrajali već postojeću svoju državu, nego su u krajnje nepovoljnim međunarodnim (pa i unutarnjim) okolnostima, rušili tuđu, neprijateljsku tvorevinu, i gradili svoju državu...

Konačno, kamo sreće da o tome razgovaraju samo povjesnici i samo znanstvenim rječnikom. Ne! Nama se ta tema i danas nameće kao politička tema par excellence. Nama se tako stalno nameće kompleks krivice, kako bi nas se nacionalno uškopilo i onemogućilo nam se da dignemo glavu (jer smo, reče Ernst Bloch, fašisti!), a istodobno nas - računajući na našu naivnost i naše osjećaje - podgrijavanjem tih tema hoće zadržati u prošlosti, ne dajući nam da se oslobođimo nametnutih nam hipoteke.

Tomislav JONJIĆ

IZ SADRŽAJA

DOGOĐILO SE U OŽUJKU 1997.....2	
Hrvatska i BiH na pragu novog tisućljeća	
NUJDNOST STRATEŠKOG NASTUPA	
I ZAJEDNIČKA STRATEGIJA S BIH 3	
Ferdo ŠARIĆ	
Prosudbe i raščlambe	
SLOVO O HRVATSKIM KVISLINZIMA 5	
Tomislav JONJIĆ	
Interview	
ZLATKO TOMIĆIĆ: NE ZNAM ZAŠTO SAM I OPET U NEMILOSTI! 6	
Razgovorao: Tomislav JONJIĆ	
Ja tako mislim	
LICITIRANJE BEZ POKRIĆA 11	
Slavko MEŠTROVIĆ	
Tko i kako pljačka hrvatsku?	
BLAGOTVRNE RODBINSKE VEZE 12	
Mijat TOMIĆ	
Prosudbe i raščlambe	
BALKANIZACIJA HRVATSKE 13	
dr. Antun BONIFĀĆ	
Iz povijesti	
ISTINA O SAVEZNIČKIM RATNIM ZAROBLJENICIMA U NDH 14	
dr. Milan BLAŽEKOVIC	
Hrvatska knjiga mrtvih	
HRVATSKI KRŽNI PUT 18	
Mato MARČINKO	
PISMA IZ ISTRE 20	
Blaž PILJUH	
Mnijenja i rasudbe	
NEMOJMO IZMIŠLJATI, POSEBNO NE KRVNICIMA U PRILOG 21	
Josip-Bepo DOMINIS	
Mnijenja i rasudbe	
PJESENICKI SAMICI 22	
Zlatko TOMIĆIĆ	
Priča	
"ALAMANTNE" VIJESTI 23	
Stanislav PEJKOVIC	
Prosudbe i raščlambe	
ŽIVJELO NACIONALNO POMIRENJE! 24	
Petar COTA	
Prosudbe i raščlambe	
KAKO (NE) PISATI 26	
Dr. Augustin FRANIĆ	
Svjedočenja	
CRKVA U ISTRI U PORATNIM GODINAMA (II) 27	
Don Ivan GRAH	
Dokumenti	
BJELOVARSKI ŽRVANJ SMRTI 30	
Stjepan DOLENEC	
Fragmanti	
HISTORIA MAGISTRA VITAE 32	
Svjedočenja	
LJUBAV IZNAD SVEGA 33	
Marko BALIN	
Svjedočenja	
MOJ KRŽNI PUT I NJEGOVE POSLEDICE 34	
Nikola LAŠKARIN	
Svjedočenja	
JOS O PARTIZANSKOM LOGORU U JASENOVCU 37	
Dr. Ivo PASPA	
Sjećanja	
OTPOR "KRIZARA" NASILNIČKOJ VLASTI 37	
Stjepan DOLENEC	
Svjedočenja	
ODLAZAK IDEALISTA 38	
Ferdo ŠARIĆ	
Osvrni i prikazi	
"KARLOVAČKI POLITIČKI ZATVORENIK": SPOMENIK HRABROSTI 39	
Tomislav JONJIĆ	
Interview	
RAZGOVOR SA ZAMJENICOM MINISTRA PRAVOSUDA SNJEŽANOM BAGIĆ 40	
T.V.	
DRUŠTVENE VIJESTI 49	
IN MEMORIAM 50	

DOGODILO SE U OŽUJKU 1997.

- 1.III.** Kai Eide, posebni izaslanik glavnog tajnika UN, posjetio Mostar. Stanje u gradu ocijenio vrlo teškim i najavio novo, sveobuhvatno izvješće o tragičnim zbivanjima od 10. veljače.
- 3.III.** Bombaški napad na sarajevsku Crkvu sv. Josipa.
- 4.III.** Na trčanskom skupu "Stari mostarski most - nade u obnovi Balkana", biskup mostarsko-duvanjski msgr. dr. Ratko Perić upozorio da međunarodna zajednica sustavno prešućuje stradanja Hrvata u BiH.
- 5.III.** Odlukom prijelaznog upravitelja hrvatskog Podunavlja, generala Kleina, televizijski odašiljač Belje počinje emitirati jugoslavenske programe, program HTV-a, emisije UNTAES-a i programe lokalnih televizija.
- 5.III.** U Vukovaru osnovana Samostalna srpska demokratska stranka. Predsjednikom 10. ožujka izabran V Stanićirović, koji je osvojio 19 od ukupno 33 glasa. Njegov protukandidat G. Hadžić i nekoliko njegovih suradnika podnijelo ostavku na izvršne funkcije u stranci, jer da "ne posjeduju hrvatske dokumente".
- 6.III.** SFOR priopćio kako će zračne koridore iznad BiH od sredine travnja privremeno kontrolirati Zagreb i Beograd.
- 6.III.** OEES priopćio kako se odgađaju općinski izbori u BiH. Danski ministar vanjskih poslova Niels Helveg Petersen objavio da se izbori imaju održati 13. i 14. rujna.
- 7.III.** Vijeće sigurnosti UN predsjedničkom izjavom poduprlo održavanje izbora u hrvatskom Podunavlju 13. travnja i pozvalo Srbe da ostanu u Hrvatskoj kao ravnopravni građani. Od Hrvatske zatraženo da službeno potvrdi svoja jamstva u pogledu ravnopravnosti lokalnih Srba.
- 7.III.** Glavni tajnik UN Kofi Annan podnio redovito izvješće o stanju ljudskih prava u Hrvatskoj, slijedom rezolucije VS UN br. 1019 (1995.). Zaštita ljudskih prava, poglavito prava Srba, u Hrvatskoj još je nezadovoljavajuća, tvrdi Annan. Na temelju tog izvješća, VS UN predsjedničkom izjavom 19. ožujka pozvalo Hrvatsku da na oslobođenim područjima poboljša sigurnosno stanje i podupre povratak Srba.
- 10.III.** U promet pušten novi Maslenički most.
- 10.111.** U talijanskom listu "Corriere della sera" objavljen razgovor s R. Holbrookeom, koji izjavljuje kako je dr. Tuđman "pravi strateg", kojem je "cilj dovesti sve Hrvate unutar granica koje nadzire Zagreb". Hrvatska je, tvrdi Holbrooke, najveća prijetnja integritetu BiH i provedbi Daytonских sporazuma. Slične tvrdnje Holbrooke ponovio i za španjolski "El Mundo" od 19. ožujka. Unatoč svemu, dodaje, BiH će opstati.
- 11.III.** Nakon stote 9. ožujka čelnik Srba u hrvatskom Podunavlju, Vojislav Stanićirović, izjavio kako su Srbi odustali od referendumu o stvaranju posebne upravne jedinice, jer da bi taj referendum ionako bio neobvezujući, šef Prijelazne uprave, general Klein službeno proglašio održavanje lokalnih izbora 13. travnja 1997. u hrvatskom Podunavlju. Istodobno general Klein odredio da se imaju ustrojiti nove općine (Negoslavci, Markušica, Šodolovci, Jagodnjak, te Mirkovci i Tenja).
- 11.111.** Vijeće sigurnosti UN predsjedničkom izjavom poduprlo izvješće Međunarodnih policijskih snaga (IPTF), koje su za mostarski incident od 10. veljače optužile mostarske Hrvate. VS UN zahtjeva provedbu zaključaka iz izvješća.
- 12.III.** Hrvatsko veleposlanstvo u Sarajevu prosvjedovalo zbog protuhrvatske kampanje u sarajevskom tisku.
- 15.III.** Predsjednik Tuđman na otvorenju mostarske Tornice aluminija, te na skupu u Međugorju. Glasnogovornik SDA Ismet Grbo 20. ožujka izjavio kako je posjet dr. Tuđmanu Mostaru, iako najavljen ministarstvu vanjskih poslova BiH, privatne naravi. Pri dočeku i u programu nije bilo predstavnika Bošnjaka-Muslimana, a rušenje džamije u Stipanićima kod Tomislavgrada, zaključuje Grbo, koincidira s posjetom dr. Tuđmana i svjedoči o snazi krugova, koji su protiv BiH.
- 15.III.** Skupština RS ratificirala sporazum o posebnim odnosima SRJ i Republike Srpske, protiv Daytonskom sporazumu.
- 16.III.** U Zagrebu okončan dvodnevni međunarodni skup "Bosna i Hercegovina poslije Dayton-a", kojega je upriličio Hrvatski centar za strategijska istraživanja. Oko 130 političara, diplomatova, vojnih stručnjaka i političkih analitičara raspravljalo o situaciji u BiH.
- 16.III.** Hrvatska prvi put nastupila na najvećem, bijenalnom međunarodnom sajmu oružja i vojne tehnike, u Abu Dhabiju.
- 17.III.** General Klein predao Srbima u Podunavlju popis 150 osoba kojima se na teret stavljaju ratni zločini. Hrvatska izjavila daje riječ o konačnom popisu.
- 18.III.** Vladimir Šolić izabran novim predsjednikom, a Ejup Ganić novim dopredsjednikom Federacije BiH.
- 20.III.** U Skupštini SRJ ratificiran sporazum između SRJ i Republike Srpske o uspostavi posebnih veza.
- 21.III.** Vlasti SRJ predale hrvatskom veleposlaniku u Beogradu nacrt ugovora o dvojnom državljanstvu. Tekst nacrta objavljen u beogradskoj "Politici ekspres" 28. ožujka 1997.
- 27.III.** O suradnji, posebno o gospodarskim odnosima i izgradnji autocesta, u Zagrebu razgovarali predsjednik Vlade RH Z. Mateša i vanjskotrgovački ministar BiH H. Muratović
- 31.III.** Srbi u Vukovaru tvorno napali čelnike Vukovarsko-srijemske županije, predstavnike HDZ-a na tamošnjemu predizbornom skupu, te skupinu hrvatskih novinara.

Da bi se govorilo o geostrateškom značenju Hrvatske, a tako i Bosne i Hercegovine, treba izvući neke zaključke ali i neke pouke vremena, uvijek oprezno imajući na umu sva naša, pogotovo negativna iskustva. Stoga su, navlastice predizborni, smiješni oni koji u vremenu, kada teritorij Hrvatske još nije zaokružen, svojim ustima, a tko zna čijim glasom, urlaju na hrvatski nacionalizam i državotvornost kao živi smisao i zavjet duga tisućljeću mukle kobi. Oni će biti smiješni i dalje, makar su na trenutak kroz žutotisak uspjeli proturuti "događanje naroda", a njihova priča o izolaciji Hrvatske i dra. Tuđmana i nije ništa drugo nego njezinu potenciranje i san o obnovi internacionale na vlasti. Kao: ne dogmatska, nego "liberalna" struja. Ta priča o izolaciji nije ni netočna, i zapravo je to drugi pojam za tzv. "tihe sankcije". Mi ćemo tu knedlu morati proputati ovako i onako, jer je od više jakih gospodarskih interesa koji žele izmesti zadnju kunu iz Hrvatske, točnije trenutno sprječiti svaku marku ili dolar koji mogu, da uđe u Hrvatsku. Jer trgovina nije samo ucjena trgovinom; ucjena je to i mnogo čime drugim, a plan SECI nam najbolje govori do kuda ta snishodljivost i licemjerje mogu ići. I tu knedlu izolacije mi ćemo proputati. Rastući ipak iz godine u godinu, dospevši za 20 godina tamo gdje smo trebali biti za 10 godina, ali kada uhvatimo ritam, mogu nam jedino baciti atomsku bombu da nas spriječe u razvoju... Zato, svi oni hrvatski pojedinci i skupine, koji likuju nad izolacijom Hrvatske, nisu dostojni čak ni našega prijezira, ma kako se oni zvali i koje ideje zastupali. Čast Hrvatske ne brani se njezinim stavljanjem na bubanj, što bi rado, samo da su na vlasti, uradili ovi sudruzi jahača apokalipse. Prihvatom li izolaciju kao taktku, ustaljenu od vremena kada su jake političke osobnosti zamijenjene birokratiziranim poslušnicima bjelosvjetske tehnikokratske oligarhije, shvatit ćemo da birokrati prolaze, a narodi i zemlje ostaju. I svaki narod, svaka zemlja, bez obzira na ove otežavajuće okolnosti (izolaciju), na kraju sam sebi prokrči put. Nama je suđeno da nam taj put ne bude lagan, i valjda ćemo ga zbog toga znati više cijeniti. Barem toliko da nećemo dopustiti da bilo tko u Hrvatskoj uloži, a da ne prihvati i odgovornosti i obeze, a na čemu, bjelodano, počiva bit sukoba zagovornika izolacionizma i onih, koje s pravom zovemo državotvorcima. U interesu je Hrvatske ovo pitanje još više zaoštiti. U obćestra-

Hrvatska i BiH na pragu novog tisućljeća (II)**NUŽDOST STRATEŠKOG NASTUPA
I ZAJEDNIČKA STRATEGIJA S BIH**

"Ono, što nas pod tuđinom nitko nije htio (ili smio) učiti u školi, jest jadranska svijest, hrvatski mediteranizam i jadranizam. (...) To je naša veza, naš životni smisao: Sredozemlje - Srednja Europa. Predivni, skromni, ali nenadoknadivi okvir hrvatskog življenja i postojanja. (...)! Hrvatsku i BiH put u Srednju Europu vodi najprije putem zajedničke suradnje."

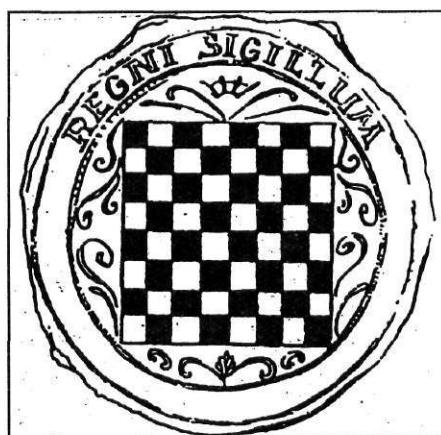
teškoj viziji Hrvatske ova točka ima biti na jednom od najistaknutijih mjeseta, bez obzira na sve sankcije i izolacije. I tu počinje govor o suvremenoj Hrvatskoj.

Fascinantno je, i dovodi čovjeka do smijeha, da se u Europi Italiju drži srednjeuropskom zemljom, a Hrvatsku ne. Mada su na većini istih i bliskih meridijana i paralela - badava je. Pa već iz te protuznanstvene "logike" možemo izvući kojekakve primislji i predpostaviti stanovite predrasude i odbojnosti, uvjetovane, opet, novcem i samo novcem. Već sam pisao da su slavenski, posebice aroslavenski narodi i prije i poslije pojave Hitlera u istom položaju kao i za njegova vremena. I nema dvojbe da je i to jedan od razloga. Samo je rasizam prema Hrvatima, vidimo to najbolje danas - dopušten. To izguravanje Hrvatske iz Srednje Europe, to guranje s Bosnom na Balkan, gdje ni jedna ni druga nikada nisu bile ni pripadale, nije ništa drugo nego bjelodan pokušaj razbijanja Srednje Europe i slabljenja snage njezine središnje sile Njemačke, koju se još jednom želi opplačkati, ovaj put preko nekakvog komičnog "transeuropskog" novca (euro = eccu). A kako Hrvatska u tom smislu i u tom prostoru stvarno nešto znači, dok je njezino pravo značenje i utjecaj još predpostavljeniji, uobiće ne treba tajiti da je riječ o uroti, niti se ićim drugim to može tumačiti, baš kao što je i stvaranje Europske unije američki model za vađenje Engleske i Francuske, a ne izraz neke dobre želje i "ljubavi" prema (ostaloj) Europi. U takvoj podjeli uloga zna se što znači Srednja Europa i njezin potencijal. A kako se Nijemce kani Hitlerom i nacizmom ucjenjivati do trube jerihonske, to je jasno da je oštrica morbidnosti ideja političkog svjetskog podzemlja dobro otupljena, znači: novoga "Dolfija" će teško naći za svoje novčarske kombinacije. Pa je "rukav" okrenut: prije pojedinac, sada

Piše:

Ferdo ŠARIĆ

"kolektiv" (tj. Europska unija). Cilj je, držati pod nadzorom Srednju Europu i u šaci njezin kapital, i to što se više može. Narančno da bi i Hrvatska i Bosna i Hercegovina u tom kontekstu samo smetale, zapravo već smetaju, pa je i logično bjesomučno naganjanje hrvatske vlasti javno za jedno (recimo za slobodu medija), a

Hrvatski grb na pečatu
Cetinjogradsko privrženstvo 1527.

tajno za nešto mnogo veće (recimo koncesije za auto - cestu ili prepredeno sračunata otimačina naših turističkih deviza). U to naganjanje ide čak i - pripadnost Srednjoj Europi, i zamalo se i nju treba kupovati. Rekosmo da je Hrvatska na sličnu položaju kao i Italija. I kako god Italija ima vezu sa Srednjom Europom, tako i Hrvatska znači tu Srednju Europu. Ako i nije "srce" Srednje Europe, Hrvatska je njezina bitna klijetka, arterija, taman koliko i susjedi nam sa zapadne obale Jadrana. Bivajući na važnu mjestu, spajajući tri puta ka Srednjoj Europi ili iz nje, a što znači s juga, istoka i zapada, Hrvatska jest žila ku-

cavica Srednje Europe, što najbolje pokazuje njemački, austrijski i madžarski, te ukrajinski interes za naše luke. K tomu, Hrvatska je veza Mediterana i Baltika, najkratča i najprobitačnija, a isto tako Srednje Europe s Atlantikom (o istočnoj Europi da i ne govorimo).

Ono što nas pod tuđinom nitko nije htio (ili smio) učiti u školi, jest jadranska svijest, mediteranizam i jadranizam Hrvatske. Tu lekciju hrvatski čovjek, navlastito mladi, ima(ju) dobro naučiti. Pokajnički priznajmo da smo (pa i mi koji živimo uz more) savršeno zaboravili važnost našega Jadrana. I dokle god zadnjega Hrvata ne prožme ova misao, ne će moći biti govor o snažnoj Hrvatskoj. Svima nama Jadran je još uvijek "velika bara" u kojoj se praćakamo svojih 10-15 dana i - ne puno više od toga. A Jadran znači vezu s Mediteranom; preko njega i s istokom i zapadom. U svijest našega čovjeka mora ući vodoravnica koju možemo, gotovo pravilno, povući od Gibraltara do Bospora, kao i sve ono, ne samo s europske, nego i afričke i azijske strane, a prije svega kultura Sredozemlja, kojoj je Hrvatska dala velik obol i koju je zadužila mnogim neprolaznim vrijednostima. O tomu, da je Mediteran kolijevka ljudske misli i teško dostižan ideal, valjda znaju i vrapci na grani. Ako ste kojim slučajem mornar, pa iz Gibraltara uđete u Sicilsko more, već vam kuca srce kada ćete na Otrantska vrata, jer se već odtuda čuti miris lavande i ružmarina. Isto ćete očutiti, ako od Bospora pođete put Korintskog zaljeva, i otuda između otoka Kefalinie i Levkasa prođete otok Othonoi i zatim s albanskoga rta Gjuhëzës zagazite u veliki "zaljev" - more - Jadran. S rta Gjuhëzës samo povucite okomicu, pravocrtno ili za koji stupanj lijevo ili desno, u Srednjoj ste Europi. Od naših Elafita, do bilo koje točke u Srednjoj Europi, od Hamburga do Gdanska, od

Ljubljane do Züricha, od Beča do Budimpešte, vuče naša okomica što izrasta iz ključne mediteranske vodoravnice. I to je naša veza, naš životni smisao: Sredozemlje - Srednja Europa. Predivni, skromni, ali nenadoknadivi okvir za hrvatsko življenje i postojanje. Tako se isto može reći za naše gospodarske ambicije. Većina naših najvažnijih partnera iz ove su regije. Sve što dođe sa strane - dobro je došlo. Ako prihvata zakone i obveze Republike Hrvatske.

U geostrateškom smislu, Hrvatska nedvojbeno puno znači. A kao prava arterija Srednje Europe, predodređena je da bude stjacištem putova. Samim svojim položajem Hrvatska je podjednako bliska zapadnim i istočnim destinacijama, što u cestovnom prometu puno znači. Njezina je temeljna "fizička" osobina mediteransko - panonska okomica, dok ju od Alpa dijeli dva sata vožnje sjednemo li, primjerice, u Zagrebu ili Karlovcu. Kada uspostavi mrežu suvremenih cesta, Hrvatska će u mnogom popraviti svoj prometni i cjelokupni gospodarski položaj. Na istok Hrvatska ide preko Bosne i Hercegovine. Ali Bosna i Hercegovina Hrvatskoj znači puno više od toga, baš kao i Hrvatska Bosni i Hercegovini. Gotovo da nijedna od ove dvije zemlje ne može zamsiliti svoju strategiju bez druge, ili barem dobrog naslona jedne na drugu. Hrvatska je Bosni i Hercegovini put u Srednju Europu, izlaz u svijet preko mora, dok je Bosna pouzdani proizvođač sirovina i hidroenergije, što Hrvatsku, naravno, nužno zanima. U nizu komparativnih prednosti i sličnosti, Hrvatska i BiH mogu izuzetno dobro poslovati, nadopunjavati se i zajedno istupati na europskom i svjetskom tržištu (drvna industrija, mesni i prehrambeni proizvodi, turizam, industrijski oblici poslovanja, itd.), a samom činjenicom da će, kada se osvremene ceste u obje zemlje, i gospodarski utjecati jedna na drugu i tako iskoraknuti u Europu i svijet. Možda je najbolji poticaj zaustavljanju probuđenog ludila, koje užasno unazađuje upravo vitalne prilike da obje zemlje i na kraju Federacija u BiH zažive kako bi trebalo i moglo. Ma koliko to nestvarno izgledalo, nu, najvažnije za bolji kontakt Hrvatske i Bosne i Hercegovine upravo su prometnice. Već namisljena auto - cesta, koja bi išla od Zagreba preko Karlovca i Gvozda (bivši Vrginmost) na Bihać, i odatle u Knin, te Sitno i Split, a negde od Sitnog kasnije bi se pružila kroz Dalmatinsku zagoru prema Dubrovniku,

mnogo će značiti za razvoj tih odnosa. Kada pukne i trasa kroz Hrvatskoj presudnu Liku, tada će se od Gospića put Lovinca i Gračaca, a na Rakovicu još čvršće vezati Liku i gravitirajući joj dijelovi Bosne.

Postojeća cesta uz Savu, kada se ovremenim, još će više pospješiti ovo, a s juga će preko Tomislav Grada i Rame, te Konjica jedan smjer ići na Sarajevo, a drugi preko Livna na Jajce prema Bihaću. A u perspektivi i do Banja Luke. Nu, ključna trasa bit će ona Ploče - Sarajevo - Šamac, koja je i inače od prometnica donosila najviše novaca u BiH. S pametnim ulaganjem obje države mogu postići srednjoeuropski standard življenja i uistinu uživati u bogomdanu uzročno - posljedičnoj povezanosti, koja je i povijesna i zemljopisna i strateška. Ni Hrvatska ni Bosna i Hercegovina nemaju ničega previše, ali imaju, što no riječ, svega pomalo. Ova povezanost i bliskost obvezuje obje susjeda na fair i korektnu igru u svakom razdoblju međusobnih odnosa, jer štetnost netaktična i prevrtljiva nastupa s bilo koje strane, može štetiti oboma. Dočim što čvršće pozicioniranje Hrvatske i Bosne i Hercegovine u Srednju Europu i ovoj važnoj europskoj regiji otvara nove mogućnosti za vlastite interese. A i lakše se lomi ona veza, koja je do sada živjela uglavnom od stvaranja kriznih žarišta i tvorničenja sukoba, ne samo u Europi. A i Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini to je u životu interesu, jer je istočni susjed sapet na tom lancu. I ma kako gradile zasebne i pomno stvarane strateške programe, ni Hrvatska ni Bosna i Hercegovina ne mogu u svoju računicu ne uvesti i svoga najbližeg susjeda. Hrvatska, osim toga, ima interesa u očuvanju hrvatskoga etnikuma u Bosni, a Bosna i Hercegovina s jedne strane izlaz na more, s druge interes za trajnim vojnim savezom u slučaju puštanja obijesna susjeda s istoka s lanca. Na što u perspektivi valja pripaziti.

Ono što je u Bosni i Hercegovini, ali i u Hrvatskoj, uza sve državotvorne i nacionalne potrebe, važno posebno istaći, jest konačno odmicanje od blagoglagoljive retorike ka gospodarskom razvoju zemlje. Tu rigidni politikanti, koji grabe u mutnom, moraju odpasti. Put u Srednju Europu i Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu vodi najprije preko zajedničke suradnje. Interesi su im slični, možemo reći zajednički, pa čemu sumnjati da će se to i ostvariti,

(nastaviti će se)

Tomislav Pećarina

SLOBODA

Slobodo

u zvjezdama dalekim svjetlima
u dubinama u crnom podzemlju
tako te često srećem u mislima
račun bez rješenja svjetlo bez plamena
u tvojim slovima gore milijuni
u zvuku se svemiri lome
ti slovo tridesetitreće u abecedi
ti prva riječ u nerečenoj pjesmi
ti svjetionik za umorne oči

operu se u tebi i imaju te

slobodo

u palačama neboderima kućama
u bajtama potleušicama šipljama
u rovovima u brdimu
u srcu u krvi u mislima
korijen u nama vatra u moždini

vjetrovi plaču

za tobom oblaci te traže

izgubljena u grču vremena
nenajavljeni stanki u glazbi
koja teče od postanka
ptice te u kljunu nose voda u šumoru
stablo te u listu krije ljudi u srcima
svi te vole
imati te na dlanu biser neviđen
a lijep i čaroban da se krv zagrije

najljepše izmišljeno ime

vrisak za velike
strast za vezane
krug za nemirne
najveći zapis u Prostoru
slobodo
čista ko košulja vječna uvijek
moja slobodo!

(Kazneno-popravni dom Velika Pisanica,
proljeće 1946.)

SLOVO O HRVATSKIM KVISLINZIMA

Jhrvatskim se medijima nedavno digla buka oko klevetničkoga, protuhrvatskog filma, prikazanog na jednoj zapadnoeuropskoj televiziji. Dobre nam poznatim tendencioznim izmišljotinama o Nezavisnoj Državi Hrvatskoj i nadbiskupu dr. Alojziju Stepincu, u tom se filmu Hrvati ponovno proglašavaju zločincima, fašistima, izmetom među narodima.

Sve se to događa i nakon uspostave hrvatske države, i nakon što je posljednjih godina razotkriven bar djelič laži, koji je o hrvatskom narodu desetljećima sustavno taložen u svjetskim knjižnicama, pismohranama, muzejima i filmotekama.

I baš kad se činilo da se prašina nakratko slegla, neokomunistička "Hrvatska ljevica", časopis koji na svijet izdaju tobožnji ljevičari, koji su sve samo ne hrvatski (većinom su Jugoslovjeni, a neki bogome i Portugalci), poslužila se apokrifnim pismom Prislava Grisogona nadbiskupu Stepincu iz 1942. godine.

Dio tzv. državotvornog tiska nije propustio zamjetiti, kako je još jugoslavenski akademik Ljuba Boban dokazao, da je riječ o izmišljotini, pamfletu upravljenom protiv nadbiskupa Stepinca, Crkve u Hrvata, pa i hrvatskog naroda. I, reklo bi se, priča je time završena.

Nu, nije tako. Postoji jedan drugi, drugačiji i važniji vid istog problema, koji se u "velikom" hrvatskom tisku ne primjećuje ili se ne želi primijetiti.

Kod zdravih nam se očiju isti ha (i iz "državotvornih" odnosno "pomiriteljskih" krugova) preporučuje, da u biti trebamo prihvati argumentaciju "hrvatskih ljevičara", "antifašista" i kako li se sve umilno ne nazivaju protagonisti toga opakog podmetanja. Preporučuje nam se, da i ne pokušavamo spoznati istinu o tomu teškom i tragičnom razdoblju hrvatske povijesti, nego da skrušeno prihvativmo jugoslavensko-partizansku panaceju, jer da je sve drugo napadaj na hrvatsku državu.

Svemu je "antifašist" vješt. I škarama i ljeplju, i "antifašizmu" i "demokraciji". I ne usteže se, kad mu to odgovara, u pomoć pozvati i tobožnju vlastitu skrb za hrvatski narod i državu.

Zaboravlja on, kako su iz njegovih redova potele oni, koji su o svomu narodu iskovali crne legende. Zaboravlja on, kako je i sam sudjelovao u pokolju Hrvata 1941. i 1945. godine. Zaboravlja on, kako je njegov srpski sudrug u svoje redove primio krvlju poprskana četnika i omogućio mu nova klanja, a on je svoju odanost jugo-

Piše:

Tomislav JONJIĆ

slavenskoj zavjetnoj misli svjedočio pomorom i progonom vlastitih sunarodnjaka.

Dok nas uči kako Hrvatska u "Europu" može samo na "antifašističkim" (dakle, partizanskim, dakle, jugoslavenskim) tradicijama, zaboravlja on, kako su najoglavije retke i kupusare o svomu narodu i o Crkvi u tomu narodu, napisali njegovi vlastiti izrodi. Zaboravlja on, da je baš on sve učinio, kako bi se zločin pojedinaca i skupina pretvorio u zločin naroda, i kako

"šističke" Hrvatske, zaboravlja on, kako je Jakov Blažević instrumentom i današnjega ocrnjivanja Stepinca i Hrvatske. Zaboravlja on, kako su otrovne protuhrvatske spore u svijet sijane iz srca Hrvatske, iz poniženog Zagreba, u kojem se ne tako davne, i po mnogočemu odsudne 1986. godine, zakriveno farsičnim "antifašističkim" suđenjem Andriji Artukoviću, sudilo hrvatskoj volji za slobodom i državnom neovisnošću.

Zaboravlja naš apologet partizanstva, da su Dedijer i Bulajić, Miljuš i Živojinović. Petrović, Laban i stotine drugih, svoje pamflete gradili na temelju "građe" koju im pružiše hrvatski kvislinci. Kao i drugdje, i hrvatski su kvislinci bili argumentom protu Hrvatske.

I kad se današnje "državotvorno" novinstvo poziva na "federaliste" u hrvatskim partizanskim redovima, kad - svjesno kako nismo dovoljno glupi, da prihvativimo Vladimira Bakarića - poteže Ljubu Bobanu i Miroslava Krležu, onda zaboravlja, da je čika Ljuba, glavom i bez brade, auktorom enciklopedijske natuknice u kojoj se tvrdi, kako je u Jasenovcu pobijeno sedam stotina tisuća ljudi.

Ta je tvrdnja objelodanjena pod egi-dom Miroslava Krleže, u enciklopediji, zbirci nepobitnih znanja i onomu što bi trebalo biti spomenikom jedne kulture. I kad tvrdimo, kako je Krleža najveći hrvatski književnik i najveći hrvatski um ovoga stoljeća, onda i bolje upućena stranca ne možemo uvjeriti, da su današnje (i današnje, dragi čitatelju!) srpske tvrdnje o Jasenovcu podmukla laž.

Zbog svega toga nije dovoljno govoriti o hrvatskim "korisnim budalama", smušenjacima koji su zbog kratke pameti i mlaka rodoljublja pomogli instalaciju jugoslavenske monarhofsističke, a potom i komunističke tiranije. Nije dovoljno sažalno se sjetiti Drinkovića i Tomljenovića, Andelinovića i Smolake, Šubašića i Šuteja. Nije dovoljno žaliti budale. Treba osudit zločince.

Jer, ako "jednom otkrivena domovina ne pruža više nikakve izgovore za izdaju" (V. Gotovac), onda na umu treba imati i one koji su svjesno i voljno prihvativi izdaju domovine, one koji su besramno izabrali kvislinsku poziciju, drsko se usuđujući i danas nam držati perfidne prodike. Protiv njih se ne bori šutnjom i tripljenjem, nego istinom koju napokon - svim neverama usprkos - treba kriknuti s krovova!

bi se kazna, koju su zasluzili pojedinci i skupine, protegla na čitav narod. Zaboravlja on, kako su Viktor Novak i Ivo Mihovilović, u svomu zapjenjenu jugointegralizmu i vulgarno-slobodnozidarskoj mržnji na Katoličku crkvu, izmišljali "magnum crimen" i širili pamflete protu Crkvi i narodu iz koga su potele.

Zaboravlja on, kako su partizanski komesari i zlodusi hrvatske pisane riječi, Joža Horvat i Zdenko Štambuk, pripremali zbirke dokumenata o "protunarodnom radu i zločinima jednog dijela katoličkoga klere". Zaboravlja on, da je njegov srpski sudrug u isto vrijeme, brižno kao zmija noge, krio dokumente o monstruoznim zločinima četništva, o srpskoj kolaboraciji s nacistima i fašistima, o sustavnom zločinu srpskih antisemita.

Dok slavi Jakova Blaževića kao personifikaciju te svoje "ljevičarske", "antifa-

ZLATKO TOMIČIĆ: NE ZNAM ZAŠTO SAM I OPET U NEMILOSTI!

Zlatko Tomičić, nedvojbeno jedan od najznačajnijih suvremenih hrvatskih pjesnika, auktor četrdesetak knjiga poezije i proze, od kojih su četiri u cijelosti prevedene na strane jezike, uvršten u mnoge antologije i prevoden na više jezika, predlagan za Nobelovu nagradu za književnost, karizmatični urednik legendarnoga "Hrvatskoga književnog lista", buntovnik i izopćenik, višegodišnji politički uznik, za "Politički zatvorenik" govori o svomu životnom i književnom putu.

PITANJE: Gospodine Tomičiću, u hrvatsku ste književnost i hrvatski javni život ušli prilično rano. Dok su neki u Vašim stihovima prepoznali novu, erupтивnu snagu, u glavne se književne tokove niste uklopili. Od samog ste početka, zapravo, u stalnom sukobu s vladajućim duhom u kulturi i književnosti?

Ne računajući dječačke radove koje sam objavio u listovima za djecu i mladež, još u tijeku rata, u hrvatsku sam književnost ušao sa 17 godina, objavljuvajući prve pjesme u listu "Srednjoškolac", 1947. godine. List je uređivao Dalibor Brozović, a skupa sa mnom, pojavili su se Vlatko Pavletić, Slavko Mihalić i Miroslav Mader. Već su prvi moji stihovi bili drugačiji, izazivali su otpor samim time što su unosići nemir u tadašnju socrealističku žabokrećinu.

Malo se potom počinjem javljati u književnom časopisu "Izvor". Uređivali su ga Đuro Šnajder, Slobodan Novak, Vatroslav Mimica, Duško Roksandić, a "komesar" je bio Josip Barković. Tu me nisu dobro gledali. Oni su slavili socrealizam, a ja se u tim okvirima nisam pronalazio. Pravu afirmaciju doživljavam 1950. godine, započevši suradnjom s "Republikom", tada vodećim književnim časopisom. Te je godine, u Vinkovcima, objavljena i moja prva knjiga, pod naslovom "Susret osmorice". Riječ je, zapravo, o knjizi stihova osmorice mladih pjesnika.

Godine 1950. postao sam i članom Društva književnika Hrvatske, kako se tada zvalo, te članom Matice hrvatske. U Društvo književnika zajedno smo primljeni Pavletić, Slaviček i ja.

S obzirom na političke i društvene promjene, 1952. se otvorio novi prostor djelovanja u književnosti. Te je godine pokrenut časopis "Krugovi". Modernizam, književna avangarda na stranicama tog časopisa postupno su prestajali biti izrazom "dekadencije" i smrtnim grijehom protiv socrealističkog duha. Uostalom, već Pavletićev uvodnik iz prvog broja, pod naslovom "Neka bude živost", dovoljno

Razgovarao:
Tomislav JONJIĆ

govori. U "Krugovima" sam odmah počeo surađivati, objavivši u prvom broju poznatu i hvaljenu pjesmu "Roda".

Nu, nije sve išlo gladko. Dežurni su nas cenzori i agitpropovci napadali zbog stihova i istupa, kojima se kritizira socrealizam. Bili su svjesni naše prozapadne, demokratske orientacije. Da bi nekako amortizirao bujicu takvih napadaja, Pavletić je u uredništvo (opet!) pozvao politički utjecajnog Barkovića. Gotovac, Šoljan, Slamnig i ja nismo bili zadovoljni tim

"Kako rekoh 1972. godine, ha suđenju pred komunističkim sudom: taj sud ne priznajem. Za mene vrijednost ima samo sud povijesti, a ona će, uvjeren sam, zasluge HKL-a za hrvatski narodni i duhovni preporod ocijeniti najvišim ocjenama."

korakom, pa smo se odvojili i pokrenuli časopis "Međutim". Uz pomoć Mike Tri-pala objavili smo svega dva broja.

Godinama sam se bavio novinarstvom i to je zapravo bio poziv od kojega sam kanio živjeti. Postavši svjestan srova okruženja, suočivši se s neugodnostima, odbijanjem tekstova, pa čak i zaziranjem od moje osobe kao "neugodna i opasna pera", 1954. godine, u 24. godini života, odlučio sam napustiti novinarstvo i postati profesionalnim književnikom. Živo sam od književnih honorara, lekture i korekture... Moram, ipak, staviti ogradu uz jedan dio Vašega upita. Samo je djelomice točno da se u "glavne književne tokove nisam uklopio". Ja se, naime, nisam uklopio ideološki, a ne književno. Naprotiv! U to sam doba bio jedan od glavnih mladih pjesnika. Bio sam hvaljen i slavljen, i to je razdoblje trajalo dosta dugo, od 1947. do 1970., a poglavito od 1950. do 1960. godine.

PITANJE: Jesu li te neugodnosti i sukob s kulturnim i književnim establishmentom zapravo predstavljali kori-jen Zajednice samostalnih pisaca TIN? Kako je na takvo književničko organiziranje gledala tadašnja vlast, a kako Društvo književnika i Matica hrvatska?

Držeći kako je potrebito proširiti granice slobode i stvoriti samostalnu, neovisnu skupinu, koja bi se i po svomu duhovnom habitusu i po načinu izričaja razlikovala od službenih programa, s Berislavom Nikpaljem i Mehmedom Mašićem, u svibnju 1965. uredjio sam Nezavisnu književnu grupu TIN. Nije, dakako, bila riječ o formalnu osnivanju književne skupine, nego jednostavno o čvršćoj suradnji i razmjeni misli. Nikpalj je u legendarnom "Tingl-Tanglu" vodio borbene tribine.

Održavana su prva jutra poezije. Govorili smo stihove i slobodno raspravljali. Održavali smo akademije u čast Tina Uje-

vica, koji je svojim revolucionarnim idejama - osobito onima iz rane mladosti - za nas bio lučonoša i putokaz. Osim Tinu u čast, pripredili smo akademije u čast Frani Alfreviću i Ivi Kozarčaninu. Obilazili smo gradove, škole i poduzeća, popularizirali pjesme i pjesništvo, nove, slobodne i samostalne ideje. Bio je to jak povijesni kvasac. Skupina je polako narasla na tridesetak ljudi. Bilo je među njima vrijednih, iako nepoznatih, neobjavljenih ili proskribiranih pisaca.

Krajem 1967. od naše je skupine, Društva radnika pisaca i još jedne skupine, formalno utemeljena Zajednica samostalnih pisaca TIN. Registrirani smo kao književno društvo. Vlast nas je ignorirala. Nisu nas podupirali, a nisu nam nadajima htjeli praviti reklamu. Tad se već slobodnije disalo. Pao je Ranković, objavljena je Deklaracija.

S Maticom smo dobro surađivali, posebno s Veljkom Perošem. Matica je stara i dostojarstvena institucija, koja je čak i u najgorim vremenima znala pokazati širinu. S Društvom književnika nije bilo baš tako. Čak je i Vlatko Pavletić prigovorio zbog "osnivanja paralelnog društva", ali nas je kasnije, kad je bio u "Kritici", podupirao. Inače, tobožnja je "elita" prezirala mnoge od nas. Oni su dobivali nagrade, a nas je pratila policija (ja, uostalom, do danas nisam dobio nijednu nagradu, ne računajući jednu "seosku", koju sam dobio na Pjesničkim susretima u Drinovcima, 1995. godine!). Nu, mi smo pisali, a oni su osluškivali što se govori u političkim kuloarima.

PITANJE: "Hrvatski književni list" bio je vrhunac djelatnosti Zajednice samostalnih pisaca. On je predstavljao senzaciju i po svomu imenu, i po temama koje je otvorio, i po načinu obrade tih tema. Nu, i danas se u nekim raščlambama zbivanja, koja se nazivaju "Hrvatskim proljećem", proglašava marginalnom i beznačajnom pojmom. Zapravo se najčešće prešućuje. Kako je došlo do pokretanja HKL? Kakve su bile reakcije javnosti i vlasti?

Još sam 1953/54. godine, kao urednik "Ličkih novina", počeo u tom listu njegovati hrvatski duh i afirmirati hrvatske vrednote. Zbog toga sam, uostalom, i istjeran iz "Ličkih novina" i iz novinarstva. Nu, već sam tada imao, makar ne sasvim jasnu, koncepciju lista kakvim će kasnije postati "Hrvatski književni list". U "Ličkim novinama" prvi put se javljala ta vizija.

Kad je utemeljena Zajednica samostalnih pisaca, odmah se počelo razgovarati o časopisu. Većina je predlagala da

se Zajednica bavi objavljivanjem knjiga. Kao bivši novinar, znao sam kakav utjecaj novine imaju na narod, pa sam se založio

kao stari konspirativac, izbjegavao izravne susrete, pa smo komunicirali preko gospođe Nade Spalatin iz Matice hrvatske,

"Nas su stalno napadali. Najgrlatiji i najsiroviji bio je Igor Mandić. Navodno je on bio trubom CK SKH. Odmah uza nj bio je Dražen Vukov-Colić. Kao što vidite, sve sami današnji 'demokrati' i zagovornici 'slobode govora i misli'".

za pokretanje novina. Predložio sam da se list zove "Književni list". Netko je dometnuo: "A zašto ne 'Hrvatski književni list'?" O tomu se uopće nije raspravljalo: prijedlog je aklamacijom prihvaćen. Svi su time bili oduševljeni. Krajem 1967. počelo je prikupljanje materijala, a u proljeće 1968. smo mi urednici, prilozima iz vlastitih džepa, financirali prvi broj. Pojavio se 10. travnja. Slučajno. A možda nam je netko u tiskarhtio napakostiti...?

te održavali tajne sastanke u nekim motelima i sličnim mjestima.

Ipak, zabranili su šesti broj HKL-a. Iako je bilo puno težih, buntovnijih i opasnijih tekstova, za povod su izabrali pisamce umirovljenika Tome Jurkovića, koji je pisao o neravnopravnosti Hrvata u Vojvodini. Kako su rekli članu našeg uredništva, Stanku Škari, objavljuvajući tog pisma postupili smo "protuustavno", jer da se nemamo pravo pačati u unutarnje stvari druge republike! Škare, koji nam je došao iz Društva radnika-pisaca, bio nam je od velike pomoći. Kao lijevi haesesovac i vijećnik ZAVNOH-a, predstavljao je osobu koju se ipak nije svatko usudio napadati. Imo mišljenja daje on, sve do smrti krajem 1968. godine, bio gromobranom i da bi nas već ranije "opatrni", da nije bilo njega.

U pogledu današnjega vrednovanja HKL-a, imate, nažalost, podpuno pravo. Nas se sustavno prešućuje i marginalizira. Jugokomunisti su nas nekad mrzili, danas nam se rugaju. Neki nas udbaši danas naganjaju po sudu, i Jojo Ricova i mene. Dvojica su me tužili. Traže silne novce od nas siromaha-kostrijetara, a ne traže ih od tajkuna, koji imaju stotine milijuna. U njih ima love, ali ih ne diraju. Oni su suveznici. Nu, kako rekoh 1972. godine, na suđenju pred komunističkim sudom: taj sud ne priznajem. Za mene vrijednost ima samo sud povijesti, a ona će, uvjeren sam, zasluge HKL-a za hrvatski narodni i duhovni preporod ocijeniti najvišim ocjenama.

PITANJE: "Hrvatski književni list" zabranjen je uoči samog progvata "Hrvatskog proljeća". Kako to objasnit? Je li posrijedi bio taktički potez tadašnjega hrvatskoga komunističkog vodstva, koje je gušenjem HKL-a htjelo stvoriti manevarski prostor, ili se radilo o nečemu drugom?

Nas su stalno napadali. Najgrlatiji i najsiroviji bio je Igor Mandić. Navodno je on bio trubom CK SKH. Odmah uza nj bio je Dražen Vukov-Colić. Kao što vidite, sve sami današnji "demokrati" i zagovornici "slobode govora i misli". U pravilu bih na te pamflete i denuncijacije odgovarao ja sam. Ne bih uvjek podpisivao uredništvo. Nu, kad se na nas okomio Miloš Žanko,

HRVATSKI PJESENICKI

Ja sam pjesnik Hrvatske.
Pjevač harne joj povijesti.

Ja sam vjesnik
rata i zlata.

Drvo ljubavi.
Ptica slobode.

Ja sam glasnik Hrvata.

Rapsod neumrlog puka
na obali Jadrana,
kojeg stoljeća patnjom vode,

koji plače i pjeva
svaju sudbu,
svoj san.

HKL je odjeknuo kao bomba. O tomu, uostalom, najbolje govori silan porast naklade. On nam je omogućio tiskanje knjiga, reprodukcija slika, dopisnica i razglednica s hrvatskim motivima. Uredništvo se tako razgranalo, da je zapošljavalo deset ljudi.

Vlast nas je opet kušala ignorirati, a u političkim su se kuloarima, navodno, počeli čuditi mojim organizacijskim sposobnostima. Sve nas je nosio nacionalni zanos. Predstavljali smo nedvojbeno najslobodniji izraz hrvatske misli u domovini, a hrvatski je narod to znao cijeniti. Podupirali su nas i neki političari, poput Veće Holjevca. U to sam doba poznavao već i njega i Franju Tuđmana. Nu, Holjevac je,

odgovorili smo skupno, knjigom od 80 stranica. Šapirograf i rana je i umnožena u 80 primjeraka, lako sam 90% teksta napisao ja sâm, zanimljivo je pripomenuti kako su u tu knjigu uvrštene i neke teze dr. Tuđmana. On nas je, kao šef tadašnjega Instituta za historiju radničkog pokreta, stalno bodrio i pomagao naš rad. Ne, dođuše, izravno i javno, ali je njegova pomoć, koja je dolazila preko njegova zamjenika Drage Šćukanca i našega suradnika Bruna Bušića, bila neobično korisna... Knjiga mojih uvodnika i polemika iz 1968. i 1969. godine, trebala bi izići danas!

PITANJE: Bušićevi su članci, po mnogima, u režimskim redovima doživljeni kao najveća prijetnja?

Bilo je i drugih "opasnih" članaka. Bruno je, pak, bio posebna priča. Krenuo je polako, stidljivo, a onda se pokazao britkim piscem, koji je svoje tekstove podkrepljivao činjenicama, brojkama, tablicama. Zato su ga i prozvali "Tabela". Nema dvojbe, da su njegovi tekstovi o žrtvama rata i o pljački Mimarine donacije dirnuli u najbolnije mjesto. Tada su nas odlučili spržiti. Iza mnogih stvari, koje je Bruno radio, vjerojatno je stajao Tuđman. Mislim da je Tuđman povezao Bruna i sa slovenskim generalom Jakom Avšičem, koji je poticao raspravu o uporabi jezika u JNA. Opširan je Avšičev prilog trebao ići u 19. broju, ali je KOS zaustavio tiskanje i spalio sve otisnute primjerke. Priopćeno je kako su to "tražili radnici". Bila je to, dakako, budalaština. Naprotiv, radničko je izaslansvo otislo Savki Dabčević-Kučar i provjedovalo zbog tog podmetanja. Radnici nisu bili protiv HKL-a! Savka, međutim, jest. Da nije bilo Avšičeva priloga, nastavili bismo izlaziti. Nu, zasigurno ne zadugo.

Paradoksalno je da nas je, zbog aniziteta prema Žanku i zbog unutarstranačkih razračunavanja, donekle podupirao čak i Jakov Blažević. Savka je bila stalno protiv nas i, kad se sjetim kako je na Desetoj sjednici CK SKH strasno kriknula: "HKL je umro!", nitko me ne može uvjeriti daje gušenje našeg lista bio taktički potez komunističkog vodstva u Hrvatskoj.

PITANJE: Vi ste i 1970/71. godine u nemilosti...

Da. Kad se neki nazivaju "proljećari-ma", ja za sebe kažem da sam "zimnjak". Mi smo svjedočili prije "proljeća". Ocjenu, da je "Hrvatsko proljeće" bilo komunističko, prihvaćam u stanovitoj mjeri. Nu, ne smije se smetnuti s uma da su u tom pokretu sudjelovali i široki nekomunistički slojevi: sveučilištarci, Matica hrvatska... Jedino smo mi, koji smo bili preteče, morali

šutjeti. I te 1971. godine, kad je u Hrvatskoj sve bujalo, ja sam bio skoro u potpunoj izolaciji. Jedino su me sveučilištarci simpatizirali, posebice pok. Ante Parađžik. Moja je izolacija uvelike Savkino djelo. Makar se danas drugačije misli, ja tvrdim da ona nije imala nacionalne svijesti, za razliku od, recimo, Mike Tripala. Savka

postojeći poredak i državu, u koju sam svrhu utemeljio Zajednicu samostalnih pisaca TIN, pokrenuo HKL, da sam kao urednik bio "ekstremno nacionalističke i antisocijalističke orijentacije", da sam surađivao s emigracijom itd. Ipak, tadašnji su sudci Okružnog suda u Zagrebu odbijali moj predmet, ne nalazeći u tvrdnjama

je postala zastavom pokreta koji nije stvorila, niti ga je voljela. Nasuprot tomu, Tripalo je uvijek bio Hrvatom. Bruno mi je Bušić tvrdio da je Tripalo u Gradskom komitetu organizirao tajne sjednice nelegalnog aktiva vodećih hrvatskih komunista. I ja imam sličnih uspomena na nj. Savka je bila posve odana režimu, a tek se u gospodarskim pogledima donekle razlikovala od vladajuće ideologije. Stoga joj se nije bilo teško odlučiti na uhićenje stu-

državne optužbe dokaza. Nu, Udba je htjela moju glavu. Govorilo se: on je kriv, on je počeo! Stoga je s Općinskog suda pozvan sudac željan dokazivanja na mojoj koži: Ilija Ivanić. Ujesen 1972. u staljinističkom me procesu proglašio krivim i kaznio trogodišnjom robijom. U travnju 1973. Vrhovni je sud pravorijek preinacio, povisivši kaznu na pet godina.

PITANJE: Robijali ste u Staroj Gradiški. Tamo se u to vrijeme nalazio ve-

"Moja je izolacija uvelike Savkino djelo. Makar se danas drugačije misli, ja tvrdim da ona nije imala nacionalne svijesti, za razliku od, recimo, Mike Tripala. Savka je postala zastavom pokreta koji nije stvorila, niti gaje voljela."

dentskog vodstva, iako sam od supruge Stanka Lasica čuo kako je zapravo poslušala Krležin savjet.

PITANJE: Iako 1971. zapravo niste djelovali, uhićeni ste i osuđeni na višegodišnju robiju.

Već u prosincu 1971. uhićeno je studentsko vodstvo. U siječnju 1972. uhitiili su vodeće ljudi iz Matice i oko Matice. U trećem je krugu, u travnju 1972. uhićena prilično šarolika skupina: Ante Marin, Mujo Krasniqi, Predrag Raos, Jure Burić... Tada su i mene uhitiili. Optužnica mi je stavljala na teret, da sam "nasilnim i drugim protuustavnim sredstvima" htio srušiti

liki broj istaknutih "proljećara". Nu, ni nakon izlaska iz tamnice, nisu Vas ostavili na miru?

Još uvijek nerado govorim o uzničkim danima. Prošao sam strahovite torture, a "terapiju" lijekovima, koji su zapravo bili otrovi, droge i kontraindicirane injekcije, umalo me stajala života. Zbog teška zdravstvenog stanja i zahvaljujući međunarodnom PEN-u, koji se založio za Vladu Gotovca i mene, pušten sam nakon izdržane tri godine. Onda su me opet uhitili 1977. godine, prigodom Titova dolaska u Zagreb. Na Malom su me Lošinju 1980. zatvorili "zbog posjedovanja

oružja", a imao sam samo mali plinski sa-mokres, radi bijesnih pasa, i lovački nož, koji mi je služio za rezanje papira. Zapravo se radilo o pokušaju otimanja rukopisa moga romana o Staroj Gradiški. Srećom, ranije napisani dijelovi nisu bili tamo, jer su mi, doista, oduzeli dva i pol poglavlja i bilješke. Stoga je roman do danas nedovršen. Kako je Mirko Vidović animirao Odvjetničku komoru Lyona, nisu me strože osudili. A bili su počeli pripremati veliki proces, radi tog romana i drugih tekstova, jer je bilo i pjesama o Titu i njegovoj nozi, te neobično iskreni dnevnik. Dvije godine kasnije, opet sam pred sudom, u Slavonskoj Požegi. Ovoga puta zbog crkve Sv. Mihaela u Stražemanu i oratoriju koji sam napravio za otvorenje. Suđeni su i župnik Devčić te kipar Ante Starčević, zbog mozaika na kojem je bio Stepinčev i Merčev lik. I tada su planirali poslati me na dulju robiju, ali je naum spriječen. Ne želim sada reći, na koji način. Već tada je za mene znao čitav svijet. I Amnesty International, i Helsinski odbor i State Department. Za njih sam pisao memorandume, budući bijah od 1975. do 1988. glavnim tajnim političkim predstavnikom porobljenje Hrvatske.

PITANJE: Hrvatskoj je javnosti još uvijek nepoznata uloga koju je Crkva u Hrvata igrala u otporu protu jugoslovenskom komunističkom režimu. O tomu se, iz razumljivih razloga, malo govori, a još manje piše. Je li i kako je Crkva podupirala hrvatske oporbenjake? Može li se uopće govoriti o organiziranom djelovanju hrvatskih disidenta i protivnika režima?

Organizirane djelatnosti zapravo nije bilo, iako znam da su mnogi, slabije upu-

Tuđman, Holjevac, Rukavina i Šibi. Oni su stalno nešto komplotirali i bili bliski s Krležom, a ovaj je, pak, bio pričom za sebe.

Krleža je bio neobično moćan. Bio je nedvojbeno jedan od najutjecajnijih ljudi u Hrvatskoj, pa i u Jugoslaviji. I baš zbog

intelektualaca i to će uvijek, kao najcrnja sramota, stajati uz njegovo ime.

Što se, pak, Crkve i njezine uloge tiče, nije lako dati precizan odgovor. Kao institucija, nikada se nije očitovala nama u prilog, ali su simpatije pojedinih svećenika, pa i biskupa, bile očito na našoj strani. Crkva je uvijek jača, kad je progonjena. Tad je uistinu kristovska. Živo Kustić i Vladimir Pavlinić, urednici "Glasa Koncila", pokazivali su simpatije i solidarnost s HKL-om. Dok su pojedini hrvatski misionari u inozemstvu bili stalno "u politici", crkveni su ljudi u domovini u pravilu izbjegavali razgovarati o političkim pitanjima. Koliko mi je poznato, ni kad smo izšli iz tamnice, nije uspostavljen nekakav politički dijalog. Nu, valja spomenuti da nas je Crkva, odnosno pojedini biskupi ili provinčiali, kad bismo im se obratili, materijalno, humanitarno pomagali. Skromno, ali su pomagali. K tomu, bilo bi nepošteno prešutjeti da je jedna skupina hercegovačkih Hrvata organizirala skupljanje pomoći od bogatijih obrtnika. Svakog mjeseca dobivali omotnicu s novcem, koji nam je omogućio preživljavanje.

Valja reći da je puno svećenika bilo jugoslavenski orientirano, a neke je od njih i UDB-a uspjela zavrbovati. Većina je takvih sada za HDZ, jednostavno zbog toga što vole biti uz vlast. K tomu, mnogi su se svećenici materijalizirali, postali su hedonistima. Rekao bih da to osobito važi za kanonike. Nedavno me na Kaptolu napao jedan kanonik, rekavši da sam "vagabund"! Kad usporedim svoja i njegova primanja, doista sam vagabund! A čini se, da je Sveti Franjo uzalud u 13. stoljeću do-lazio na Kaptol. O tomu sam, naime, davno prije napisao pjesmu...

PITANJE: Krajem 80-tih godina, u svjetlu globalnih promjena, u Hrvatskoj počinje cvasti politički, stranački život. Većina je poznatih političkih uznika, poglavito onih iz "maspokovskog" razdoblja, na temelju svog uzništva izgradila političku i društvenu karijeru. Vi ste ostali autsajderom. Je li to bio Vaš izbor ili Vam je autsajderska pozicija namet-nuta?

Nije to bio moj izbor. Stalno su me zaobilazili, a do danas ne znam zašto. Neki kažu da sam "previše osebujan", da sam ekscentričan i da zbog toga teško surađuju sa mnom. Mislim da je ta ocjena nepravedna, ali - što mogu? U svakom slučaju, privatno su se rado družili sa mnom, ali političku suradnju nisu htjeli. Tako su, rekoše mi, Tuđman, Gotovac i Budiša bili protiv mog uključivanja u

NERANJIVI BAN

Mene čuvaju moji časni mrtvi.
Svijetom božjim idem velik i živ.
Mene brane oni koji su pali
za ljubav i slobodu Hrvatske.

Sunce zrijt; u mojoj krvi.
Od sjećanja i od sjaja postajem div.
Nosim pogled odane ljubavi
cara Darija i volje sarmatske.

Dobar kao nevidljivi svijet.
Čistog duha za križ, trokut i krug.
Znam sve što dolazi nam zemlji.
Znam znak što će zauvijek vrijediti.

Budim se iz sna kao crni lav.
U crvenom svjetlu obnavlja se jug.
Sve nam bivše zazivam kraljeve.
Znam znak u kojem ćemo pobijediti.

1966.

toga ostat će zabilježeno da je za hrvatske pisce, buntovnike, disidente, oporbenjake, učinio malo i premalo. On, doduše, nije nikad zaboravio da je Hrvat, ali su mu njegov vlastiti položaj, građanska sigur-

"Krleža, doduše, nije nikad zaboravio da je Hrvat, ali su mu njegov vlastiti položaj, građanska sigurnost, kavica u "Esplanadi" i obilan stol bili uvijek prečim od Hrvatske, a kamoli od nas obespravljenih, nas koji smo bili nezaštićeniji od proganjениh zvijeri. (...) Zbog svoje se mekoputnosti Krleža zapravo prešutno solidarizirao s proganjanjem hrvatskih intelektualaca i to će uvijek, kao najcrnja sramota, stajati uz njegovo ime."

ćeni ljudi, posebice oni koji su živjeli izvan Zagreba, vjerovali (ili bolje: nadali se) kako mi djelujemo organizirano, po jasnemu planu. Toga nije bilo. Postojale su skupine, koje su se povremeno susretale na obiteljskim svečanostima, proslavama rođendana i sl. Naša je skupina brojala desetak ljudi, a zvali smo se Gradišćanskim Hrvatima. O tomu sam već dosta pisao i govorio. Bilo je i nekih drugih skupina, ali one nisu bile čvršće povezane. Posebno zatvorenu skupinu činili su dr.

nost, kavica u "Esplanadi" i obilan stol bili uvijek prečim od Hrvatske, a kamoli od nas obespravljenih, nas koji smo bili nezaštićeniji od proganjениh zvijeri. Krleža se jako bojao UDB-e, a da za to nije imao razloga. Partija ga nije voljela, iako ju je prije drugoga svjetskog rata stvarao. Bakarić ga nije volio, baš kao ni Tuđmana. Nu, obojicu je volio Tito. Zbog svoje se mekoputnosti Krleža zapravo prešutno solidarizirao s proganjanjem hrvatskih

Hrvatski helsinški odbor, koji je svojedobno utemeljio Vladimir Šeks. Tako nisam pozvan ni na skup u Društvu književnika, u veljači 1989., kad je počelo organizirano djelovanje Hrvatske demokratske zajednice.

Do danas nisam dobio društveno priznanje, niti pripadajući materijalni status, kao što su ga dobili skoro svi drugi! Samo nagađam o razlozima. Nekomu, očito, jako smetam, jer bi priznanje meni bilo pljuskom nekima drugima.

Kad gledam unatrag, sve sam više uvjeren kako je sve to bilo organizirano i isplanirano. Nije bilo stihije ni slučajnosti. Bivši je režim nama izopćenicima putovnica dijelio po određenom redu. Najprije ju je dobio dr. Tuđman, a meni su je dali krajem 1988. godine. Tek sam iduće godine otišao u inozemstvo. Bio sam u Parizu, nastupao po Kanadi i Sjedinjenim Državama, ali nisam držao političke govore, nego sam nastupao kao promicatelj kulturnih i nacionalnih vrijednosti. Govorio sam o svojoj filozofiji povijesti.

PITANJE: Tako ste, bar u prvo vrijeme, i ostali izvan stranačkoga političkog djelovanja?

U vrijeme kad su Ivan Tolj i Neven Jurica vrbovali neke pisce, mene je dr. Tuđman 1989. pozvao u HDZ. Nisam htio ući. Zapravo, rekao sam da ču razmisliti. Os-

o Paragi kao predsjedniku. On se tada, naime, nalazio u Americi.

PITANJE: Stranku su prava od samog početka potresali sukobi i rascjepi. Kako je i zašto do njih došlilo?

Vodeća trojka, Paraga, pok. Paradžik i Pavelić, prigrabili su svu vlast u stranci i njome upravljali krajnje autokratski. Svatko, koji je čemu vrijedio, bio je potencijalni neprijatelj. S Nikicom Bičanićem uređivao sam "Hrvatsko pravo", a vodeća je trojka, iako nesposobna sama nešto napisati, neprekidno prigovarala i bila nezadovoljna listom. Nije bilo konkretnih primjedbi, nego je stalno stvarana nezdrava, otrovna atmosfera u Stranci. Nas dvojica bili smo ideolozi Stranke i tako smo pisali. Ova, pak, trojka, nije znala ni pisati, niti zrelo politički misliti.

Onda sam, ujesen 1990., kao predstavnik Stranke, otišao u Švedsku i u Australiju. Tamo su mi rekli: "Sva je emigracija uz vas!" U Melbourneu su u to vrijeme bili Marko Veselica i Anto Kovačević, pa je pripremljena izjava, kojom se traži neovisna Hrvatska. To su podpisale sve tamo nazočne hrvatske stranke, lako sam, naravno, bio posve suglasan s izjavom, koja je, k tomu, bila sukladna stranačkom programu, u prvi je mah nisam htio podpisati, jer nisam imao punomoć za takav korak. Nakon nagovaranja, ipak sam podpi-

nici danas na različitim stranama, počesto ne samo kao politički suparnici, nego i kao osobni neprijatelji?

Mislim da su osobne ambicije i vlastohleplje glavnim razlogom. Vlast kvari, već i time što nužno nudi tvarna bogatstva. Nije svatko kadar odoljeti tim napastima. Povrh toga, svi su u Hrvatskoj oboljeli od likantropije. Sve ostalo mi se čini sporednim, iako ne treba isključiti da su korijeni tih razlika postojali i prije, samo ih mi, zbog skučena prostora slobode, nismo mogli zamijetiti. U svakom slučaju, neobično mi je, primjerice, da se danas liberalima ili kršćanskim demokratima proglašavaju i neki moji nekadašnji suborci, koji tijekom desetljeća nisu spomenuli liberalizam ili demokrštanstvo. Čudno je to kad se u poodmakloj dobi odjednom proglašite sljedbenikom neke političke filozofije koja vam donedavno nije ništa značila...

PITANJE: Vi se u hrvatskoj državi osjećate zapostavljenim?

Da. U početku sam donekle sudjelovao. Tako sam radio i na zakonu o pravima bivših političkih uznika. Godine 1990. stavili su me i u skupinu koja je pripremala nacrt hrvatskog ustava, ali zbog puta u Australiju, nisam sudjelovao u radu te skupine. Nakon toga nastao je potpuni muk. Nema me u novinama, nikad nisam nastupio na Hrvatskoj televiziji.

Simptomatična je činjenica da se moja posvemašnja marginalizacija podudara s trenutkom, kad sam se sukobio s Paragom, Pavelićem i Paradžikom, tj. kad sam pokušao razčistiti stanje u Stranci prava. Od tog trenutka ni vlast za me nema sluha. Ne znam je li posrijedi slučajnost ili...

Godine 1990. pokrenuo sam književnu reviju "Ognjište", a 1994. sam obnovio "Hrvatski književni list". Izlazimo povremeno, jedva spajajući kraj s krajem. Ne pomažu nam, i u tom je pogledu stanje donekle gore nego prije 1990. godine. Tad su me progonili neprijatelji, a danas sam - ne znam zašto - na zubu onima, koji bi mi trebali biti prijatelji. A jesu li mi prijatelji, dostatno govori činjenica da od 1989. godine, ne računajući vlastitu nakladu i ono što je objavljeno u inozemstvu (kao i prije!), u Hrvatskoj nisam objavio ni jednu knjigu. Tek, ovih se dana, u nakladi vinkovačke "Privlačice", pojavljuje moj prvijenac u neovisnoj hrvatskoj državi. Ovog bi proljeća trebale izići i dvije knjige pjesama. Bolje ikad, nego nikad. Možda je ovo znak, da i meni sviču bolji dani. Valjda sam to zaslužio.

sao izjavu u ime HSP-a. Kad sam se vratio u domovinu, Pavelić, Paraga i Paradžik digli su galamu na me. Pavelić je bio protiv samostalne Hrvatske. Za ovu dvojicu ne znam... Oni da će mene pozvati na odgovornost, da će mi suditi itd. Bilo mi je doista sudova i suđenja. Distancirao sam se u rujnu 1990. godine. Uskoro je došlo do rascjepa, a najveći je dio obnovitelja utemeljio Stranku hrvatskoga državnog prava. Nu, njezin predsjednik, mr. N. Bičanić, nije ništa naučio, pa se i on počeo vladati autokratski prema članstvu, a ponizno prema vlasti. Tako ni članstvo te stranke nije bilo puno brojnije od prstiju na jednoj ruci. Poslje su me pozvali B. Mišetić i I. Vekić u svoju Nacionaldemokratsku ligu. Ni od toga nije bilo ništa. S obzirom na sve to, ne kanim više ni u jednu stranku, premda me stalno zovu...

PITANJE: Kako tumačite da su nekadašnji prijatelji, suborci i istomišlje-

LICITIRANJE BEZ POKRIĆA

"Iako mnogi već imaju modra prsa od samohvale i busanja, ostat će trajnom temom, tko je stvorio današnju Hrvatsku. (...) Istina je sigurno, da Hrvatsku nisu stvorili (samo) HDZ-ovci, a još je veća istina, da ju nisu stvorili SDP-ovci. Ovu je Hrvatsku stvorio cijelokupan odlučni hrvatski narod, sa svim svojim potencijalima!"

Evo, uskoro će se navršiti punih sedam godina od prvih višestračnih izbora i uspostave samostalne Hrvatske. U ovih sedam godina u Hrvatskoj je, doista, bilo dosta, da ne kažem puno izbora, ali će ona tek nakon ovih postati i teritorijalno cijelovita i upravno - politički suverena na cijelom svomu međunarodno priznatu teritoriju.

Makar je sedam godina na neki način prilično dugo razdoblje, jer i djeca u toj dobi već završe prvi razred pučke škole, naša se politička scena nije bitnije stišala u odnosu na onu početnu. Za cijelo se to vrijeme može slobodno reći, da je politički bilo vrlo turbulentno. Nicale su stranke i njihove vođe kao u priči. Čini se, jednako danas, kao i onda. Doduše, neke je vihor odnosio, ali je i druge donosio. Ostajali su samo oni s dubljim korijenom ili uvjerljivim argumentima na ovoj vjetrometini.

Važna značajka ovih izbora, pored navedene činjenice da nakon njih Hrvatska postaje, nadamo se i zauvjek ostaje, teritorijalno cijelovita i suverena jest i to da će nakon ovih izbora započeti proces uspostave puno drugačije stranačke i osobne matrice. Krenut ćemo prema manjem broju relevantnijih stranaka s jasnijim političkim profilom kako stranaka, tako i njihovih vođa. Izici ćemo iz iracionalnoga stanja, jer je stanje rata uvijek iracionalno stanje, u racionalno stanje, u kojem neće biti mesta idololatriji, idolopoklonstvu i kultu ličnosti. Nakon svega, ostat će povijesna činjenica da je Hrvatska stvorena, da živi i da će živjeti. Naravno, ostat će puno i dilema i tema. Ostat će vječna dvojba zašto je baš sad stvorena, a ne ranije u svojoj dugoj povijesti. Ostat će i trajna tema tko ju je stvorio! Mnogi već imaju modra prsa od samohvale i busanja, iako još nitko ne 'bi proglašen herojem (zašto?), makar ih, sigurno, već puno imamo. U ovoj smo predizbornoj kampanji svjedoči mnogih "prepucavanja" tko ju je stvorio ili tko je za njezin nastanak zašlužan. Tako HDZ-ovci ni ne pomišljaju da bi to osim njih ili uz njih mogao biti bilo tko drugi, ali i SDP-ovci, nakon svoje indika-

Piše:

Slavko MEŠTROVIĆ

tivne predaje i šutnje u početku, bivaju sada sve glasniji i glasniji, te govore da Hrvatske ne bi bilo ni bez njih. Naravno, ni drugi se ne odriču sličnih primisli.

Pa, gdje je onda istina? Istina je sigurno, daju nisu stvorili (samo) HDZ-ovci, a još je veća istina, da ju nisu stvorili SDP-ovci. Ovu Hrvatsku stvorio je cijelokupan odlučni hrvatski narod, sa svim svojim potencijalima. Kad kažem cijelokupan i odlučan hrvatski narod i zajedno, onda mislim na neprijepornu činjenicu da možda nikad u povijesti hrvatski narod nije bio ovako odlučan i jedinstven, što je potvrđio dva puta referendumima, a kad kažem zajedno, onda mislim na to da po prvi put u novijoj povijesti nismo ratovali jedni protiv drugih, nego smo svi bili na istoj strani - dakle, zajedno. Zato smo i pobijedili.

Kad govorи o svojim zaslugama, SDP SKH poglavito misli na zaslugu raspada komunizma i Jugoslavije, te za mirnu predaju vlasti i organiziranje prvih višestračnih izbora. Prve su dvije teze apsolutno netočne, a treća je možda samo djelomično točna. Netočna je teza da su oni zaslužni za raspad komunizma i netočna je teza da su oni zaslužni za raspad Jugoslavije. Komunizam je kao sistem davno prije njih počeo padati, ako ne već svojim nastankom, onda sigurno izborom Woytile za papu i rušenjem Berlinskog zida, a raspad Jugoslavije samo je posljedica raspada boljševičke partije.

Uostalom, ako su oni htjeli rušiti komunizam i Jugoslaviju, što ih nisu ranije srušili? Zašto su ukidali osnovne građanske slobode, privatno vlasništvo, medijске slobode, ljudsko dostojanstvo i sve građanske slobode u vrijeme svoje vladavine. Pa, tko je u tobožnjoj slobodi iza 1945. otvorio više od pet stotina jama, u koje su bacane tisuće i tisuće nedužnih ljudi? Tko je Hrvatima izrekao iza 1945. g. **tristopedeset** tisuća **godina robije** u,

vjerojatno, najtežim kazamatima ovoga dijela svijeta? Znadu li za zastrašujući podatak, da je u sedamdesetgodišnjemu velikosrpskom tlačenju u obje Jugoslavije, **svari dan nestajalo četrdeset Hrvata** (M. Vuković, predsjednik Vrhovnog suda RH)? Zar Hrvatska nije razoružana baš u vrijeme njihove vladavine, kad je već bilo očigledno da će za svoju slobodu morati goloruka ući u težak krvavi rat? Zar misle da smo mi kratkog pamćenja i da smo zaboravili, kako oni u hrvatskom Saboru ni nakon 1990. nisu **glasovali za samostalnost** Hrvatske? Jesu li ovo te "zasluge" o kojima govorи SDP-SKH? A, predaja vlasti i višestrački izbori? Ni govora! U jednostranačkim sustavima vlast se nikada ne predaje milom (što ju nisu predali prije?). Vlast su "predali" zato, jer nisu imali drugoga izbora (Bukurešti je bio zorna poruka)! Ne radi se tu ni o kakvoj dobrohotnosti i lojalnosti (svomu narodu), već o nemoći! Gospodo, nema tu zamjena teza. Nema tu nikakvih zasluga, već puno odgovornosti, isprika i molitvi dragomu Bogu i hrvatskom narodu da vam oprosti grijeha.

Odgovornosti i povijesti ne da se uteći, kako to kaže Brešanov Fabricije:

"Nema tu ničije zasluge, moj Jozo. Ovo što se sad zbiva nije djelo ni pojedinca ni neke grupe, nego rezultat jednog procesa, koji odavno traje. Radi se samo o tome da se urušila jedna stara, rasklimana zgrada, jer je stajala na trulim temeljima, pa je sad nastala jagma oko toga, tko će ugrabiti veći komad građevnog materijala, da sebi sagradi novu. Uostalom, tako je uvijek bilo u povijesti. Pobune i revolucije uspijevale su samo onda, kad je režim bio u raspadanju, a dok je čvrsto stajao, bivale su ugušivane u krvi. (...) Ovo što vidiš, moj Jozo, to ti je samo politička dražba nakon jednog bankrota. A ti nemaš nikakva pokrića, da bi mogao licitirati. Štoviše, to što imaš, samo te izbacuje iz igre." (Ivo Brešan: Isposvjeti nekarakternog čovjeka, str. 493)

Tko i kako pljačka Hrvatsku

BLAGOTVORNE RODBINSKE VEZE

Kad je otac na čelu jednog velikog državnog poduzeća, a sin direktor u drugog, manjeg poduzeća suradnja može biti itekako obostrano korisna jer sve ostaje u obitelji. Najbolji su primjer takve "poslovne suradnje" Josip Stefan, dugogodišnji direktor "Luke" Rijeka i njegov sin Vanja Štefan, koji je donedavno bio direktor poduzeća "Preskrba". Rezultat njihovog obiteljskog poslovanja prošlost je "Preskrba", a ni "Luka", nakon Štefana (otisao u mirovinu), ne stoji najbolje. Ali nju će zbog strateške važnosti spasiti hrvatska država.

"Preskrba", proizvodno trgovinsko poduzeće d.o.o. Rijeka, koje je poslovalo kao poslovna jedinica slovenskog poduzeća "Preskrba" p.o. Sežana, trgovina na debelo i drobno, otislo je u stečaj. Polovica, preciznije 36 djelatnika "Preskrbe" utemeljilo je poduzeće "Kažot", koje sada posluje u dijelu bivših prostora "Preskrbe", a drugi dio bivših uposlenika "Preskrbe" završio je na Zavodu za zapošljavanje ili u nekom trećem poduzeću. Prema informacijama, kojima raspolažemo, iza tragično "preminule" "Preskrbe" ostalo je oko 6,5 milijuna DEM duga, koji najvjerojatnije nikada neće biti izmiren jer preostala imovina dužnika ili stečajna masa nije vrijedna spomena. Zašto je propala "Preskrba"? Najzanimljiviji su dokumenti koji govore o bliskoj i obsežnoj poslovnoj suradnji "Preskrbe", koju je kao v.d. direktor od 1. siječnja 1992. do 24. siječnja 1996. godine vodio Vanja Štefan i poduzeće "Luka", čiji je dugogodišnji glavni direktor bio otac direktora "Preskrbe", Josip Štefan. "Luka" je od "Preskrbe", dakle Štefan senior je od Štefana juniora naručivao uglavnom velike količine mesa i mesnih prerađevina, a plaćanje je redovito bilo preko kompenzacije ili cijena. Takav način plaćanja, doduše nimalo neuobičajen u kroničnoj besparici, najbolji je za prikrivanje malverzacije, jer se u moru papira jednostavno ne vidi tko je kome i što dužan i na koji je način nešto plaćeno, odnosno "prebijeno" i je li uopće plaćeno i komu. Nu, neke stvari, kao na primjer cijene, ipak su vidljive. "Preskrba" je redovito "Luci" obračunavala isporučeno meso po višim cijenama negoli drugim poslovinim partnerima. Primjerice, 31. 10. 1994. godine "Luci" je isporučeno 55 kilograma junetine po cijeni od 37,70 kuna za jedan kilogram i 62 kilograma svježeg svinjskog mesa po cijeni od 33,12 kuna za jedan kilogram. Međutim, poduzeću "Slavica" iste kategorije mesa isporučuju se po drugačijim, nižim cijenama i to 60,30 kilograma svinjetine po 30,42 kune za kilogram i 20 kilograma junetine po cijeni od 30 kuna za kilogram. Naravno, ovo je samo jedan od bezbroj sličnih primjera. Na primjer, 31. 10. 1994. godine "Preskrba" je obskrbila "Luku" s oko 600 kilograma različitih vrsta mesa i pancete po jednom računu ispostavljenom na svotu od 21 338,4 kune, a na drugom računu još je otprilike toliko mesa vrijednog 21

Piše:**Mijat TOMIC**

064,89 kuna. Cijene se znaju - junetina po 37,70 kuna, a svinjetina po 33,12 kuna za kilogram. Dakle, u ovome primjeru cijene mesa za "Luku" (veliki Štefan plaća malom Štefanu) veće su za deset do 20 posto od cijena po kojima inače "Preskrba" prodaje meso. Možda bi se to na malim količinama robe moglo i zanemariti, ali "Luka" je poslovni partner, koji za svoju društvenu ishranu troši ogromne količine mesa. Radi se o stotinjak računa godišnje čiju je ukupnu vrijednost teško utvrditi budući da je dokumentacija manjkava, računi prepravljani, te da su se dugovanja i potraživanja "prebijali", dakle rješavali složenim kompenzacijama ili cijenama. Naravno, osim mesa, "Preskrba" je "Luku" obskrbljivala i prerađevinama, poput kraškog pršuta, biljnog ulja, kiselog kupusa, salama, vina, itd. Nesumnjivo je da se radi o velikim poslovima i velikoj svoti novca zarađenoj na razlici u cijenama mesa. U čiji je džep otisao "višak" novca, to je novinarским istraživanjem nemoguće odkriti, iako neki dokumenti koje posjedujemo jasno naznačuju pravi smjer u kojem bi trebala ići ili je već išla istraga državnih organa.

Na početku teksta već smo naveli da je ukupan dug "Preskrbe" nadmašio svotu od 6,5 milijuna DEM, a popis oštećenih vjerovnika vrlo je dugačak i vjerojatno nepotpun. Nu, evo samo nekih, koji su najviše oštećeni. "Podravka" Koprivnica potražuje 300 tisuća kuna, "PIK" Rijeka 138 tisuća, "Prodex" -70 tisuća, "Mesokombinat"-142 tisuće kuna, "Kolex" oko 350 tisuća, "Kraš"-359 tisuća kuna, "Hermet"-354 tisuće, "Elektroprivormje"-210 tisuća kuna (dug je izmirilo novoformirano poduzeće "Kažot" da bi moglo raditi u bivšim prostorijama "Preskrbe"). "Danica-Podravka" potražuje 122 tisuće kuna, "Copa" čak 628 tisuća kuna plus pripadajuće komade, dakle oko milijun kuna. Oštećena je i "Coca-cola" kojoj je "Preskrba" ostala dužna oko 300 tisuća kuna, a na podučakom popisu vjerovnika "Preskrbe" su i Grad Rijeka, "Energo", "Vodovod", "Badel", "Belupo", "ledo", "Magros", "Istranka" Umag, "Primorac", "Pliva" i desetine drugih poduzeća. Nu, vratimo se još malo "Luci", najkrupnijem poslovnom partneru "Preskrbe". Dok je na čelu ovog giganta bio tata Štefan, računi su poravnani kompenzacijama i cijenama, a kasnije se prešlo na sklapanje ugovora o cijenama na kojima su ugovorne strane bili "Preskrba", Josip Štefan (privatno, a ne kao direktor "Luke") i neki od trećih poslovnih partnera. Po tim ugovorima treća je strana novac, koji je dugovala "Preskrbu", uplaćivala na osobni žiro račun Josipa Štefana u Riječkoj banci.

Dakle, novac ide na osobni žiro račun cesonara, a što je cesonar (Josip Štefan) zauzvrat dao cedentu ("Preskrbi"), pa mu velikodušno ustupa svoja potraživanja, ostaje nejasno. Ovaj ugovor podписан je 14. listopada 1995. godine, a dan prije, 13. listopada iste godine gotovo istovjetan ugovor sklopljen je između "Preskrbe", Josipa Štefana i autoprijevozničko-ugostiteljsko-trgovinske radnje "Braco". I ovaj put cezus ("Braco") svoj dug "Preskrbi" od 20.329,23 kune dužan je uplatiti na žiro-račun Josipa Štefana. Za sada nam je nepoznato koliko je ukupno bilo ovakvih uplata, preskrbinih dužnika na račun Josipa Štefana.

Pažljivim i stručnim listanjem i proučavanjem postojeće dokumentacije, iako nema sumnje da je dio uklonjen, moglo bi se svakako pronaći još mnogo, najblaže rečeno čudnih transakcija koje su na kraju morale dovesti do stečaja "Preskrbe" i ogromnih dugovanja koja nikada neće biti izmirena, jer "Preskrba" je sada već samo leš koji još samo treba pokopati, što je posao stečajnog upravitelja.

Što je bilo s djelatnicima "Preskrbe"? Dio njih (36) osnovao je poduzeće "Kažot" koje, kako sada tvrde, uspješno posluje u prostorima, sada se već može kazati bivše "Preskrbe". Ostali radnici, koji su do kraja vjerovali Vanji Štefanu, ili su na Zavodu za zapošljavanje ili su našli posao u nekoj trećoj tvrtki. Vanja Štefan ostaje direktor "Preskrbe" do 24. siječnja 1996. godine, a potom dolazi stečajna uprava sa zadaćom da likvidira poduzeće i možebitno iz stečajne mase namiri potraživanja vjerovnika, lako će se za neke objekte vjerojatno još voditi dugotrajni sudski postupci, jer bi u svemu i Slovenci željeli nešto ušišariti od ostataka svoje bivše poslovnice, većinu objekata preuzeo je i koristi "Kažot" pa vjerovnici od te imovine vjerojatno ne mogu dobiti ništa. Oprema, koja je bila u objektima, koji su već prije zatvoreni, kako rekoso, već je nestala, pa stečajnom upravitelju za prodaju ostaje samo još sitniji inventar i možebitna potraživanja "Preskrbe". Upućeni su uvjereni da vjerovnici već sada mogu zaboraviti na svoja potraživanja, dakle, na oko šest i pol milijuna DEM. Gdje je taj novac, temeljno je pitanje na koje trebaju odgovoriti istražni organi, a mi smo u ovome tekstu ukazali samo na moguće tragove i načine na koji se novac odlijevao iz "Preskrbe", svakako u nečije džepove, jer novac ne može ispariti. "Preskrba", poduzeće na čijem je čelu četiri godine bio Štefan sin, je uništena, a "Luka", jedan od najvećih poslovnih partnera "Preskrbe", gdje je direktorao Štefan otac, bila je ipak prekrupan zalogaj iako je i ovo poduzeće u Štefanovo vrijeme bilo na putu koji je vodio u sigurnu propast. Hoće li tko za sve ovo odgovarati, pitanje je na koje će se vjerojatno još dugo čekati odgovor.

BALKANIZACIJA HRVATSKE

U Chicaguje, 24. travnja 1986. godine, umro hrvatski književnik, političar i prognanik, dr. Antun Bonifačić. Rođenje 1901. u Puntu na Krku. Studirao je hrvatski i francuski jezik u Zagrebu, gdje je postigao doktorat. Tri godine studirao na pariškom sveučilištu Sorbonne. Pisao je i prevodio, predavao hrvatski i francuski jezik. U doba NDH bio visokim državnim dužnosnikom, a 1945. odlazi u emigraciju, najprije u Brazil. S Vinkom Nikolićem god. 1951. pokrenuo "Hrvatsku reviju". Godinama bio predsjednikom Hrvatskoga oslobođilačkog pokreta. U spomen na obiljetnicu Bonifačićeve smrti, iz njegove knjige eseja "Vječna Hrvatska" (Chicago, 1953.), objavljujemo esej "Deklasirani i dotepečni", u kojem se na zanimljiv i polemičan način raspravlja o balkanizaciji Hrvatske.

Gospodin Krleža, koji je promatrao ulazak partizana u Zagreb 1945. godine, video je poderane baš-bozučke figure, kako se šuljaju asfaltiranim agramerskim ulicama isto tako, kako su se šuljali njihovi pradjedovi uz turske čete nekoliko stoljeća prije. Jer ti Vlasi, Bašibozuci ili Srbi Prečani doprli su posvuda samo do granica, do kojih su doprli Turci. Njihov ulazak u Zagreb svibnja 1945. bio je vrhunac političke pametи i javnog djelovanja marksiste Frice Krleže. Taj

Piše:

dr. Antun BONIFAČIĆ

Svi, koji su imali prije prilike, da gledaju po raznim zarobljeničkim logorima te Milane i Milice, znali su, da je Balkan bio ponovno u pokretu, da uništi sve, što se zove zapadna kultura u Hrvatskoj. Od katedrala do biskupa i nadbiskupa, do linija i stihova hrvatskih pjesnika i umjet-

već deset godina prije čuli smo jednu generalsku kćerku (i to ne šumskoga nego kajmakčalanskoga generala): "Ako Hrvatima nije pravo, zašto se ne isele?" Beogradska strina je izrazila misao čitavoga

"...Rušeći sve hrvatske predstavnike vlasti i rugajući se svakoj hrvatskoj državnoj organizaciji, Krleža svjesno služi uništavanju i podvrgavanju hrvatskoga naroda Balkanu."

dan nije bila pijana gozba milovidnih gospoda i hercig pucica agramerskih. Taj dan nisu staleži i redovi držali zdravici milom maršalu i ljubičici bijeloj ni njegovim Kočama, Žuželjima i drugim "narodnim herojima" narodno oslobođilačke vojske, jer svima je bilo jasno, da su spiskovi žrtava spremni i da započinje strijeljanje u zatiljak. Toga dana su Vranešići i Puceki, Grgeči, Haleri bili već samo uvjetno na slobodi: njihove glave su trebale pasti kao dokaz, da je konačno kraljevski, slobodni grad Zagreb postao srpsko komunistička palanka i da Hrvati moraju platiti gladom, što su se usudili vjerovati u kontinuitet hrvatske državne misli, hrvatske književnosti i hrvatske ljepote. Od toga dana pao je mrak na Hrvatsku pod maskom Marksа, Engelsа i Staljina, ali s mišicama raznih Jovana, Jovanka i Persa i s ideologijama raznih Pribočevića i Budisavljevića, koji su konačno zavladali Zagrebom kroz svoje komunističko socijalističke Strohmanne.

nika sve je došlo na indeks raznih vlaško paroških zetova i masonskih viših stupnjeva: sve ideje zapada i istoka dobole su iskrivljenu liniju balkanskih lažnih zrcala: najveći grijeh u Hrvatskoj postalo je biti Hrvat, slobodan, nezavisan, koljenović i domazetović... Te poderance i smrdljivce dočekali su deklasirani Fricevi i ostarije Čuče kao da to nisu futavci, skunksi i ušljivci nego nosioci dvadeset i drugoga stoljeća, heraldi slobode čovjeka i prava građanina, gdje će biti izmetine i dragulji, remek djela i loše kopije jamačno jednakopravni i izjednačeni.

Da dokažu autohtonost uljeza pozvani su svi Hrvati bez obzira na stranačku pri-padnost u Gospiću i Otočcu i bezbroj drugih mesta od nove vlasti na preslušavanja, s kojih se više nisu vratili već su ih sinovi i žene nosili mrtve iz gajeva i šuma na leđima. To je bilo drugo narodno oslobođenje s gesлом: "Smrt fašizmu, a sloboda narodu!"

šumskoga oslobođilačkoga naroda, koji je shvatio već davno, da milina života u "zapadnim delovima naše otadžbine" nadmašuje Balkan, pa su Srbi, Crnogorci navalili poput skakavaca na sva bolja mjesta u državnoj službi preko Drine. Danas su Zagreb, Rijeka i Istra prepuni toga balkanskoga cvijeća, a od svih Hrvata avansirao je samo Miroslav Krleža za člana Srpske akademije.

Od poturčenoga kanonika Filipovića do 23 velika vezira Hrvata, koji su gradili tursku imperiju, Hrvati su imali odmetnika kao i svaki drugi narod. Ali u doba velikih vezira nije postojao narodni osjećaj, a gospodin Krleža već trideset godina hoće da govori u ime hrvatskoga naroda, u ime progrusa i humanizma. Kao takav je ušao i u UNESCO i piše predgovore za izložbe u Parizu i USA. Međutim rušeći sve hrvatske predstavnike vlasti i rugajući se svakoj hrvatskoj državnoj organizaciji, Krleža svjesno služi uništavanju i podvrgavanju hrvatskoga naroda Balkanu. Kao da je prvi vritnjak, koji je doživio u Beogradu iza vritnjaka u Pešti, udario pečat za cijeli život. Uz "deklasiranog" đeda i "deklasiranu" baku imamo i deklasiranog unuka, a zbog te deklasiranosti treba žrtvovati čitav hrvatski narod martolozima i bašibozucima, srušiti crkve, u kojima đed ne može orguljati, pobiti nadbiskupe, pobiti inteligenciju, koja se protivi, pobiti glupe seljake i zatucane radnike, koji ne viču "živio" vlastitom uništavanju.

ISTINA O SAVEZNIČKIM RATNIM ZAROBLJENICIMA U NDH (1941.-1945.)

U bibliografskoj bilješci o prikupljanju svjedočanstava o zarobljavanju i sudbini savezničkih ratnih zarobljenika za vrijeme drugoga svjetskog rata na području Nezavisne Države Hrvatske, dr. Milan Blažeković podsjeća kako se hrvatska država, baš kao i hrvatski narod, u postupku prema savezničkim ratnim zarobljenicima strogo držala međunarodnog prava, te ujedno otkriva kako je zapravo nastala vrijedna knjiga "Saveznički ratni zarobljenici u Hrvatskoj 1941-1945." američkog povjesnika Michaela McAdamsa.

Američki je povjesničar Michael McAdams vrlo zadužio hrvatski narod svojim knjigama "White paper on Dr. Andrija Artuković" (CIS, Arcadia, California, 1975.), "Allied Prisoners of War in Croatia 1941-1945" (Arcadia, CA, 1980) i "Croatia: Myth and Reality" (Arcadia, CA, 1992), u kojoj se nalazi poglavje pod naslovom: "Mit: Hrvati su na smrt osudili desetke američkih pilota." U ovim svojim knjigama, kao i u drugim svojim radovima o hrvatskoj problematici, McAdams je svjedočanstvima pred svjetsku javnost iznio povijesne činjenice u svezi sa savezničkim ratnim zarobljenicima za vrijeme NDH i time opovrgao urotu laži protiv Hrvatske, koja ni danas nije zamrla. Tražeći povode i uzroke nečemu nailazimo na razne okolnosti, stanja i činjenice, koje u kojačnici otkrivaju genezu nečega. To je posebno zanimljivo, kad su u pitanju knjige, njihov postanak. U slučaju knjige C. Michaela McAdamsa, njihova je geneza ujedno posebno poglavje povijesti hrvatske emigracije u proteklih pola stoljeća. Prijedimo, dakle, na predmet i pokažimo, kako se uopće netko počeo svojski baviti pitanjem američkih zrakoplovaca u Hrvatskoj, te kako je i zašto C. Michael McAdams dobio prva svjedočanstva o njihovu zarobljavanju i o postupku hrvatskih državnih vlasti prema njima.

Godine 1961. pridružili su se Ujedinjeni Američki Hrvati u Clevelandu (USA) komemoraciji "Dana žrtava", s istodobnom komemoracijom "Bleiburgske tragedije". Za tu su komemoraciju postigli, da im bude govornikom Michael A. Feighan, zastupnik u Kongresu, i Edward O'Connor, bivši Povjerenik SAD za raseljene osobe (Displaced Persons). Na tu je vijest uputio jugoslavenski generalni konzul u Clevelandu, Ivan Mirošević, pismo zastupniku Feighanu, s nakanom da ga upozori, tko su Ujedinjeni Američki Hrvati, završivši pismo tvrdnjom, da je velik broj "Amerikanaca pao u borbi protiv ustaša i njihove političke ideologije." Tijekom svoga govora, zastupnik je Feighan pročitao ovo Miroševićovo pismo i odbio ga kao nedopustivo mičešanje u unutarnje poslove Amerike. (Croatia Press, New York, 1961., br. 218). Bilje to jedna od prvih službenih laži jugoslavenskih komunističkih vlasti, u pitanju američkih zrakoplovaca zarobljenih po hrvatskih vojnim vlastima na teritoriju Nezavisne Države Hrvatske.

Na Feighanov govor na komemoraciji Bleiburskih žrtava u Clevelandu, reagirao je odmah sâm Josip Broz Tito, kad je 5. srpnja 1961. u svome govoru u Krčagovu kraj Uzica, a povodom 20-godišnjice "ustanka naroda Jugoslavije", žestoko napao zastupnika Feighana radi

Piše:

dr. Milan BLAŽEKOVIC

njegovog sudjelovanja na komemoraciji Bleiburške tragedije u Clevelandu. Tada je Tito, između drugih neistina, izgovorio i ovu krupnu laž o američkim zrakoplovima u hrvatskom zarobljeništvu: "Zar se mogu 150.000 ustaša poginulih u borbi protiv naše narodnooslobodilačke vojske, koja je u drugom svjetskom ratu bila saveznik Amerikanaca, izjednačavati sadas palim američkim vojnicima, **s onim američkim**

Clevelandu godine 1961., a koje su se sastojale - po britanskim ocjenama - od dvije kolone od po 500.000 ljudi: ustaša, domobrana i civila svake dobi i svakog spola.

Nakon navedene harange s najvišega mjeseta u Jugoslaviji, koja je u kontekstu cijelogova mogla ostaviti dojam istinitosti, a poznavajući općenito dobar postupak s američkim zrakoplovima, bilo je jasno da se treba obazrijeti za vjerodostojnim svjedočanstvima, kako bismo se obranili od ovakovih i sličnih neistina. Predložio sam stoga Hrvatskomu latinoameričkomu kulturnom institutu, kojega sam bio član, a koji je ujedno pokrovitelj i izdavač časopisa na španjolskom jeziku "Studia Croa-

Saveznički zrakoplovci u društvu s barunicom Nikolić

avijatičarima, na primjer, koje su ustaše hvalile i ubijale kada su bili prisiljeni da se spuste na teritorij koji su ustaše kontrolirale?" (BORBA, zagrebačko izdanje od 5.7.1961., br. 167., str. 4. - Podvukao M.B.).

Uz Titovu klevetu o hrvatskom postupku s američkim ratnim zarobljenicima, uputno je upozoriti na njegovo, jugokomunističkim žargonom obavljeno, priznanje, da je jugoslavenska narodnooslobodilačka vojska bez borbe pobila oko 150 tisuća po Englezima razoružanih hrvatskih ratnih zarobljenika od 15. svibnja 1945. do polovice 1948. godine, dakle od Bleiburga do sukoba s Kominformom. Ove hrvatske žrtve podpadaju pod pojmom "Bleiburskih žrtava", koje su se komemorirale u

tica" u Buenos Airesu, da se posveti ovom problemu. Tako je započelo pronađenje svjedoka, koji su imali udjela u zarobljavanju savezničkih zrakoplovaca na području NDH. Već u kolovozu 1961. godine **Mirko Pažur**, zapovjednik ustaške pripremne bojne u Krapini, dao je svoj pismeni izvještaj o zarobljavanju dvojice zrakoplovaca, koji su pali na području općine Krapina i dvojice na području općine Radoboj koncem 1944. ili početkom 1945. Od ove druge dvojice doznali su, preko tumača Jurja Leskovara, daje u isto vrijeme iskočio i jedan časnik iz pogodenog bombardera. Izaslana ustaška ophodnja dobila je podatke od seljaka, da je dotičnog časnika uhvatila skupina partizana pod vodstvom tekstilnog majstora

Hercega, zvanog "Brko". "Dalnjim ispitivanjem je ustanovljeno - veli Pažurov izvještaj - daje isti odveden u selo Brdo, općina Gjurmec i tamo, nakon što su s njega skinuli odjeću - bio ubijen. Mjesec dana nakon toga jedna je ophodnja pronašla u jednoj seljačkoj kući muške košulje, koje su bile izrađene za partizane od svile padobrana." Kraj tvornice tekstila blizu Krapine, gdje je postojala stalna ustaška posada za zaštitu tvornice, pronađena su još trojica zrakoplovaca, koji su - nakon što su sa zastavnikom Zorićem proveli dobar dio večeri u gostonici "Gaj" - odpremljeni u Zagreb.

Iz izvještaja pukovnika **Ivana Stiera** od 14. 9. 1961. doznajemo, da su viši hrvatski časnici imali izričitu zapovijed: savezničke zarobljenike smješta sprovoditi nadređenim zapovjedništvima u Zagreb i nikako ih predavati Nijemcima, kolikogod oni na tome inzistirali. Njegov područni časnik, njegov vlastiti mlađi brat Stjepan Stier, izvjestio ga je iz zapovjedništva II. Ustaškog Sdruga u Osijeku, kada se je nalazio na terenu u Podravskoj Slatini, da je iz "leteće tvrđave" iskočilo osam američkih pilota padobranaca i palo na pašnjaku kraj Čepina. Prema spomenutim naređenjima, pukovnik je Stier izdao zapovijed, da se zarobljenici smješta upute u Zagreb zapovjedništvu Ustaške Vojnice kako bi se izbjeglo zahtjevu Nijemaca, da se njima predaju. Tako pri povratku s terena puk. Stier uopće nije zarobljenike zatekao u Osijeku.

Krapinski tabornik **Ivan Arbanas** podrobno je izvjestio o postupku s radio-telegrafistom, koji je pao na području kotara Krapina, općina Sv. Križ- Začretje, dok su drugi članovi posade pali u ruke partizana. Kao i drugi, odpremljen je 18-godišnji student tehnike u Zagreb.

Dana 9.12.1963. izvjestio je ustaški bojnik **Josip Hiabl**, zapovjednik sdruga sa sjedištem u Bihaću, o zarobljavanju petorice američkih pilota na području između Kupe i Ostrošca, dok su druga petorica pala u ruke Nijemaca i partizana. Već na samomu mjestu zarobljavanja došlo je do sukoba s njemačkim majorom, koji je već imao dva zarobljenika. Sukob se ponovio na putu u Zagreb, između Popovače i Vojnjog Križa, gdje je Hübl pružio pomoć natporučnik Kolarić, zapovjednik domobranske bojne IV. Gorskih Sdruga. Bilo je to početkom travnja 1945. S Rebra u Zagrebu primio je, veli bojnik **Hübl**, dopisnicu s potpisima zrakoplovaca, koju je uvijek nosio uza se, sve dok je nije u Italiji predao **Stephenu Clissoldu**, na njegov zahtjev. (S. Clissold je bio prije rata lektor engleskog jezika na Sveučilištu u Zagrebu, a nakon rata, kao časnik engleske obavještajne službe, dao je skinuti s broda u Genovi Danu Uvanovića, Milivoja Magdića, dra Vladimira Židovca i druge, te ih izručiti u Jugoslaviju, gdje su bili osuđeni na smrt i pogubljeni).

Svojim pismom od 9. veljače 1962. **Mirko Gal**, predsjednik Ujedinjenih Američkih Hrvata, poslao mije rukopisno izvješće **Ilige Šaravanje**, zapovjednika amerikanskoga zarobljeničkog logora na Pantovčaku u Zagrebu, i dodao svoje sjećanje na američke zrakoplovce:

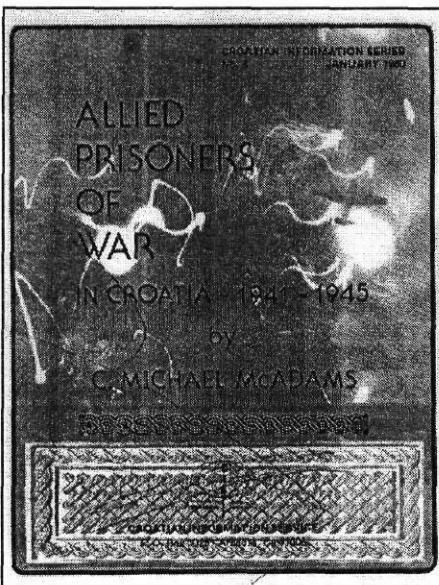
"U vezi s time mogu Ti reći, da sam ja u svojstvu R. K. ratnog dopisnika intervjuirao sedmoricu avijatičara na Trgu N. u zapovjedništvu PTS-a kada su bili dovedeni po vojničarima PTS-a, koji su ih uhvatili u okolici Gorice. Oni su

se vraćali sjedne misije u Njemačkoj (mislim da je bio Wiener Neustadt) i raspršeni išli su pojedinačno natrag u Foggiu, gdje im je bila baza. U tome su pali na našem teritoriju i bili dovedeni u Zapovjedništvo PTS-a. Reportaža o istima izašla je u jednom od naših listova, ali sad mi ne pada na pamet kojem. Mislim da je bio NDH Vojnici list. Tiskali smo i njihova imena, odakle su i još neke sitnice, koje smo mogli dobiti od njih. Tumač je bio Madirazin sin (inače zastavnik) dodijeljen u odjel za dušobrižništvo i promičbu. Otac Madiraze bio je bojnik u svojstvu odjelnog šefa za lijekove u PTS-u."

Ilija Šaravanja sažeо je svoj izvještaj od 6. siječnja 1962. u ovih četrnaest točaka:

1. Hrvatske vlasti morale su kriti zarobljenike Saveznika, jer su Nijemci htjeli da im se isti predaju. Prvi su zarobljenici stanovali po privatnim kućama. Kad se povećao broj zarobljenika, uspostavljen je logor za zarobljene zrakoplovce.

2. Zarobljenički logor za zrakoplovce bio je

na Pantovčaku. Zarobljenici su smješteni u vojničkim barakama. Logor nije bio opasan žicom, niti je bilo straže po danu.

3. Građani Zagreba su dolazili u posjete zarobljenicima. S njima su razgovarali, darovale im donosili i hranu im kupovali.

4. Zarobljenici nisu morali raditi nikakove poslove.

5. Zarobljenici su mogli napustiti mjesto nastambe. Zapovjedniku su uvijek rekli kamo idu. Najradije bi išli kod grofice Nikolić. Tamo su upotrebljavali gramofon i igrali bridge.

6. U svojoj nastambi imali su radio, koji je mogao hvatati kratke valove. Neprestano su slušali vijesti svojih zemalja.

7. Hranu su imali poput hrvatskih vojnika. Dobivali su redovito plaću, cigarete. Počeli su dobivati i pivo.

8. Kad god su htjeli, mogli su pobjeći. Nije se dogodio ni jedan slučaj bijega, jer su se bobili dospijeti u njemačke ruke.

9. Bilo je više slučajeva bijega savezničkih zrakoplovaca od partizana ili četnika. Kad su pitani, zašto su napustili partizane ili četnike,

odgovorili bi: "Željeli smo biti zarobljenici redovite vojske."

10. Naročito je potrebno istaknuti, da nisu voljeli komuniste. Smatrali su ih jednakim Nijemcima.

11. Malo su pritužaba imali. Nastojalo se izići zarobljenicima ususret u svakom pogledu.

12. Rado su razgovarali sa zapovjednikom logora i drugim hrvatskim časnicima. Zanimao ih je mnogo slučaj Hrvatske. Iskreno su željeli, da Hrvatska ostane kao država poslije rata.

13. Kad je Poglavljak želio poslati memorandum Englezima, oni su izšli ususret hrvatskim vlastima i obećali istu odnijeti Englezima. Dan im je avion i oni su izvršili svoju misiju.

14. Ni Englezi, ni Amerikanci nisu tražili osoblje zarobljeničkog logora. To je najbolji dokaz, da nisu imali ništa protiv postupka prema zarobljenicima.

Polovicom 1962. godine dobio sam posredstvom dra. Jere Jareba iz New Yorka, knjižicu fra Theodora Benkovića, O.F.M., pod naslovom "The Tragedy of a Nation - An American's Eye-witness Report" (Chicago 1946. ili 1947., pp. 69) s popisom imena i adresa 52 saveznička zrakoplovca i jednu fotografiju, gdje se njih 19 vidi s barunicom Nikolić, njezinom kćerom, nećakinjom i paterom Benkovićem. Samo na dvadesetak redaka svoje knjižice, na stranicama 31-32, pater Benković govori o Amerikancima kada piše:

"Despite constant American bombings, the Croatians bore no hatred towards the Americans for they in a fatalistic way held it to be necessary. I still remember when, for the first time in three years, I saw my countrymen led captive in Mostar, how the people treated him well, even offering to the American flyers the few cigarettes they possessed; how they begged me, as an American, to make known to my own countrymen of their hope of liberation by the Americans.

When I was in Zagreb, I was chaplain to the captured American flyers, and my many Croatian friends there asked me time and time again to help the Americans as much as possible. Whatever food and medicine I could obtain, the officials of the Croatian government knew.

Two days before the end of the Croatian state, the cabinet called into conference 1st. Lt. Rodney Woods, an Englishman, 1st Lt. Edward J. Benkoski, an American, and John Gray, a Scot officer. I knew all these men personally for I spent all my days at the Prisoner of War camp. They, with a Croatian officer, went to negotiate with the Anglo-Americans for Croatia's surrender, but nothing came out of this."

Pohrvaćeno: "Unatoč stalnomu američkom bombardiranju, Hrvati nisu osjećali mržnju prema Amerikancima, jer su na svoj fatalistički način bombardiranja držali potrebnima. Još se sjećam, kako sam, kad sam prvi put nakon tri godine ugledao moje zemljake, zarobljene u Mostaru, vidio da se ljudi prema njima dobro odnose, nudeći čak zarobljenim američkim zrakoplovima ono malo cigareta što imaju; molili su me, kao Amerikanca, da svojim zemljacima prenesem njihovu nadu, da će ih Amerikanci oslobođiti.

Dok sam bio u Zagrebu, bio sam kapelatom zarobljenih američkih zrakoplovaca, a mnogi su me tamošnji prijatelji neprestano molili, da se Amerikancima što više pomogne. Kad god sam nastojao pribaviti neku vrstu hrane ili lijekova, dužnosnicima je hrvatske vlade to bilo poznato.

Dva dana prije sloma hrvatske države, vlasta je sazvala 1. poručnika Rodneva Woodsa, Engleza, 1. poručnika Edwarda J. Benkoskog, Amerikanca, te Johna Graya, škotskog časnika. Sve sam te ljudi osobno poznavao, budući da sam sve vrijeme bio u zarobljeničkom logoru. Oni su, skupa s jednim hrvatskim časnikom, otišli kako bi s Angloamerikancima pregovarali o predaji Hrvatske, ali se sve izjalovalo."

Knjiga fra Teodora Benkovića, rođenog Amerikanca, nije samo jedno od prvih svjedočanstava o položaju hrvatskog naroda poslije drugoga svjetskog rata na engleskom jeziku, nego je ujedno i prvo svjedočanstvo jednog Amerikanca o savezničkim ratnim zaroobljenicima u Hrvatskoj uopće. Zato je bilo potrebno doslovno citirati Benkovićevu svjedočanstvo.

U nastojanju da dođe u doticaj s bilo kojim od zrakoplovaca na popisu, od kojih su 49 bili Amerikanci, 2 Britanci i 1 iz Južne Afrike, zamolio sam, u ime Hrvatskoga latinoameričkoga kulturnog instituta u Buenos Airesu, neke prijatelje u Sjedinjenim Američkim Državama, da to pokušaju obaviti za Institut. Znali smo, da nakon gotovo 20 godina nije moguće pronaći ljude na adresama kojima raspolažemo. Poslije više godina čekanja, odlučio sam se u siječnju i ožujku 1967. godine poslati u ime Instituta na dvadesetak nasumce odabralih adresa, pismo s priloženom fotografijom logoraša na Pantovčaku i upitom o postupku prema njima u zarobljeničkom logoru za vrijeme NDH.

Posljedak toga pokušaja bilo je pismo do-pukovnika američke vojske **Paul E. Hardena** od 10. travnja 1967., koje u prijevodu glasi:

Dr. Milan Blažeković, Predsjednik
Institute Croata Latinoamericano de Cultura
Carlos Pellegrini, 743 R 3 Of. 18
Buenos Aires, Repùblica Argentina

Poštovani Dr. Blažeković:

Isprćavam se radi poduljeg vremena koje je proteklo otkad je Vaše pismo napisano. Dospjelo je u moje ruke otrlike prije mjesec dana. Nu, bilo se zametnulo, te sam ga tek prošli tjedan našao, lako nisam bio prisutan, kad je Vaša priložena slika bila snimljena, prepoznajem većinu osoba koje se na njoj vide.

Činjenica je, da su u mojem dodiru s hrvatskim narodom i vlastima njihovi postupci bili uzorni i u skladu s međunarodnim pravom. Unutar svojih sredstava i mogućnosti, hrvatski je narod pružao pravodobnu i prikladnu pomoć osoblju Oružanih Snaga Sjedinjenih Država za vrijeme drugoga svjetskog rata. Ako Vam mogu biti od pomoći još u bilo čemu, izvolite mi javiti.

S poštovanjem

PAUL E. HARDEN, Lt Colonef. USAF
6 Marian Drive
Newburgh, New York 12550

Tijekom mnogih godina, služilo je ovo Hardenovo pismo hrvatskoj emigraciji kao dokaz, da su vlasti Nezavisne Države Hrvatske postupale s američkim ratnim zaroobljenicima po propisima međunarodnog prava.

U ovom je stanju mirovalo pitanje američkih ratnih zaroobljenika sve do pisama C. Michaela McAdamsa, koja je polovicom 1972. godine, po uputi prof. dra. fra Dominika Mandića iz Chicaga, poslao prof. Danijelu Crljenu i dru. Franji Nevistiću, moleći ih, da mu budu od pomoći pri sakupljanju gradiva za povijest Hrvatskih Oružanih Snaga za vrijeme drugoga svjetskog rata. Budući da se Hrvatski-latinoamerički kulturni institut već godinama bavio sakupljanjem svjedočanstava o zaroobljavanju savezničkih zrakoplovaca u Hrvatskoj, preuzeo je na sebe dužnost pribavljanja gradiva za namjeravanu knjigu Michaela McAdamsa "The Croa-

da mu pošaljemo naše gradivo. Taj mu je materijal došao u pravi trenutak!

Naime, u prosinacu broju **Reader's Digest-a** od 1973. godine napisao je neki Nathan M. Adams članak pod naslovom "Our Mounting Wave of Illegal Immigrants" i unutar istoga uokvireni člančić (box article) naslovjen "Najilegalniji od ilegalnih". U tom člančiću Nathan Adams ocrnjuje dra. Andriju Artukovića i, među ostalim neistinama, također kaže: A. Artuković "approved orders that sent dozens of captured American pilots to firing squads." (odobrio zapovijedi kojima su tuceta zaroobljenih američkih pilota poslana pred streljačke vodove.") (p. 117). Dana 3. prosinca 1973 uputio je Michael McAdams pismo uredništvu Reader's Digest-a, kojemu je priložio listu imena i adresa američkih pilota s Pantovčaka i kopiju pisma potpukovnika Paula Hardena, te tako po-

Saveznički zrakoplovci i hrvatski vojnici

tian Armed Forces during the Second World War". Odmah smo mu poslali fotokopije studija: **Fedor Dragojlov**: "Der Krieg 1941-1945 auf dem Gebiete des unabhängigen Staates Kroatien", u: "Allgemeine Schweizerische Militärzeitschrift" (Huber & Co., Frauenfeld, sv. 5, 6, 7 od V-VII/1956) i Vjekoslav **Vrančić**: "Postrojavanje i brojčano stanje hrvatskih oružanih snaga", u: Godišnjak Hrvatskog Domobrana (Buenos Aires, 1953.).

Na temelju ovih podataka, razvilo se između Michaela McAdamsa i Instituta u Buenos Airesu dopisivanje i nove molbe, na osnovu kojih je nastalo izješće zrakoplovnog generala Drage Rubčića, zapovjednika hrvatskog zrakoplovstva, o ustrojstvu i organizaciji hrvatskog zrakoplovstva, koje je McAdams u ono vrijeme bilo vrlo dragocjeno. Kada smo već bili načeli pitanje hrvatskih zrakoplovnih snaga, ponudio sam McAdamsu podatke o američkim zaroobljenicima, koje smo do tada bili prikupili. Premda pitanje američkih zaroobljenika nije bilo predviđeno u opširnoj dispoziciji njegove studije o Hrvatskim oružanim snagama, pristao je

kušao upozoriti na najgrublje neistine u člančiću **The Most Illegal** of "Illegals". Odgovor uredništva je glasio: "Žalimo Vašu kritiku gradiva. Međutim, prije objavljivanja priloga "Naš povećani val ilegalnih useljenika" i uokvirenog člančića pažljivo su ih pregledali naši istraživački i pravni odjeli, pa vjerujemo kako su našli odgovarajuću potvrdu za sve činjenične tvrdnje." Dobivši ovakav odgovor, Michael McAdams je sastavio dokumentirani elaborat na 10 stranica, koji je poslao svakome od osmorice glavnih urednika i članova uredništva Reader's Digest-a, dvanaestorici senatora i zastupnika za Kaliforniju, te velikom broju stranih i hrvatskih intelektualaca, s molbom, da se njegovim gradivom posluže djelomično ili u cijelosti.

Ovaj elaborat - koji u svomu uvodu ističe da njegov autor nije Hrvat, da nema veze s nikakvom hrvatskom organizacijom, te da ne pozna osobu o kojoj se radi - bio je osnovica knjige "White Paper on Dr. Andrija Artuković" C. Michaela McAdamsa, objavljene 1975. godine, a reproducirane u skraćenom obliku u ZAT-

VORENIKU broj 59 (str. 31-33) i broj 60 (str. 24-27).

Dana 20. travnja 1974. održao sam podujanje predavanje u Hrvatsko-argentinskom kulturnom klubu, pod naslovom "Nezavisna Država Hrvatska i Sjedinjene Američke Države", u kojem sam se opširno pozabavio pitanjem američkih ratnih zarobljenika u Hrvatskoj potkraj drugoga svjetskog rata. Posljedica tog predavanja bila su nova svjedočanstva o zarobljavanju američkih avijatičara i postupku s njima. **Tomislav Kuraja** izvještaje u kolovozu 1974., da je koncem veljače ili početkom ožujka 1945. u okolini Otočca pala američka leteća tvrđava, pa je jedna ustaška jedinica zaborbila 6 - 7 zrakoplovaca s jednim časnikom na čelu. 'Jedan od tih zrakoplovaca bio je Židov, te mu je čak bilo rečeno, da ne govori, ako bi slučajno došao netko od Nijemaca da ih nešto pita, jer bi radi toga mogao imati loših poslje-

koja iznosi svoja sjećanja iz veljače 1945. godine, kada je kao studentica vršila radnu službu u bolnici u Gospiću, gdje je njegovala dva mlada ranjena američka pilota. Bilo je to u vrijeme, kad su Britanci dnevno bombardirali Gospić, pa je ljudi na sajmištu jednoga petka početkom veljače 1945., iznenadilo bombardiranje sajmišta. "Ne ču nikada zaboraviti užasne slike četrdesetak iznakaženih lješina žena, starih ljudi i djece" - piše gospoda Mercedes. - Svjedočanstvo **Ive Vidovića** od 18. kolovoza 1975. u Buenos Airesu sličilo je onome Marionu Hubmayeru, s time da Vidović dodaje ime dra. Zvonka Majnarića, koji živi u New Jersey u SAD, a 1944. bio je s njima u časničkoj školi u Zagrebu. - Svakako je najzanimljivije svjedočanstvo **Stjepana Bage** iz Sarajeva, dato 11. srpnja 1974. u Buenos Airesu, o zarobljavanju zrakoplovnog 2. poručnika Billy T. Turnera i njegovog "suživota" tijekom skoro godinu dana s

Amerikanaca na stranicama Reader's Digesta (naklada, navodno, 30 milijuna!), kao prvi dokument donosi se Paul E. Hardenovo pismo od 10. travnja 1967. meni kao predsjedniku Instituta. Drugi je dokument odgovarajući odломak iz Benkovićeve brošure "The treatment of U.S. Pilots in Croatia During World War II - An Eyewitness Report" u: **East Europe magazine**, lipanj 1975. Slijedi izjava **Višnje Pavelić** sa slikom Poglavnika pri posjetu američkim zrakoplovima u bolnici na Rebru u Zagrebu; svjedočanstvo **Ive Vidovića** pa faksimili pisama djevojke Biljane jednomu od pilota. S objavom svjedočanstva **Stjepana Bage** o Billy T. Turneru uglavnom knjiga završava hrvatskim svjedočanstvima, osim onoga Mile Kolara na str. 41., a koje se donosi među iskazima američkih pilota.

Naravno je, da su iskazi savezničkih pilota važniji, nego svjedočanstva hrvatskih svjedoka o zarobljavanju i postupku s njima.

Zato se Michael McAdams od 1975. pa nadalje, posvetio pronaalaženju bivših američkih ratnih zarobljenika. Od njih šesnaest pronađenih, osam ih je odgovorilo na postavljena pitanja, a od ovih osam, petorica su pripadali posadi bombardera B-24 "Sky Pirate". O njima svjedoči **Mile Kolar**, član hrvatske oružničke škole u Bjelovaru u veljači 1945. pa se zato nalazi među iskazima pilota toga bombardera.

U trećem dijelu knjige - **Sažetak utvrđenih činjenica** - pisac najprije donosi kratki sadržaj i ocjenu svih petnaest, što pismenih, što usmenih svjedočanstava, zatim tabelarni statistički pregled pojedinih odgovora na devetnaest pitanja, postavljenih osmorici američkih pilota, i, konačno, sumarnu analizu svakoga postavljenog pitanja, pa zaključuje: "Već iz same statističke tabele (vidi stranicu 91) vidljivo je na temelju uzorka, koji predstavlja jednu šestinu celine, da se s američkim zrakoplovima zarobljenima u Hrvatskoj dobro postupalo."

Na kraju knjige, Michael McAdams daje odgovor na uvodno postavljeno pitanje: tko je opskrbio američka sredstva javnog priopćavanja lažima "o tucetima američkih pilota ubijenih u Hrvatskoj"? Istražujući sudske spise i zapisnike Artukovićeva slučaja, McAdams je ustanovio, kako je taj lažni informator John J. Knežević, izdavač lista **Palos Verdes News** iz Californije i dobro poznati član brojnih srpskih organizacija u Južnoj Californiji, te vođa protuhrvatskoga i protukatoličkoga pokreta u to vrijeme. Umro je 1965. Nu, prije svoje smrti, morao je 24. srpnja 1958. u svojim novinama "Palos Verdes News" povući sve objede na štetu dra. Andrije Artukovića, koje je širio kao "Balkan Intelligence Chief". Nažlost, američka sredstva priopćavanja **nisu** tada primjetila, pa stoga ni zabilježila, "retrakciju" Jove Kneževića.

"Tako priča o "duzinama američkih pilota" završava na smetlištu neugodnih izmišljotina" - završava Michael McAdams svoju nadasve vrijednu knjigu.

Poglavljak dr. Ante Pavelić posjećuje Američke zrakoplovce u vojnoj bolnici u Zagrebu 10. Travnja 1944.g.

dica. Nijemci nisu ni dolazili, ali on nam je za taj savjet zahvalio." Nakon dva dana poslani su posebnim kamionom u Zagreb. - U izvještaju od 30. rujna 1974. opisuje Veljko **Galinić**, državni tužitelj u Ogulinu, sjedištu Velike Župe Modruš, i stožernik Ustaškog Stožera Modruš, zarobljavanje u drugoj polovici 1944. godine posade od 9 ili 11 članova američkog bombardera. Po zapovijedi ustaškog bojnika Brace (Josipa) Tomljenovića, čijoj su se bojni Amerikanci predali, moralno se s njima korektno postupati i nitko ih nije smio preslušavati. O tome događaju morala bi postojati reportaža u "Hrvatskom Narodu", kojega je Galinić bio povremeni dopisnik. - U kratkom izvještaju od 28. srpnja 1974. pitomac časničke škole u Zagrebu, Marion **Hubmaver**, sjeća se četvorice mladih američkih piloti, koji su pali 1943. (?) negdje u Zagorju - kako se pričalo. Bili su ukonačeni u školi Ustaške Vojnice, kojom je zapovijedao general Ivo Herenčić. U toj školi, s njime su bili braća Ivo i Joža Vidović. - Posebno je zanimljiv podujli izvještaj gospode **Mercedes Šimić Latković** od 29. srpnja 1975.,

ustaškom bojnom u Bosni, između Rogatice i Višegrada, od konca 1943. do odlaska u Ameriku, a nakon što je proveo mjesec dana u stanu kod S. Bage u Sarajevu i neko vrijeme s drugim Amerikancima na Pantovčaku.

Naravno, sva ova svjedočanstva dostavio je Hrvatsko-latinoamerički kulturni institut u Buenos Airesu povijesnom istraživaču C. Michael McAdamsu u Kaliforniji, koji je - potaknut klevetom u Readers's Digestu u prosincu 1973. godine - počeo tragati za američanskim svjedočanstvima s jedne strane, a s druge strane za ustanovljenjem lažca o ubijanju američkih zrakoplovaca od strane hrvatskih vojnih vlasti.

Plod toga dugogodišnjega istraživačkog rada C. Michaela McAdamsa, njegova je druga knjiga: **ALLIED PRISONERS OF WAR IN CROATIA 1941-1945 (Croatian Information Series, No. 8, Siječanj 1980., Arcadia CA, USA)**. Sadržajno se knjiga dijeli na kratak uvod, svjedočanstva, sažetak utvrđenih činjenica i zaključak.

Poslije kratkog obrazloženja svrhe ove publikacije, nakon lažnog prikazivanja sudbine

HRVATSKI KRIŽNI PUT

Križni je put postao obilježjem novije hrvatske povijesti, kaže prof. dr. Juraj Kolarić, redoviti sveučilišni profesor na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu i Veliki Meštar Družbe "Braća Hrvatskoga Zmaja". On piše:

"Svi se sjećamo Bleiburga i hrvatski narod je jednom ovakvom tragičnom događaju iz novije hrvatske povijesti dao naziv koji je općenito prihvaćen i koji je ušao u historiografiju pod pojmom križni put. Mogli bismo ga čak nazvati i hrvatski križni put - tragedija Bleiburga, sa svim posljedicama. Križni put, koji je eto dobio jednu ne samo religijsku nego i nacionalnu konotaciju u hrvatskom narodu, naziva se kršćanski običaj ophod označenih, naslikanih ili sagrađenih mjesta u spomen Kristove muke. Ophod od jednog do drugog takvog mjesta ili postaja obavlja se uz meditaciju (duševno razmatranje), molitvu i pjesmu..."

"Upravo bi Bleiburg, koji je u pučkoj predaji, onoj svih sudionika tog Križnog puta, doista postao Via Crucis Croatica, trebalo možda oblikovati kao takav. Ne znam, da li bi možda prva postaja bila negdje u Bleiburškom polju i da li bi ona trebala krenuti nekamo prema trima pravcima koji su do sada poznati a kojima se kretala ta velika povorka hrvatskih mučenika. Bi li trebalo žive sudionike zamoliti da iznesu svoja iskustva i gdje su bili ovdje u ovim prostorima? Bi li druga postaja mogla biti Maceljska šuma i da li će to biti negdje Koprivnica, Osijek ili drugi krak koji je išao prema Savi ili onaj koji je išao prema Italiji. Ne znam da li bi to bio dobar izazov i za povjesničara a također i za naše likovne umjetnike..."

"Hrvatska povijest u mnogim svojim elementima nosi pečat križa. Ne možemo hrvatsku povijest razumjeti bez križa, jer tko bi se drznuo, ako smijem tako reći, išču-

pati križ iz hrvatske povijesti sa svim predznacima vjerske, kulturno-istočne, političke naravi... na početku hrvatske glagoljice stoji slovo Az (to jest znak križa)... Glagoljica je nastala na temelju jednog pisma kojeg su Hrvati donijeli sa sobom, jer su bili slavenski narod koji je organizirao svoju državu, a bez toga iskustva je nemoguće u tako kratkom vremenu stvoriti državu. Oni su već bili došli kao organizirani, to nije bila horda koja je ovdje došla. God. 641. papa Ivan IV. šalje opata Martina ovamo i hoće stupiti u kontakt s Hrvatima. Spominje se ime Slaveni, a znamo što to ime znači jer jedino se ono upotrebljava za Hrvate, budući da drugih pokrštenih Slavena tada nema, nu u kasnijem razdoblju do 9. stoljeća, pa se to odnosi samo na Hrvate. Koja kultura na svijetu, koje pismo počinje križem, koji narod u kršćanskoj Evropi može

Piše:

Mato MARČINKO

reći da na početku umjesto kulture ima znak križa? Dakle, na početku kulture hrvatskog naroda i njegove kršćanske obstojnosti stoji znak križa a čitava se njegova povijest doista katkada pretvarala u križni put uslikavajući njegovo ishodište i nje-

govu sudbinu."

"Da ponovim, najnovija povijest Hrvata je također pod znakom križa. Primjer bleiburske tragedije, čije 50-te obljetnice se sjećamo ove (1995.) godine, u kojoj je izvršen najveći pokolj Hrvata u njihovoj novijoj povijesti kao i započeti križni put 15. svibnja 1945. Sedam dana nakon završetka rata na kojem su bez suđenja bili ubijani Hrvati samo zato što su ljubili svoj rod i dom hrvatski. Ta tragedija predstavlja doista Via dolorosa i Via Crucis Hrvatske kao majke koja oplakuje svoje sinove i svoje kćeri. Mislim da možemo povezati taj početak naše kulture i našeg kršćanstva koje je u znaku križa i ovaj je narod nazao taj put križni. Ne znam tko je prvi taj naziv uzeo za tu strašnu tragediju, ali ako je on nastao iz duše jednog naroda (koji je sebe prepoznao na tom križnom putu po kojem je Krist hodao) onda to na najbolji mogući način oslikava ono što se zabilo u najnovijoj hrvatskoj povijesti..." (Juraj Kolarić, **Hrvatska i križ**, povremenik Hrvatske Panoeuropske unije **Glas PanEurope**, god. I., broj 4., listopad 1996., str. 4.-6.).

Nedaleko Zagreba, u župnoj crkvi Marije Gorice, upozoruje prof. dr. Juraj Kolarić, načelnik se zanimljiv križni put koji bi se mogao s pravom nazvati Via Crucis Croatica (Hrvatski Križni Put). Napustivši u bijegu pred Turcima kraj oko Pounja god. 1517., hrvatski su franjevci došli u Mariju Goricu na

rijeci Sutli. God. 1527. u novosagrađenu su crkvu i samostan postavili Križni put, koji su najvjerojatnije donijeli sobom. Taj njihov Križni put prikazuje Kristove mučitelje kao Turke, Poncije Pilatje turski aga, Josip iz Arimateje i Nikodem nose turski turban. Na crkvenoj je propovjedaonici, koju je god. 1762. podigao đakovački biskup Anton Čolić, prikazan lav kako u čaporcima drži tursku glavu.

Hrvatski križni put imamo i u glavnom gradu svih Hrvata Zagrebu - u dijelu grada zvanom Sv. Ksaver. To je vrijedno barokno djelo iz prve polovice osamnaestoga stoljeća. Sv. Ksaver nekad se zvao kotlinom sv. Emerika (Mirka). U njoj su zagrebački isusovci dobili svoj posjed i na njemu početkom XVII. st. sagradili kuću za odmor. God. 1658. grof Nikola Erdödy st. dao je blizu

IX. Postaja ksaverskoga križnog puta

isusovačkoga kolegija sagraditi i urediti kapelicu Sv. Franje Ksavarskoga, misionara Indije i Japana, u to doba osobito štovanoga u Hrvatskoj. ("Osobna relikvija", koju je Sv. Franjo Ksavarski slobom ponio na misionarski put, bilo je djelo Marka Marulića **De institutione bene beateque vivendi per exempli sanctorum** -

Naputak za dobar život po primjeru svetaca). Kapelica je ubrzo postala važno svetište, pa ju je već god. 1675. Helena Ručićeva ud. Patačić dala proširiti i urediti. Kapela je obnavljana i dograđivana 1690., 1715. i 1744. Od god. 1733. na glavnem je oltaru bila slika Sv. Franje Ksavarskoga s prikazom križnog puta. Danas toj čudotvornoj sliki više nema traga, ostala je od nje samo bakropsna replika (kopija, odslik).

U XVIII. st. Sv. Ksaver je postao veliko svetište, pa je njegov skrbnik, isusovac o. Stjepan Benger, sam počeo graditi križni put i Kalvariju god. 1732.-33. On je uredio dugi prilaz kapeli i s obje strane postavio kapelice križnoga puta, zasadio drveće, grmlje i voćke. Podignut je i kameni glavni ulaz (portal), a iza njega je bio uređen grabov lug i podignuta dva kamena okrugla stupa na čvrstim postoljima - na lijevom je stupu kip Sv. Franje Ksavarskoga a na desnomu Sv. Ivana Nepomuka (ovi stupovi stoje i danas iza glavnog ulaza, a prije početka križnih postaja). Zatim slijedi dvanaest postaja križnoga puta, izvedenih kao malene jednostavne kapelice s udubcima (nišama) i slikom na žbuci.

Gradnja nove, današnje crkve trajala je od god. 1748. do 1752., u doba biskupovanja Jurnja Branjuga. U temelje je ugrađen kamen s nadpisom: "Za spas kraljevstva hrvatskoga". Do nove je crkve vodilo još jedno stubište, pa se ona uzdizala na kraju drvoreda križnoga puta. God. 1758. uklanja se stara kapela, pa je konačno bio završen cijeli perivoj s križnim putem i Kalvarijom. God. 1840. zagrebački biskup (kasnije nadbiskup i kardinal), Juraj Haulik, temeljito obnavlja postaje križnoga puta. Pobožnost križnoga puta ponovno je oživjela u okviru Župe Sv. Marka. Nu, svetište polagano propada sve do god. 1896., kad župnik Stjepan Boroša izvodi neke manje popravke na crkvi.

Godina 1925. - kao prinos proslavi tisuće obljetnice hrvatskoga kraljevstva - križni put na Sv. Ksaveru podpuno je obnovljen. Obnovu je potaklo društvo "Hrvatskih žena" s predsjednicom Zorom pl. Trnski i Marijom Kumičić, a novac za obnovu dao je hrvatski narod i američki Hrvati. Uz obnovljenu crkvu doidan je novi samostan po nacrtu arh. Brune Bauera. Crkvu i samostan s čitavim posjedom preuzimaju franjevci trećoredci-glagoljaši iz sjevernoga dijela južne Hrvatske. Križni put i Kalvarija obnovljeni su od temelja, ali nisu izgubili tipičan barokni izgled. Na ulazu u Križni put, podignut je novi glavni ulaz po nacrtu arh. Ćirila Ivezovića. Na njemu su s obje strane dva kipa, sačuvana sa staroga glavnoga ulaza, koja stoje i danas. Ostale su i dvije plosnate krne piramide. Iza njih dolazi dvanaest novih kapelica-križnih postaja, koje su izvedene također po nacrtima Ćirila Ivezovića, kao umjereni odjek baroknih oblika. U dubokim polukružnim udubcima nalaze se plastični prikazi (reliefi) u brončanom limu, možda djelo kipara Roberta Jeana Ivanovića. Na svakoj postaji, ispod udubka s prikazom, nalazi se na ploči uklesan tekst jednog od ključnih događaja iz stoljetne borbe hrvatskoga naroda za svoju samostalnost.

Na dvanaest ploča izpisana je kratka povijest burnoživota Hrvata na prostoru, koji su zaposjeli pred tisuću i tristo godina. Deset postaja izmjenično su postavljene uz prilazni perivojni put dug oko 120 m, zatim slijedi stubište s priručjima (balustradama), koje dovodi na povišeni zaravanak, gdje su na suprotnim stranama postavljene još dvije postaje. Jedno kraće stubište po širini cijelog zaravanka dovodi pred kalvarijsko brdo, izpod kojega se u špilji nalazi Kristov grob, zaštićen uresnom kovanom rešetkom i uzkim priručjem. Povrh groba u osovini cijelog uz-

pona k crkvi tri su velika kamena križa s kipovima Krista i dvaju razbojnika. S obje strane Kalvarije po jedno je uže stubište s priručjem, koje dovodi na gornji veliki zaravanak. Do ulaza u crkvu još su dva široka i kraća kraka stuba, te trostrano stubište koje vodi u samu crkvu.

"Ksavarski križni put proživiljavao je više promjena, ali je uvijek ostao vjeran svojoj prvobitnoj strogo baroknoj koncepciji, pa je danas u kompleksu svetišta osnovni oblikovni element dinamičnog građenja baroknog osjećaja prostora" (Tomislav Premerl, **Križni put na Sv. Ksaveru u Zagrebu**, Izdavač: Samostan sv. Franje Ksavarskoga u Zagrebu, Zagreb 1984., str. 8.).

KRIŽNI PUT NA SV. KSAVERU U ZAGREBU - Kamene ploče na postajama s tekstrom iz hrvatske povijesti: I. HRVATI završuju osvajanje svoje nove lijepe domovine i primaju sveti krst izravno iz Rima u VII. vijeku. II. HRVATI odlučnom pobjedom nad Mlečanicima utvrđuju svoje gospodarstvo nad Jadranom god. 887. III. HRVATI god. 925. na Duvanjskom polju krune prvoga hrvatskoga kralja TOMISLAVA koji je Hrvatsku ujedinio i obranio od Mađara i Bugara. IV. HRVATI s kraljem PETROM SVAČIĆEM za svoju slobodu junački ginu na području Gvozda god. 1097. V. HRVATI nakon strahovitih bojeva konačno u velebitskom Podgorju podpuno poraziše Mongole god. 1242. VI. HRVATI uslijed prevare Kralja SIGISMUNDA stradaju na "krvavom saboru" u Križevcima god. 1397. VII. HRVATI ustajno odbijaju strašne nавale Turaka zato im papa god. 1519. dade naslov "štiti prediže Kršćanstva". VIII. HRVATI s banom TOMOM-BAKAČ ERDEDI u borbi za krst i slobodu pobjeđuju Turke 22. lipnja 1593. kod Siska. IX. HRVATI mnogo trpe od nasilja Habsburga koji 30. travnja 1671. smaknuše i hrvatskoga bana PETRA ZRINSKOGA. X. HRVATI god. 1745. izradiše da se Slavonija pripojila Hrvatskoj od koje ju u XVI.v. otrgnuše Turci. XI. HRVATI god. 1835. preporučaju svoju književnost a 11. rujna 1848. pod banom JE LAČIĆEM prelaze Dravu da od Madžara obrane slobodu Hrvatske. XIII. HRVATI 29. listopada 1918. proglašuju Hrvatsku nezavisnom od Austrije i Ugarske a 1925. slave tisućugodišnjicu Kraljevstva Hrvatskoga.

Postaje XII. (**Isus umire na križu**) i XIV. (**Isusa polažu u grob**) nemaju ploču s tekstrom iz hrvatske povijesti. Stoga bi XII. postaja mogla biti posvećena Bleiburžkoj Tragediji Hrvatskoga Naroda. Na ploči XIV. postaje trebalo bi upisati imena onih mjesta, gdje su najviše stradali Hrvati i na Hrvatskom križnom putu od Bleiburga do konačnih odredišta i u Domovinskomu obranbenomu ratu 1991.-1995.

Hrvatski križni put na Sv. Ksaveru u Zagrebu i svi ostali Hrvatski križni putovi neka se završe XV. postajom - **Isus je uzkrnuo**. Tekst iz hrvatske povijesti na mramornoj ploči te postaje budu molitva zahvalnica Bogu za ponovno uzkrnuće slobodne i nezavisne hrvatske države.

Ostvari li se zamisao o općemu hrvatskomu križnomu putu na Sv. Ksaveru u Zagrebu, na jednomu bi se mjestu ujedinili svi hrvatski križni putovi. Uz ovo, podupirem i prijedlog prof. dr. Jurja Kolarića. Ostvarbom njegova prijedloga, povezali bi se svi hrvatski krajevi nerazkidivom svezom kalvarijske patnje i uzkrnsne slave.

Obnovljeno društvo "Hrvatska žena" obnovilo je na Sv. Ksaveru u Zagrebu tradicionalni obhod Križnoga puta, koji se održavao na Glahu nedjelju - 15. ožujka svake godine. O zamislima ovde iznesenim trebalo bi reći svoje Hrvatsko društvo političkih zatvorenika (HDPZ). I, ako se s njima suglasiti, pozvati sve Hrvate, ma gdje živjeli, da pomognu ostvarbi tih zamisli.

PISMA IZ ISTRE

Ki kega voli, ki kemu paše, i zašto se z repon maše?

San siguran da ne znate zašto se brek i mačak ne vole. A stvar je zapravo jako jednostavna. Oni se ne razume. Brek maše z repon kad je kuntenat, a mačak kad je jadan. Kad je jadan kako brek. Pak, kad oba mašu z repon, je sigurno da će se zgrabit.

Ne znan zašto mi je to palo na pamet, a stija san van zapravo pisati o drugim stvarima. Vas forši, kako i mene, interešaju nika aktuelna politička zbivanja. Na primjer, ča je to bilo u Mostaru? I kako se je to potrefilo da u isti dan Hrvati imaju karneval, a Muslimani odavanje počasti poginulima. I to u borbi proti Hrvata. I ča se je moglo i očekivati kad se stanu uni koji se vesele z unima koji tuguju? Masa, koja se ponaša kako jeno tilo, jeno srce, dvi kolone, koje mašu svaka z svojin zastavami. Kako brek i mačak z repon.

Inšoma, ovo je na svaki način jeno munjeno vrime, van ja rečen. Ste zapazili da su jedan do drugego složeni, blagdan Gospe Lurdske, to jest dan bolesnih, Pust, to jest dan munjenih i Valentinovo, dan zaljubljenih. Sve kako u unoj pismi ud Alena Vitasovića: "...ja san bolan, ja san munjen, nek me uzme vrag ko ne..." Forši to mladi ne razume, ma ja stari cinik, u ten vidin i te kakovu vezu. Ča ni zaljubljenost, zapravo bolest? Ča se ne ponašaju zaljubljeni kako da su munjeni? A ljubav more priko noći se pretvoriti u mržnju. Pak se uni, ča su se do učijer zaklinjali na vičnu ljubav, danas mrze gore nego brek i mačak. A tako van je i u politiki. Ki se poli nas više mrzi neko IDS i IDF, Jakovčić i Delbjanko? Doduše, jena talijanska poslovica glasi: "Rodbina je kao i cipela, što je uža...više žulja!" Nikoji se protinjavaju da bi nikako sklepali niku livu koaliciju, ma ne bude ud tega niš. Komunizam se ne more obnoviti, jer se ne moru više srp i čekić složiti. HSS to jest srp, ne želi imati posla z čekićem, to jest z SDP-om. A ča čemo sve viditi do 13.4. ne morete nanke zamisliti.

Piše:

Blaž PILJUH

Ča je to diplomacija?

Da van pravo rečen, u diplomaciju i protokol se baš jako ne razumin. I ne znan kako postoje pravila o ten, kako se moraju rukovati i smijati predstavnici država, posebno unih ča nisu i ne moru biti, kako se to reče, "prijateljske zemlje". I zato mi nemojte zamiriti kad van priznan da mi je bila nika muka u štumigu gledati Granica kako se rukuje z Miloševićem. I ko se već moraju rukovati, ma ča se moraju jušto toliko dugo drmusati? I ča se Granić jušto mora Miloševiću smijati? Ma da san ja vlast, ja bin u tu Srbiju, eli Jugoslaviju, koja više izgleda ni ni "bivša", ni "takozvana", sla samo une diplomatе koji nose dentjeru. I prije nego pojdu na put, bin njin je oduzeja. Pak neka se provaju smijati. Ma, da vas ništo pitan, ča vjerujete vi kad u novinah piše da Jugoslavija podupire mirnu reintegraciju hrvackega Podunavlja? Ne znan ko i Granić u to vjeruje, ma ja vero ne. A Granić je pametan čovik i diplomata, a ja nišan ni jedno ni drugo. Ja bin to reka i napisa ovako: "Takozvana Jugoslavija, to jest sridnje velika Srbija, na veliku žalost i muku, pomirila se je z tin da će si Hrvatka uzeti nazad svoje Podunavlje".

Ne, ne, nišan ja za diplomaciju, vero nišan. Neka se z tin bave uni ča su za to sposobni i za to zaduženi. Kako, vržmo reći Damir Kain. Kako je samo uputija brzovaj i sučut veleposlaniku Narodne Republike Kine, povodon smrti Deng Xiaopinga. Da nebi zaosta za Pavletićem. Majavanrečendasmomilstrijani vajk za korak sprid drugih. I san siguran da nijena druga županija to ni učinila.

I ne znan zašto mi je jušto sada pala na pamet jena narodna uzrečica: "Vidila žaba kako konja potkivaju, pak je i ona digla nogu."

Samanj

Prosvjetari jopet štrajkaju. Pak su ud malega odmora učinili veliki odmor. I to

mi je niki štrajk! Sad čekaju da njin poviše plaće. Vero pak če! Če pasati kako uni radnici u Rusiji. U jenoj tvornici, koja proizvodi seksualna pomagala, to jest...he, 'he...une stvari ud gume, namisto plaće daju radnicima...uno ča proizvode. I tako su radnici namisto plaće dobili...he, he...unu mušku stvar. Ud gume! Inšoma, kako stvari stoje, izgleda da je i unin pravin muškin stvarima...uzdžvnilo. Dica će se moći delati i prez seksa. Englezi danas, kako se to reče, "kloniraju" ovce, a sutra će tako delati ljudi. I ne znan ča se je okolo tega dignula tolika prašina. Ter ča ni Bog učinija Evu ud Adamovega rebra? A ča je to nego kloniranje? Zlo je u ten ča su ljudi vajk nauku zlorabili.

I ni van teško zamisliti ča bi sve političarima na pamet moglo pasti u vezi s tin kloniranjem. Kad njin narod više nebi bija po volji, bi si lipo isklonirali narod na sliku i priliku svoju. A na sva mista u vlasti bi postavili podobne ljudi. To jest, sebi podobne.

Ste ča počeli pensati o izborima? Ma nemojte si jako glavu razbijati okolo tega za kega ćete glasovati. Politika van je kako i ledeni brig, kojemu iz mora vidite samo desti parat. A izbori su zapravo jedan veliki samanj. Velika rasprodaja idejah i obećanja. Mi brižni kupujemo, a šolde u žep meču trgovci, to jest političari. Zato ču van dati jedan recept, a vi delajte kako ćete. Glasujte vajk za une ča nimaju šanse da dojdju na vlast. Nikad za, kako se to reče, "favorite". Neka ča već stranak podili uni slatki kolač ča se zove vlast. Ča ni bolje, da se uni ča su na vlasti, kolju okolo mrvicah vlasti, nego da se mi koljemo okolo mrvicah, ča nan hi hituju uni ča su na vlasti? A ste čuli daje u IDS-u panika. U Slavoniji da je je pojavila nika kozja groznica. I daje smrtonosna za koze, a ljudi da se moru izlječiti. I sada će Jakovčić morati odustati ud "marša priko Učke", ud osvanjanja Hrvatke. I postaviti na Učki sanitarni kordon. Da se uni opasni virus kozje groznice nebi proširija poli nas. Pak da koze pokrepivaju, a ljudi da se izlječe. A ki bi onda glasova za IDS?

Lipi pozdrav ud vašega

Blaža Piljuha

NEMOJMO IZMIŠLJATI, POSEBNO NE KRVNICIMA U PRILOG!

Reagirajući na jedno sjećanje, objavljeno u "Političkom zatvoreniku", Josip-Bepo Dominis upozorava na potrebitost kritičkog valoriziranja memoarske građe općenito. Istodobno opisom tragične sudbine skupine "križara" u južnoj Hrvatskoj, opovrgava tvrdnje o humanom, pa čak i prohrvatskom držanju jugoslavenskih komunističkih vlasti nakon svršetka drugoga svjetskog rata.

Uredništvo "Zatvorenika" trebalo bi pozorno ispitivati vjerodostojnost sjećanja starih političkih uznika. Od hrvatskih stradalnika iz pokoljenja koja su preživjela Bleiburg, Križni put, zarobljeničke logore i dugo-trajne inkvizitorske istrage u zatvorima OZNE, uzimajući u obzir i protok vremena od 50 i više godina, nerealno je očekivati posve dobro pamćenje i uvijek zdravo rasuđivanje. Život u stalnom strahu i neizvjesnosti, neizbjegno je ostavljao teške posljedice na duševno i tjelesno stanje novovjekoga obespravljenog roba. Kod nekih, doduše rijetkih, duševno je stanje pogoršano do te mjere, da oni ne razumiju stvarnost od halucinacije, a kod nekih je pamćenje potpuno zakazalo. Ničega se ne sjećaju! Niti svojih najbližih supatnika, s kojima su više godina zajedno robili!

Poznam neke svoje supatnike i supatnice, koji pričaju o nekim "značajnim" događajima iz rata i porača, u kojima su oni sudjelovali, a ja pouzdano znam da se ti događaji uopće nisu desili. Nu, sada oni te događaje doživljavaju na jedan drugi način, onako kako bi željeli da su se ti događaji zbili, pa malo po malo postaju uvjereni, kako su se ti događaji stvarno tako i odigrali. Stoga bi Uredništvo "Zatvorenika" trebalo biti vrlo oprezno kod objavljanja uspomena bivših političkih sužnjeva, u kojima oni iznose svoja sjećanja na dane proživljene u jugokomunističkim logorima i kaznionicama, a i na "slobodi".

Prikaz bijega iz OZNINOG zatvora, autora g. Slavka Mikolčevića, objavljen u "Zatvoreniku" br. 57 iz prosinca 1996., prilično je neuvjerljiv (otvaranje lokota pomoću "šljika brnjice na kaiš"). Navrno su prikazane i veze križara sa svojim jatacima (rodbinom) u selu, a najneuvjerljivije je prikazano ponašanje auktora članka nakon bijega iz zatvora. On se ponašao kao da je na dopustu a ne u bijegu. A radilo se o hrvatskom vojniku, koji se skupa s još 4 svoja brata borio, kao hrvatski časnik, do zadnjeg

Piše:

Josip-Bepo DOMINIS

trenutka. Preživio je Križni put, ali su u tim kolonama smrti ubijena 3 njegova brata, dok je četvrti uspio pobjeći. Sve je to bilo dovoljno, da ga OZNA stavi na svoj popis posebno opasnih "bandita". Takvi su se tako čuvali, da im je bijeg bio nemoguć, a ako su ipak uspjeli pobjeći, bila bi za njima organizirana sveopća hajka. Nu, njegov prijatelj, partizanski major, vodi ga čak i u kazalište, te ga u fojeu predstavlja svojim drugovima oficirima: "Ovo je moj školski kolega, pobegao je iz našeg zatvora...." Da nije tužno, bilo bi smješno!

A šef OZNE iz Nove Gradiške primio je ovog bjegunca kao svog prijatelja i predložio mu plan spašavanja skupine od 34 križara. Bila je to dobro organizirana i odlično naoružana skupina od 34 pripadnika ustaških postrojbi. Plan je proveden u djelu. Svi križari su se predali i nikome se nije ništa dogodilo, zahvaljujući auktorovu prijatelju, šefu OZNE iz Nove Gradiške, komesaru Mati Kovaču. Taj šef OZNE prikazan je ne samo kao čovječna osoba, već i kao hrvatski nacionalist. "Zapamti, ja nisam Srbin, Hrvat sam, stalo mi je do naših ljudi, na momu bi ih mjestu Srbin s užitkom i bez premišljanja sve pobio. Oni koriste priliku da nas što više pobiju".

Tko može, neka u ovo vjeruje, ja ne mogu. Jer, da je on bio tako čovječan i tako svjestan Hrvat, ne bi nikada postao šef OZNE! Nu, vremena se mijenjaju, a s vremenom se mijenjaju i ljudi, kako kaže poznata latinska izreka. Poznato mi je, da su i neki bivši oficiri OZNE (odnosno UDBE) vremenom promijenili svoja gledišta i od zadrtih staljinista (titista), postali hrvatskim nacionalistima. Nu, za takvu je pretvorbu moralno proteći više godina.... Autor spominje i slanje pečenih praščića helikopterom na Brijune. Zar su partizani već tada imali helikoptere?

Zbog usporedbe (a i da bih podsjetio, kako su stvarno partizani postupali s križarima), navest će, po sjećanju, slučaj križarske skupine iz zaleđa Dubrovnika (Konavle).

Nakon povlačenja hrvatskih i nječkih oružanih snaga iz obalnog podjasa južnog Jadrana, krajem 1944. godine, u zaleđu Dubrovnika ostalo je oko 200 križara (kamišara). To su bili pretežno "dezerteri" iz hrvatske vojske i mladići koji se nisu htjeli odazvati partizanskoj mobilizaciji. Dakle, tu se nije radilo o organiziranoj vojnoj postrojbi sa zapovjedničkim kadrom, već o međusobno nepovezanim pojedincima, kojima je glavni cilj bio izbjegći frontu i preživjeti rat. Nu, među njima je bila i manja, organizirana skupina, koja je računala s iskrčavanjem saveznika na južnom Jadranu. Vođa im je bio pukovnik Mačekove zaštite Bakić (?). Premda oni tijekom svog postojanja nisu izvršili nikakvu akciju, ipak se "narodna vlast" s njima okrutno obračunala. Partizani su najprije uhitili rodbinu svih križara i internirali su ih na Korčulu, kako bi prekinuli njihovu opskrbu. Zatim su obavijestili križare, da će im pobiti redom najbliže članove obitelji, ako se odmah ne predaju. Što kazaše, to i učiniše. Najprije su ubili starog Radonića, kojemu su tri sina bila u križarima. Počekali su nekoliko dana, a onda su ubili brata kamenaru Lasicu (?). Što je nakon toga preostalo ovim križarima? Odlučili su, daje bolje predati se na milost i nemilost ovoj rulji razbojnika, koji su sebe nazivali "narodnooslobodilačkom vojskom", nego da im ti zločinci ubiju žene, djecu, roditelje....

Tu taktiku ucjenjivanja hrvatskih boraca u šumi, životima njihove rodbine, primjenjivali su partizani i u Dalmatinskoj zagori i drugim krajevima Hrvatske, Bosne i Hercegovine. I zato ne mogu vjerovati u ovu priču o predaji 34 križara, bivša pripadnika ustaške vojske, koji su prošli bez ikakve kazne!

Mario Bilić

Križni put Očenaša

OČE NAŠ
KOJI JESI NA NEBESIMA

u Tebi
kao i u meni
bubri mrak
da prsne u dan

SVETI SE IME TVOJE

kao i moje
koje ustaje pred zoru
da pokolje pjetle
noćobdije

DOĐI KRALJEVSTVO TVOJE

u ove kriške kruha
na putu
u ovu ljubav
nedirnutu

BUDI VOLJA TVOJA

jer pusta je ova
koliba moga tijela
bez Tebe
i rane su rane
i tama ih povija

KAKO NA NEBU
TAKO I NA ZEMLJI

Svu noć
i povazdan
san ostaje
snom
kako spojiti
te krajnosti
da ostanem
da opstanem

KRUH NAŠ SVAGDANJI
DAJ NAM DANAS

u ruhu smo
i bez molitve
ali bez Tebe
ruho je uho
koje sluša što ne čuje

I OTPUSTI NAM DUGE NAŠE
KAKO I MI OTPUŠTAMO DUŽNICIMA
NAŠIM

sve smo oprostili
mirno dugova
u liku plugova
za neke tuđe oranice

I NE UVEDI NAS U NAPAST

u kojoj smo
jer Te nema
iako jesi
as prvom dugom
tišti nas ognjena boja

NEGO IZBAVI NAS OD ZLA

koje se u cvijeće
promete
koje zavarava
u ime svjeće
jer smo u stravi
stoga nas
izbavi

PJESNIK U SAMICI

Primio sam reviju **Politički zatvorenik** broj 59 od veljače ove godine. Ugodno sam se iznenadio kada sam video da ste objavili prilog Hrvoja Šošića pod naslovom **BRANKO PERICA, 25. obljetnica 1972. godine (godine novih hrvatskih progona, suđenja i robija)**.

Šošić lijepo piše o mojoj velikom prijatelju Branku Perici, koji nas je tako mlađe ostavio - imao je samo 30 godina kada je preminuo. Objavljene su tu i četiri fotografije, od kojih su dvije iz moje vlastite arhive, a koje su prenesene iz mojih uzničkih uspomena, koje sam objavio u listu **Matica**, glasilu Hrvatske Matice iseljenika.

Hrvoje spominje moj članak o Branku Perici, koji sam napisao odmah nakon smrti Brankove godine 1979. i objavio u **Hrvatskoj reviji** Vinka Nikolića u Barceloni iste te godine. Taj moj članak objavljen je pod pseudonimom At I a n t. Uz članak je i pjesma **Zadnji pozdrav levata**, koja je podpisana pseudonimom Petar Obrovac. Šošić kaže da je to pjesma "od koje se nama gradišćanskim Hrvatima, koji smo ispratili Branka na posljednji počinak, grči srce." Šošić izjavljuje da ne zna tko je pravi autor te pjesme. Ovo pismo pišem da bi se doznao tko ju je napisao. To sam bio ja, Zlatko Tomičić.

Auktor teksta o Branku Perici, u časopisu Politički zatvorenik spominje da je za moj tekst u **Hrvatskoj reviji** doznao posredstvom sestre pok. Branka - Nevenke. Čudi me da ni Šošić ni Nevenka ne znaju da sam ja taj isti tekst iz **Hrvatske revije** god. 1979. objavio kasnije u časopisu **Ognjište** br. 1, godine 1990. Taj je broj izašao u svibnju 1990. Objavio sam svoj posmrtni zapis o Branku pod istim naslovom 1990. pod kojim je izašao i u **Hrvatskoj reviji** 1979. tj. **Petnaest do dva...** Uz taj članak ne samo da sam objavio svoju pjesmu **Zadnji pozdrav levata**, pod pseudonimom Petar Obrovac (jer je pok. Branko rođen u Kruševu kraj Obrovca, a ne pokraj Benkovca, kao što piše Šošić), nego sam objavio i nekoliko Brankovih pjesama, a to su sve pjesme koje je pisao u zatvoru: **1972, Duboka noć..., Zatvorenik i djevojka, Ponoćna pjesma** i još jedna pjesma pod naslovom 1972 (prva je u stihu, druga pjesma u prozi) i u **Samici**. Pjesme su objavljene pod naslovom **Šest pjesama**. Veoma je

zanimljivo i to, da u pjesmi **U samici** opisuje onu istu samicu u kojoj je prije njega samovao hrvatski pjesnik Mirko Vidović iz Livna, koji od 1965. živi u Lyonu u Francuskoj. On tu vidi na jednoj zdjelici nadpis: "književnik Mirko Vidović /(la France présente)/ usred zime mučen glađu i hladnoćom".

Zaključujem da se danas nitko više ne sjeća tog mojega priloga u **Ognjištu** 1990. Zar je ljudima pamćenje tako kratko? Stoga Vam šaljem fotokopiju svoga sjećanja na Branka pod naslovom **Petnaest do dva...** i dajem Vam dopuštenje da to objavite, ako želite. Jer je Šošić jako malo uzeo iz moga štiva.

Priopćujem Vam na kraju i cijelu pjesmu **U samici** (ako želite i druge stihove, možete ih objaviti u idućem broju):

Branko Perica:

U SAMICI

plazeći preko zida

sunce odmiče dan

i sporo umire praznina

zgasnula bi misal da nije sna

u jednom kutu metla,

prepuna kibla i lavor zmazane vode
(mudruju čistoću)

u drugom stolić i stočić

izrezbaren komadićkom žlice

i na jednoj od dvije gladne

zdjelice natpis:

književnik Mirko Vidović

(la France présente)

usred zime mučen glađu i hladnoćom.

na stolu jabuka - ostala sama;

mirišem je i milujem s njome lice

jabuka svoje lice nudi usnama mojim

ja mislim hoće sjeme njezinu

niknuti u pukotini poda

(Stara Gradiška, 1974)

Misljam da je bilo vrijedno sjetiti se i Branka, ali i ove predivne pjesme na spomen svih nas koji smo trunuli u tim samicama na obali Save!

Pozdravljam Vas iz dubine srca - uvijek Vaš

ZLATKO TOMIĆIĆ

"ALAMANTNE" VIJESTI

Kad su nevjernici s Istoka krenuli osvajati čovječanstvo i tumačiti čovjeku da nema Boga, morali su naći nekakvu zamjenu za crkve, kao sveta mjeseca gdje se okupljao sav puk Božji.

Inteligentne bezbožničke glave došle su do zaključka da to budu kojekakvi seoski domovi kulture. Tako su po svim malim mjestima počeli nicati ti novi surogati, tj. lažne zamjene za crkve.

U njima su se priređivale seoske zavabe, plesovi, održavali kojekakvi politički skupovi, mitinzi i sli.

Dakle, bijahu to novovjeka bezbožnička, poganska mjeseta gdje su se Lenjinovi sljedbenici klanjali Zlatnom teletu, bez obzira na sva biblijska iskustva.

I ono što mnogima nije jasno, u tim sudbonosnim svjetskim zabluđama i mrakovima, mi Hrvati bili smo na strani Boga.

I kad su bezbožnici zabranili Boga, zabranili su i nas, zajedno s njim.

Bila je to suluda bezbožnička ideja, a čiji je idejni tvorac, drug Ilijč, na vrhuncu svoje kalvarijske drame, tek ispiuo vlastitu mokraću, i završio u mauzoleju. A zato što je tijelom pokušao pobijediti duh, njegovi sljedbenici nisu dopustili da se njegovo tijelo raspadne. Tako da ga njegov vjernik-nevjernik može u svakom trenutku opipati.

Uostalom, i mi Hrvati jako dobro znademo "da drug Tito živi vječno", kako su njegovu smrt komentirali njegovi sljedbenici, dakle, ljubitelji i pristaše "ljudskih leševa", crveni nekrofiličari.

Još kad su bezbožnički umjetnici, farizeji i književnici, ispisali svoja umjetnička djela, u kojima ne da nema Boga, nego je i Lazar opasan, dakle, kad je i teorija potvrdila bezboštvo, onda je i praksa dobita zadatak, da provede sve zapisano i umjetnički proskrbibirano.

Piše:

Stanislav PEJKOVIĆ

Na posao su se odmah dali i mali seoski "Ilijči" i "Titići", te su "hapsili druga Boga" gdje god su stigli.

Tako je i moja majka, kao 19-godišnja djevojka, 1950. godine, dakle, pet godina prije pojave "Glorije", zaglavila u zatvor.

Naime, njoj se pričinilo da joj se na prozorskom staklu ukazao Gospin lik.

Zajedno s njom, na ispitivanje je donešeno i prozorsko staklo te ga se gledalo iz različitih kutova, obasjavalo svjetlima, polijevalo vodom, i što li sve ne, samo da bi se dokazalo da Gospe nema.

Dijalog između dvojice dežurnih udbaša tekao je otprilike ovako:

- Druže Špiro, vidiš li ti išta?
- Vidin đavla crnoga!?
- Nemoj ni njega ako Boga znaš, jer ako vidiš njega, unda ima i Gospe!
- Službena zapisničarka je dodala:
- Da pišen da se vidi crni đava?

- Šta je tebi, drugarice Milice, i tebi, druže Mate? Koji van je belaj!? Reka' san da se vidi crni đava', daklen, da nema ništa. Kako ne znate šta je onomatopeja i kako se čovik u onomatopeji izražava?

- Druže Špiro, šta ćemo s caklon? 'Oćemo li ga razbit?

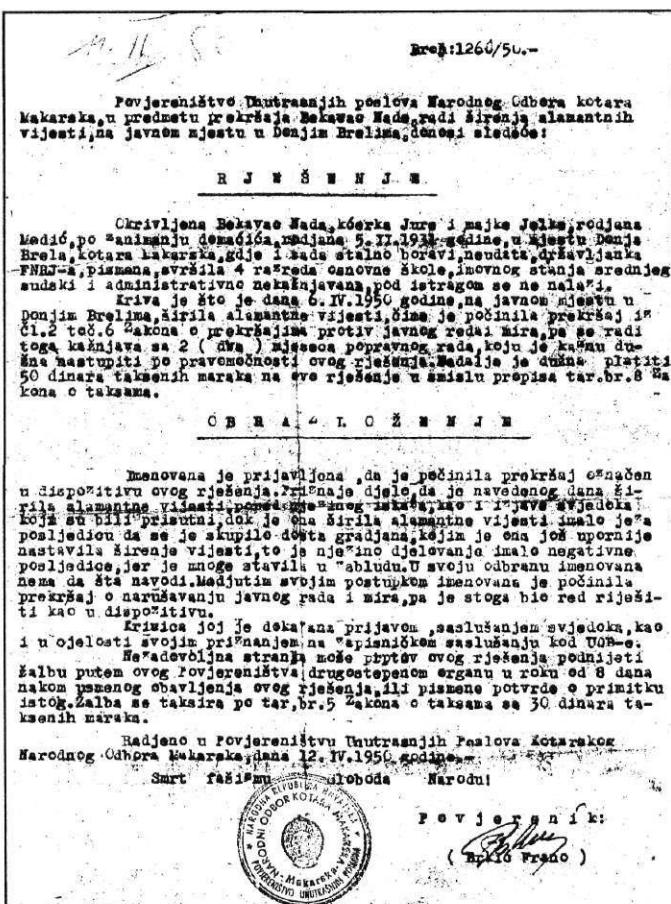
- Evo van moja šminka, pa lipo ucrtajte zvizdu petokraku, i recite da se ona ukazala, i da je zvizda jača od Gospe - doda drugarica Milica, ne bi li pri pomogla rješenju cijelog slučaja.

I tako, kad je "komisija za praćenje Boga" ustanovila i dokazala da Gospe nema, moja je majka proglašena krivom i kažnjena je sa šezdeset dana zatvora, tj. popravnog rada, zbog širenja "alamantnih" vijesti. Dodatna otežavajuća okolnost bila je u činjenici da se sporno prozorsko staklo nalazio na kući istaknutog mjesnog komunista.

"Da se tebi, drugarice omladinko, Gospa ukazala u lokvi na cesti, u gustirni iza kuće, ili ko duga na nebu poslin kiše, još bi ti i mogli oprostit, ali da ćeš ti ugledat Gospu na ponistri druga Đure, e, to ti je član 2. točka 6. Zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira, daklen, to je teška provokacija i neprijateljska propaganda. Gospe ima da nema!"

Bile su ovo rječi presude nakon kojih je moja majka upućena na izdržavanje kazne u trajanju od šezdeset dana.

Na ponovno postavljenom prozorskem staklu crvenjela se je zvijezda petokraka.

Gledala je čudnovatu igru boja na orošnom staklu, te joj se učinilo da jedna figura sliči Blaženoj Djevici Mariji, te je radosno usklknula:

"Gledajte, ista Gospa!"

I tu je bio kraj njezinog radosti, jer "ugledati" Gospu 1950. godine bijaše veoma opasno. Stoga nije trebalo dugo čekati da po nju dođe Udba i odvede je na ispitivanje, na "religio-test", da se vidi pod kolikom je dozom opijuma za narod.

ŽIVJELO NACIONALNO POMIRENJE!

(Ili: kako žive žrtve, a kako progonitelji?)

Dugogodišnji je politički uznik istražio kako u slobodnoj Hrvatskoj žive njegovi supatnici, Hrvati koji su šest ili trinaest godina odležali zbog ljubavi prema Hrvatskoj, a kako oni, koji su ih mučili u ime Jugoslavije. Žrtve su i danas ispod egzistencijalnog minimuma, žive od pet stotina kuna. Mučitelji imaju trosobne i četverosobne stanove, vrijedne skoro dvjesti tisuća maraka, i četiri-pet puta više mirovine. Nije li jasno, tko (u ime "nacionalnog pomirenja"), ometa ispravljanje tih nepravdi?

S obzirom da sam napisao knjigu "Svjedočenja", o svome životu neću ovdje pisati. Želim se prisjetiti svojih suboraca i prijatelja, od kojih su većina bili hrvatskim vojnicima, ali je bilo i nekoliko civila. Uglavnom smo bili iz Knina, Promine, Drniša, Benkovca i šibenske okolice. Bilo nas je stotinjak u šibenskom zatvoru, a mnogi su pobijeni u samom Šibeniku. Kasnije smo raspršeni po drugim logorima.

Nakon više od pola stoljeća, početkom 1995. godine, očutio sam želju dozнати kakva je sudbina onih s kojima sam bio najbliži. Kratko sam pisamce poslao na šesnaest adresa. Računao sam da će na njih odgovoriti bar rodbina naslovnika. Uskoro sam dobio jedanaest odgovora. Doznađoh tako da je dvanaest mojih dragih prijatelja otišlo s ovoga svijeta.

Odučih obići bar neke od živih. U Pirovcu sam našao Stipu Božinu, rođenog 1912. u selu Bulić kod Benkovca. Stipan je živio kao prognanik, skupa sa suprugom i dvjema nevestama, suprugama svoje pokojne braće. Stipan je osuđen na dvanaest, a izdržao je punih šest godina. Brata Mijata "osloboditelji" su mu ubili 1946. u vinogradu nadomak kuće, dok je brao smokve. Ti isti, odnosno njihovi duhovni, a možda i tjesni potomci, 1991. godine su okrutno ubili Stipanovu kći Iku i unuka mu Stipu. Srušili su kuću i uništili sve što je Stipanova obitelj desetljećima stjecala.

Piše:

Petar COTA

- "Neka! Glavno da je došla hrvatska država!", kaže Stipan.
 - "Pa, kako inače živiš?", upitah ga.
 - "Nije loše", odvrati Stipan i pokaza mi odrezak od mirovine.

Primao je 424 kune...

Uto dode "Oluja". Stipan više nije prognanik. U progonstvu mu umrla surpuga, a još prije nje žena pokojnog mu brata Mijata. Bio sam na sprovodu Stipanove supruge. On sad živi u Benkovcu, u prizemlju napuštene kuće, a na katu nema ni vrata ni prozora. Pomažu mu djeca, koliko mogu. Ni njima nije lako. Mlađi sin bio je tijekom Domovinskog rata u vojsci. Sa ženom i četvoro djece živi u jednosobnu stanu. Pitao sam Štipana, je li član Društva političkih zatvorenika. Reče da jest. Tko zna, znaju li to gospoda Đuro Perica i Dražen Budiša?

Drugi, kojega sam našao, Josip je Duvančić, zvani Joko, iz sela Razvoda kod Promine. Rođenje 1913., a 1945. su ga osudili na dvadeset godina. Osuđen je na temelju tvrdnje da su u njegovoju "kućari", suhozidnom kućerku u vinogradu, oko četiri kilometra daleko od Stipanove kuće, prenoćile dvije osobe koje su se krile od partizana. Stipan ni danas ne zna jesu li oni tamo prespavali ili nisu. Ipak su ga osudili, ostavivši kod kuće ženu i petoro male djece. Izdržao je šest godina, stalno misleći na to, kako će mu žena s djecom izdržati njegovo tam-

ovanje. I doista, malo nakon što se on vratio s robije, ispačena je žena umrla, ne dočekavši da djeca odrastu. Joko ima sedam godina ruđarskoga i dvanaest uzničkoga staža. Mirovina: 575 kuna. Razgovarao sam s njim dok je još bio prognanikom.

- "Lako je za to!", reče Joko, kad sam ga upitao kako preživi s tako niskom mirovinom, te dometnu: "Dica pomognu. Glavno da je došla hrvatska država, a do sniga će valjda metnut' i stakla na prozore."

U Zagrebu jednog dana sretoh mog supatnika iz Gradiške, Nikolu Tomičića. Zvali smo ga Nikola Ličan. Rođen je 1924. u Ričicama kod Gračaca, selu koje je do temelja spaljeno 1943. godine. Osudili su ga 1945. na 18 godina tamnice. Odrobjao je trinaest i pol. Nakon robije htio se vratiti u rodni kraj. Rekoše mu da tamo nema mesta za nj. Otišao je u Zagreb, radio sve što se moglo raditi. Oženio se i našao podstanarsku sobicu. Dode ona poplava i uništi taj njegov sobičak. Smjestiše ih u baraku između Dubrave i Sesveta. Uskoro su dobili malo zemljiste i započeli graditi kućicu. Trideset se godina gradi i još nije dovršena, iako je prodao djedovinu u Lici.

I Nikolu pitam, kako živi.

- "Kad sam otišao u mirovinu, s 25 godina radnog staža, imao sam mirovinu u iznos od 550 kuna. Kad dođam ovih 27 robijaških godina, dobijem 870 kuna. Nu, nije bogat onaj koji puno ima, nego onaj komu malo treba..."

Razgovarao sam tako s petnaestak bivših robijaša. Svi su živjeli slično, svima je i danas podjednako. Kako je onima koji su nas progonili?

Bivši milicionar, zloglasni zapovjednik zloglasne "Kule" u starogradiškoj tamnici, Marko Lacmanović, danas živi u Zagrebu, Stupnička 14. U društvu s robijaškim drugom Jankom Strmcem, odlučih ga posjetiti. Nakonili smo izvesti malu predstavu.

Jednog prijepodneva dođosmo Janko i ja u Cvjetno naselje, u Stupničku 14. Pozvonismo. Vrata nam otvorili jedna gospođa i za stolom ugledasmo "našeg" Marka. Rekosmo da smo soboslikari i da tražimo posla. Marko se skoči i pozva nas unutra. Pruži nam ruku. To nismo očekivali. Ta, tko bi očekivao da će nam ta zvijer pružiti ruku!?

- "Pa, dečki, pošto radite?", upita on.

- "Ovisi o veličini stana..."
- "Evo, moj je stan četverosobni, s velikim balkonom. Koliko bi to stajalo?"

- "Oko tisuću i dvjesti kuna."
- "Pa, dobro... Znate, moja je mirovina 2.180 kuna... A kad biste mogli početi?"

- "Već sutra", rekosmo i otiđosmo, i zadovoljni i ogorčeni onim što vidjesmo. Marko Lacmanović ima četverosobni stan u središtu Zagreba i 2.180 kuna mirovine! Taj Marko, rodom Hrvat iz okolice Šibenika, krajem 1946. postao je zapovjednikom 1. odjela starogradiške "Kule". Bio je nižeg rasta i prilično snažan. Jedno mu je oko "bježalo". Bio je okrutan, strah i trepet svih robijaša. Izmišljao je psovke i uživao u iznenadnom upadanju u ćeliju. U njoj bi bilo 75-80 robijaša i, kad bi Marko banuo, uvijek bi netko viknuo: "Mirno!". Morali smo se ukočiti, s rukama podignutim visoko iznad glave. Marko polako šeta od jednoga do drugoga, zagleda se u svakoga napose i uvijek odredi nekoga koji će mu se pridružiti na

"saslušanju". Toga su čekale batine, kao i svakoga koji bi pisnuo...

Sjećam se kako je u veljači 1947. godine poplavljena starogradiška kaznionica. Marko nas je natjerao da iz radionice, koja je bila poplavljena dubokom vodom, posve odjeveni vadimo alat. U mokroj smo, ionako tankoj robijaškoj odjeći, morali natrag u hladne ćelije. Na beton.

U vrijeme poplave sve su nas preselili u ćelije na katu. U svakoj je ćeliji bilo po 130 robijaša. Moglo se jedva sjediti, a u tih je četrdeset dana velik problem bio doći do "kible", koja je stajala u sredini. Sreća u nesreći bila je da se velika nužda vršila jedva jednom tjedno. Tijekom poplave, stražari su našli nove oblike mučenja, a Marko je prednjačio. Znao bi često

noću uletjeti u tako prepunjenu ćeliju i "tražiti oružje". Sjevali su udarci nogom u rebra, a onda je stražare trebalo nositi na ramenima, do karaula, kako se ne bi smočili. I sâm sam posrtao i padao u nesvijest, noseći milicionare...

Osim Marka Lacmanovića, tako sam posjetio i Nikolu Cimešu, Srbina, šefa UDB-e u logoru Stara Gradiška. Njegov je posao bio pronalaziti među nama slabe, novačiti doušnike, slamatiti u nama ponos i otporaški duh. O tome je, uostalom, u mojoj knjizi govorio robijaš Jozo Dugandžić.

I Nikola Cimeša živi u četverosobnom stanu u Zagrebu. Ima mirovinu od 2.580 kuna. Štipan ima 424, Joko 575, a Nikola Tomićić 870 kuna. Živjelo "nacionalno pomirenje"!

Ivana Rokić-Radić

TUGA I SMIJEH

Život pretače vrijeme kap po kap,
magla pokrivač tka nit po nit
i život i magla imaju
tugu i osmijeh skrit.

Netko se smijehom opaše
i govor mu je lijep,
drugi se tuge nagrca
i postane za sve slijep.

U meni tuga zri
i gori kao makov cvijet,
u njoj se osmijeh umije
i obaspe svijet.

Njime putove kitim
za tuge dolazak tih,
ona m i darove vraća
stih po stih.

KAKO (NE) PISATI?

S pravom ocjenjujući kako i "Politički zatvorenik" ima suradnika, koji drže kako je i neprecizno, nepouzdano svjedočenje uvijek dragocjeno, auktor upozorava da je bolje ne pisati, nego krivo i pogrešno pisati. Povrh toga, on daje i niz dragocjenih naputaka i savjeta, kojima se može izbjegći da normalna, ljudska slabost pamćenja bude pretvorena u neistinu. Samo se istinom može doskočiti lažima i crnim legendama o hrvatskom narodu.

Čitajući brojeve časopisa Politički zatvorenik, od najranijih pa do najnovijih, zapazio sam neke stvari o kojima bih želio reći par rečenica. Nailazim nekada na loše formulacije, odnosno loše izražene činjenice, koje mogu skoro dezinformirati čitatelja. Posebno se prave pogreške kod godina i datuma događanja nekog čina. Kada se govori o ubijenima, često se njihov broj govori vrlo oblo ili prilično apsurdno.

Pomalo me to podsjeća na presude, koje su pisali oni koji su nas sudili, gdje je znalo pisati "neustanovljenog dana učinio je to i to.....partizanu neustanovljenog imena i prezimena ili je pisalo "Ante, Mate, Ivan itd. govorili su nešto što je svrstano u propagandu", a da pri tomu nisu kazali tko je od nabrojenih govorio itd. Često je netko suđen iako nije bilo svih bitnih elemenata da se nekoga osudi.

Budući daje moralno i poštено govoriti i pisati istinu, bez obzira kakva ona bila, uzimam slobodu da neke stvari preporučim.

Auktor mora biti kritičan kod pisanja nekog teksta prema sebi i prema drugima, koji mu pružaju informaciju, i odbaciti ono stoje nemoguće na neki način dokazati, potvrditi ili prihvati kao vjerdostojno.

Svaki auktor nekog članka čini korist i opće dobro ako što točnije nešto piše, ali ne ako to radi paušalno. Naprotiv, netočnost je dobra osnova da se to pisanje proglaši navijačkim i lažnim.

Budući da je prošlo oko pola stoljeća od onog vremena, kada su se događaj zbivali, često je teško o tome dati točne datume i imena. Osim toga, treba znati da vidokrug osuđenika kroz rupu njegove češlje nije velik. Nadalje, kaže narodna "u strahu su velike oči". Svi oni, koji su se nalazili u tim strašnim okolnostima, o kojima se piše, mogli su podijeliti istu sudbinu s onima koji su ubijani, mučeni, nestajali i sli.

U svjetlu toga teško je pisati i ostaviti dijelove za stvaranje naše političke povijesti, koja će služiti mladim generacijama. Stoga treba biti realan, pošten i točan, u pisanju.

Piše:

Dr. Augustin FRANIĆ

Kako to postići? Ako se želi opisati događaj, treba pružiti točne bitne okolnosti kao:

Zašto se to dogodilo? Kada se to dogodilo /doba dana, dan, mjesec i godina ako je moguće/? Tko je žrtva, a tko izvršitelj? Kakove su posljedice od toga nastupile? Tko je to video ili rekao? Ako se radi o skupini pogubljenih, treba napisati, po prilici, koliko je bila velika/ako se točno ne može reći/. Gdje su žrtve odvedene /u šumu, polje, groblje itd./? Mogu li se reći njihova imena ili barem nekolicine, a ako ne mogu, onda barem jednoga od njih?

Jesu li ubijeni prozvani ili odbrojeni iz stroja? Tko je vodio tu akciju /OZNA, KNOJ, milicija, vojska i sli./? Ako se znaju imena onih, koji su to vodili, tim bolje.

Ako se nešto od ovoga ne može točno utvrditi, onda se treba ogradići riječima "po prilici", "pričalo se" ili "prepostavljalo se" ali se u takvim slučajevima ne može tvrditi.

Ako se piše bez navedenih i sličnih elemenata, onda je to pusta fabula koju svatko može pobijati i dokazivati kao neku neistinu. Povodom nekih članaka u našem časopisu, pokušao sam pitati aukture, koji spominju ubijene skupine od 30 ubijenih za neke dodatne informacije i sli. Osim te tvrdnje, nisu mogli ništa reći. Pitao sam za barem jedno ime pokojnika ili prezime ali ni na to nisam dobio odgovor.

Kada se govori o imenima, olako se daju netočna imena i od žrtve i od izvjestitelja, a da ne govorim o datumu.

Za sve to nači će se odgovor: to je bilo davno ili nisam imao mogućnost to zapisati.

Na kraju, kako si pomoći? Događaj se uvodno može opisati. Vrijeme se može odrediti/ako se točno ne zna/ ovisno o nekom općem događaju. Kao npr. To je bilo vrijeme kada su se vraćali zarobljenici iz Slovenije - Križni put ili to se dogodilo iz toga jednu godinu. Dakle na neki način treba odrediti godinu, a poslije toga se lakše odredi godišnja dob. Zna se je li

tada bila zima ili ljeto ili jesen odnosno proljeće. Dalje, je li to bio početak ili završetak jednog doba. Kada se govori o mjesecu ili danu, dobro je reći koji je bio dio mjeseca ili dana. Doba je dana često važna činjenica.

Jesu li žrtve pokupljene iz cijele zgrade ili iz nekog odjela i da li su izravno odvedeni "na rad" /na smrt/ ili su predhodno negdje duže ostali, npr. prenoćili? Ako ima svjedoka, treba navesti barem prezime; ako se nema ime i prezime i po mogućnosti iz kojeg mjesta je i kraja. Kakav je sastav bio pojedine skupine odvodenih? Je li skupina bila raznog socijalnog sastava ili se radilo o seljacima, intelektualcima, časnicima, domobranima ili usatašama? Jesu li žrtve znale ili predpostavljale da idu u smrt /zaključiti barem po nekim tragovima/? Koliko je takvih skupina bilo?

Pored nabrojenoga, navesti sve ono što bi moglo biti putokaz da se utvrdi koliko toliko točnost.

Ovdje treba za primjer napomenuti da je u časopisu Pol. zatvorenik objavljeno nekoliko članaka, koji imaju veliku vrijednost kao Miroslav Vrgoč: "Prikaz smrti rođaša" /br. 51 iz 1996. god./, Jozo Dušanović: "50. obljetnica umorstva šestorice osuđenih u logoru St. Gradiška" /br. 55/1996. g./, Stjepan Curi: "Uspomene na mog brata Ivana" i samo Ivanovo pismo /br. 58 o.g./.

Izvrsne opise života u izolaciji dao je pok. Augustin Tomlinović u našem časopisu i "Maruliću". Bilo bi korisno kada bi se to objedinilo u jednu knjižicu.

Završio bi, bez uvrede za bilo koga; tko ne može pisati tako da njegov tekst može poslužiti stvaranju naše političke povijesti i prikazu žrtve, koju su pružile generacije, koje su sebe ugradile u Državu Hrvatsku, bolje je da ne opterećuje časopis koji ima cijenu koštanja.

Nadalje, urednik bi trebao imati slobodu da auktora upozori na pogrešne činjenice iz teksta.

Svrha ovog člančića nije kritiziranje, već želja da naš časopis dobije što veću kvalitetu i na taj način svrhu svog postojanja.

CRKVA U ISTRI U PORATNIM GODINAMA (II)

MIROSLAV BULEŠIĆ
(1920.-1947.)

Miroslav Bulešić studirao je teologiju u Rimu, ali ga je njegov porečko-pulski biskup, Raffaele Radossi, zbog pastoralnih razloga, zaredio za svećenika prije završetka školovanja u travnju 1943. godine i povjerio mu dvije župe, te mu je ratno stanje onemogućilo da završi naukovanje i doktorira. Kanio je to postići u Zagrebu nakon rata, ali mu je krvnička ruka prerano skončala mladi život. Za vrijeme svoga boravka u Rimu, bio se upoznao sa zagrebačkim nadbiskupom Alojzijem Stepincem, koji ga je i novčano pomagao, otkrivši u njemu, mlađom bogoslovu, mogućeg predvodnika hrvatskih svećenika u Istri, koja je tada bila u sastavu kraljevine Italije i podvrgnuta odnarođivanju hrvatskih žitelja.

Miroslav Bulešić bio je zaređen za svećenika 11. travnja 1943., u rodnoj župi Svetvinčenat, gdje je i promisio 26. travnja iste godine, uz hrvatsku propovijed i pjevanje hrvatskih pjesama u sjedištu talijanskih karabinijera i jake fašističke organizacije. U šumi je tada i od ranije ilegalno djelovalo partizanski pokret, koji je prijekim okom pratio i rad svećenika po istarskim župama. Tako je partizanski aktivist, inače pravnik, Ivan Motika, iz baze 5 (Savičenta) izvjestio čelnike KPH za Hrvatsko primorje u svibnju 1943. da svećenici pokušavaju osnovati organizaciju sličnu "bijeloj gardi"; da prijete kako će s oltara govoriti protiv partizana i Sovjetskog Saveza; da oni to rade po uputama Vatikana, što potkrepljuje činjenicom da su na ovom prostoru prije mjesec dana boravila dva svećenika, Istrana, iz Rima. Ista je naklapanja opširnije ponovio u izvještaju od 9. lipnja 1943. godine. Tako je Motika prikazao Bulešićovo ređenje i mlađu misu u Svetvinčentu, a u poraću su neki ambiciozni "povjesničari" dokazivali istinitost partizanskih ratnih izvještaja.

a. Župnik u Bademi. Mladomisnik je Bulešić u rujnu 1943. preuzeo župu Bademu i ondje proveo ratne godine. Susretao se s fašistima, nacistima i partizanima. Spasio je preko stotinu župljana i znanaca od odvođenja u njemačke logore. Fašisti su ga mrzili jer je bio Hrvat. Cesto je ponavljao: "Mene je hrvatska majka rodila." Njemačka policija i vojska svrstale su ga u partizanske redove zbog brige, zauzimanja i spašavanja uhićenih župljana. Partizanski su ga čelnici sumnjili za suradnju s njemačkim okupatorom zbog spašavanja tolikih župljana, dok su ga neki zadrti komunisti mrzili jer je bio svećenik. Kako se približavao kraj rata, množila su se zvjerstva kod zaraćenih strana, a Bulešiću su najcrnje prijetnje upućivali partizani te se on tužio u pismu subratu svećeniku: "Visimo na koncu nad jmom svi!" A svoju duhovnu oporu završio je riječima: "A moja je osveta - oprost!" Partizanske se ratne prijetnje nakon rata nisu ostvarile; one su bile samo odgođene.

Piše:

Don Ivan GRAH

b. Župnik u Kanfanaru. Na jesen 1945. godine biskup je Miroslava Bulešića premjestio na prostraniju i zahtijevniju župu Kanfanar, gdje je njemački okupator u veljači 1944. bio obijesio župnika zbog navodne suradnje s partizanima. Narodna vlast i komunisti smatrali su Bulešićev dolazak u Kanfanar izazovom. Bio je na popisu narodnih neprijatelja, a svojim djelovanjem i susretom s mladima, propovijedima i pučkim misijama, privukao je vjeri i crkvi veliku većinu povjerenih mu župljana. Promatraljući i bro-

Preporoditelj istarskih Hrvata,
 biskup Juraj Dobrila

jeci narod, koji je jedne nedjelje 1946. dolazio na misu, neki su komunisti to glasno potratili riječima: "Dok je ovaj živ, narod neće ići za nama ni dolaziti na naše sastanke!" Doznavši to, Bulešić je u krugu pouzdanih izjavio: "Ako me ubiju, ubit će me za Boga i vjeru!" Nešto ranije netko mu je bio ugurao u župni stan novogodišnji satirički Kerempuh, koji je na naslovnoj stranici prikazao Novu Godinu, koja velikom metlom mete razne zaostalosti, među kojima i Crkvu. Bulešić je na Bogoavljenje održao apologetsku propovijed o Crkvi, koju je Krist postavio na čvrste temelje te je vrata paklena neće nadvladati.

c. Poglavar i profesor u sjemeništu. Početkom rujna 1946. Miroslav se Bulešić teška srca oprostio od župe Kanfanar i preuzeo službu sjemenišnog podravnatelja i profesora: predavao je filozofiju, vjeronauk i talijanski jezik. Nedjeljom se redovito odazivao za ispomoć župnicima, koji su morali upravljati s više župa, nakon što su talijanski

svećenici bili napustili svoja sjedišta i otišli u Italiju. Usljed sve češćih i žešćih komunističkih prijetnji, neki su mu rođaci savjetovali da optira za Italiju gdje mu život neće biti u opasnosti te će moći završiti svoj studij i doktorirati. Miroslav je bio nepokolebljiv i odgovarao: "Ako me komunisti ubiju, ubit će me za Boga i vjeru!"

PRVA PORATNA KRIZMA U SREDNJOJ ISTRI

Od 1940. do 1947. godine, uslijed ratnih i poratnih neprilika, tršćanski biskup, Antonio Santin, nije mogao dijeliti krizmu diljem istarskog dijela biskupije. Komunističke vlasti trijekle biskupovo djelovanje u slovenskom i hrvatskom dijelu tršćanske biskupije do sredine 1946. godine. Neposredno nakon rata, Vojna mu je komanda jugoslavenske armije dopustila da posjeti sve župe u onom dijelu biskupije. Kad su se početkom svibnja 1946. godine sastali gorički nadbiskup Margotti i tršćanski Santin, sastavili su opširno pismo i odasli ga generalnom tajniku Ujedinjenih naroda. Biskupi su u šest točaka nabrojili i opisali poratne partizanske zločine i nepravde učinjene na okupiranim dijelovima njihovih biskupija. Nešto kasnije, progovorili su i putem tiska i prozvali komunističke vlasti zbog nestanka mnogih ratnih zarobljenika; zbog uhićenja mnogih civila čija je sudbina nepoznata godinu dana nakon prestanka rata. Biskupi su zatim osudili žestoku protuvjersku promičbu, klevete i mržnju protiv Crkve, gaženje vjerske slobode oduzimanjem matičnih knjiga iz župnih ureda, kršenje ženidbenoga prava, sustavno prisluškivanje propovijedi. Boris Kraigher, tajnik Slovensko-talijanske antifašističke unije, žestoko je napao biskupe, nazvavši ih podlim lašcima, fašistima i slugama njemačkog okupatora. Kraighera je podržao komunistički tisak, slovenski i talijanski u Trstu i u Sloveniji, hrvatski u Istri i u Rijeci. Svuda su kampanjski nastupali besavjesni sektaši i biskupa Santina ometali u dijeljenu krizme; uskraćivali su mu dolazak u župe tršćanskoga zaleda. Biskup je Santin početkom lipnja 1947. pisomno prijavio svoj polazak autom u Kopar na proslavu gradskog zaštitnika i zamolio Vojnu upravu jugoslavenske armije u Opatiji da mu osigura putovanje. Svećenik, koji je osobno predao biskupovo pismo VUJA-i, dobio je pozitivan odgovor i obećanje osiguranog putovanja iz Trsta u Kopar i natrag. Biskup je predvidio da će ga organizirana svjetina napasti, putuje li u Kopar cestom, te je u zadnji čas odlučio da 19. lipnja sam otpuđuje u Kopar brodom. Krenuo je prvim brodom i, gotovo bez ikakve poteškoće, u Kopru obavio granične formalnosti i gradom propješačio do sjemeništa, izigravši tako dobro organizirane zasjede koje su komunisti bili postavili uz cestu. U katedrali je sve bilo pripravljeno za početak slavlja i krizmu. Dok je biskup u ornatu čekao kler da ga s križonošem na čelu otprati u katedralu, nahrupila je u sjemenište razularena rulja,

raštrkala se po zgradama, pronašla biskupa, izvukla ga iz sobe te uz batine, psovke, pljuvanje i pljuske, dovukla ga na glavni izlaz. Putem su biskupu rastrgali ornat i talar, iščupali mu biskupski križ, izudarali ga i iz ranili. U onoj gunguli biskup je niza stube izgubio i cipele. U dvorištu je biskupa dočekala masa svjetine, u kojoj su bili pomješani i neki čuvari reda. Biskup im je povikao da ga zaštite od svjetine, ali se oni nisu makli dok im komandir nije dao znak da interveniraju. Zatim su, kao u dobro režiranom filmu, dočrčali drugi redarstvenici i počeli rastjerivati rulju. Stiglo je i neko vojno vozilo, koje je biskupa uz jaku pratrju odvezlo do granice. U vozilo su se ugurali i neki oznaši i do granice prijetili biskupu. Na granici je biskup sišao iz vozila, zahvalio se komandiru i sam polako odteturao preko graničnog prijelaza. Ondje ga je saveznička policija dočekala pažljivo i s poštovanjem, pozvala kola hitne pomoći i otpremila u tršćansku bolnicu. Koparski je događaj na zapadu izazvao silno zgražanje, dok je komunistički tisak pokušao svaliti odgovornost na samoga biskupa. U opširnom izješču Svetoj Stolici biskup je istaknuo da se za krvni napad, koji je doživio u Kopru, ne smiju okrivljavati Slovenci nego organizirana i probrana rulja uz odgovornost Vojne uprave iz Opatije i koparske redarstvene službe. Koparski je napad bio ujedno i službeni biskupov oproštaj s dijelom biskupija koji je kasnije pripao hrvatskoj i slovenskoj republici.

Biskup Santin i dalje je bio uporan u svom pastoralnom radu te je odlučio nastaviti s dijeljenjem krizme u hrvatskom dijelu biskupije, uvjeren da su hrvatski komunisti i vlasti pitomiji od slovenskih i talijanskih. U ratnim je godinama biskup imao nekoliko susreta u Istri s partizanskim čelnicima i jednim komandantom vojske. Čak je neke i potajno primio na razgovor u Trstu. Biskup je precijenio hrvatske komunističke čelnike u Istri. Oni su kao ratni pobjednici zaboravili na ranije susrete i dogovore. Biskupov su plan dijeljenja krizme i pastoralnog pohoda župa shvatili kao izazov. Otada je, nakon najave krizme, u Istri rasla grozničava napetost: s jedne su strane svećenici zauzeto i revno spremali mladež na sakramenat krizme, koja se tijekom kolovoza 1947. trebala održati u tridesetak župa i kapelanija; s druge strane komunističke su vlasti i sektaši navjestili podmukli rat biskupu, svećenicima, krizmanicima, njihovim roditeljima i kumovima. Svećenici su isticali da primanjem krizme ili potvrde kandidati postaju Kristovi vojnici, što se odnosilo na proživljavanje i ispovijedanje vjere. Komunisti i vlastodršci shvatili su to doslovno te im je bilo nezamislivo da se građani dijele na Kristove i Titove vojnike.

Biskup Santin, uvaživši savjete istarskih svećenika, uvidio je da se istarske komunističke vlasti, koje su imale podršku iz Zagreba, ne šale. Zato je odustao da osobno dođe u pastirski pohod župa i dijeljenje krizme, a k tome još je nosio na sebi ožiljke i posljedice koparske "dobrodošlice". Krizma se u Istri trebala održati u vremenu između završetka Pariške mirovne konferencije, 10. veljače 1947., i stupanja na snagu njezinih odluka, tj. 15. rujna iste godine. Delegacije

velikih sila prihvatile su francuski prijedlog o državnoj granici između Italije i Jugoslavije. Sveta je Stolica budno pratila krojenje novih državnih granica i na vrijeme se pobrinula da imenuje privremene upravitelje, odnosno apostolske administratora za odijeljene biskupije ili dijelove biskupija. Tako je prihvatala prijedlog tršćanskoga biskupa Santina da za budući jugoslavenski dio njegove biskupije imenuje apostolskim administratorom mons. Jakova Ukmara, uglednog, učenog i pobožnog svećenika i publicistu; k tome Slovenca po narodnosti. Spomenuto je imenovanje trebalo ostati u tajnosti do dana stupanja na snagu Pariškog mirovnog ugovora od 10. veljače 1947. godine, po izričitoj odluci Svetе Stolice. Prema toj odluci mons. Ukmara nije nastupio u Istri kao apostolski administrator, nego kao ovlašteni svećenik za dijeljenje krizme umjesto biskupa. Po crkvenim propisima mons. Ukmara je mogao nastupiti u Istri kao apostolski administrator istoga časa stupanja na snagu Pariškog mirovnog ugovora, a dotada je mogao nastupati jedino kao ovlašteni dijelitelj sakramenta krizme "kako neprijatelji Crkve ne bi likovali i smatrali se pobjednicima", s obzirom na nedolazak biskupa Santina.

Kad je župnik Kubeda, jedine slovenske župe u popisu dijeljenja krizme, s oltara njavio da će se krizma održati 22. kolovoza 1947. i da je neće dijeliti biskup Santin, narodna je vlast to oduševljeno pozdravila i stala propagirati "narodnu krizmu". Oduševljenje je doskora splasnulo, jer su komunisti i sektaši uvidjeli da se neće moći dočepati biskupa Santina i s njime se kravo obraćati te tako zamagliti svoje nepravde.

"SEDAMDESETGODIŠNJI DANIJEL U LAVLJOJ JAMI"

Tim je riječima životopisac Alojz Reula opisao Ukmarov dolazak u Pazin 16. kolovoza 1947. godine. Mons. Jakov Ukmara propisno se prijavio pazinskim vlastima, iznio im raspored dijeljenja krizme u 34 župe i kapelanije te kod sugovornika opazio stanovito negodovanje, jer bi oni bili "voljeli" primiti biskupa Santina. Izgleda da je mons. Ukmara svojim dolaskom pomršio komunističke planove te su oni bili prisiljeni iskovati neki novi plan ometanja i sprečavanja krizme. Dok su neprijatelji mogzali što će poduzeti, krizma se svečano održala 17. kolovoza u Pazinu te u susjednim župama Stari Pazin i Grdosevo 18. kolovoza? Za obilazak dalnjih župa bio je iznajmljen jedini autotaksi koji je tada postojao u Pazinu. Kad je 19. kolovoza vozio mons. Ukmara i pratrju u Tinjan, taksi je našao na živu barikadu sektaša i aktivista, koje je narodna pokupila "s brda i dola" i dovezla kao pojačanje domaćima. Tako se na cesti dogodio "narod", koji nije dopustio prolaz mons. Ukmaru uz izazovnu viku da žele Santina, a ne zamjenika za obred krizme. Drugi su sektaši organizirali omladinu koja je ispred župne crkve u Tinjanu plesala Titovo kolo i sprečavala ulazak u crkvu svećenicima, krizmanicima s kumovima i mnogobrojnim vjernicima. I krizma se u Tinjanu nije održala, a komunisti, aktivisti i sektaši, kao i zavedena omladina, slavili su pobjedu.

Današnji se veterani svoga podviga "ne sjećaju" ili im je ishlapijao iz pamćenja. Podne istoga dana krizma se održala u župi Kringa, jer su svećenici nadmudrili protivnike tako što je taksi stigao u selo sporednom i zaobilaznom cestom. Krizma se, uz manje smetnje, održala u Svetom Petru u Šumi i u Žminju. U tim su se župama neprijatelji krizme bojali izazivati vjernike. Nešto su grlati bili u Svetom Mateju. Nakon kratkoga predaha, sve su svoje sektaške snage usmjerili na sprečavanje krizme u Buzetu. Ondje se okupio gotovo sav istarski komunistički ološ skandirajući do iznemoglosti da žele biskupa Santina, a ne običnog svećenika za dijeljenje krizme. Mons. Ukmara, kome su svećenici i vjernici iskazivali počasti kao biskupu, bio je na ulazu u župnu crkvu obasut jajima i rajčicama. Crkva je bila ispunjena bukačima, koji su pratili misu papagajskim izvikivanjem ranije naučenih parola. U takvoj zaglušnoj galami mons. Ukmara mirno je i dostojanstveno održao misu, uvjeren da će se podvijala masa povući iz crkve i on podijeliti krizmu odvajnjim kandidatima, koji su se s kumovima i roditeljima zadržali u crkvi. Krizma se nakon mise nije održala, jer su silnici počeli tjerati iz crkve krizmanike i vjernike, koje su neki kolovođe zastrašivali pokazivanjem vatrenog oružja i ručne bombe. Kad su se svećenici povukli u sakristiju, rulja je počela vikati: "Pobjeda, pobjeda!...Plan je uspio!" Jedan je vikač počeo gasiti voštanice na oltaru te je, Jadnik, čak i elektrificirane svjeće kušao gasiti puhanjem i mahanjem kapom! Svećenik, koji je dobro poznavao žitelje Buzeštine, posjeđočio je kasnije da je domaćih izgrednika u crkvi moglo biti četrdesetak i nekolicina iz susjednih župa. Ostale su organizatori dovezli gotovo iz čitave Istre. Krizma se podne održala nesmetano u kapeliji Crnica, kamo su doješačili i mnogi krizmanici iz Buzeta. Obavijest se širila povjerljivo te su neprijatelji krizme opet bili prevareni, jer nisu očekivali takvu upornost svećenika i mons. Ukmara da se pošto-poto održi krizma.

"KRVAVO ĆE KAMENJE PADATI NA LANIŠĆE"

Tim je riječima poznat i ratoboran partjac 23. kolovoza navečer došao iz Buzeta najaviti sutrašnju krvavu završnicu krizme u Lanišću. Krizma se ipak održala 24. kolovoza, jer su se župnik Stjepan Cek, mons. Ukmara i svećenik Miroslav Bulešić dogovorili da će bogoslužje početi sat ranije od javljenog rasporeda. Župnik se pobrinuo da roditelji krizmanika na vrijeme to doznaju te da muškarci za svaki slučaj opkole crkvu i ne dopuste ulazak nepoželjnoj i razularenoj rulji da provali i obeščeti njihovu crkvu kao dan ranije onu u Buzetu. Pomak početka bogoslužja i junačka obrana crkve izazvali su bjesomučne i krvozedne organizatore, jer im zamišljeni plan nije uspio te nisu mogli vikati: "Pobjeda, pobjeda!...Plan je uspio!" I dok se u crkvi odvijala i završala služba Božja, uz zanosno pjevanje, kao što samo u Lanišću znaju, "vani je potekla krv", jer je došlo do fizičkog obračunavanja između domaćih branitelja i mahnitih i već pijanih napadača.

'Jedne je vodila ljubav, druge mržnja', zapisao je kasnije u spomenicu pokolju čudom preživjeli župnik Stjepan Cek, kasniji višegodišnji robijaš u Lepoglavi.

Nakon neuspjele provale u crkvu, napačni su se povukli van sela; krizmana se mladež s kumovima i roditeljima vratila kućama, a svećenici su se povukli i zaključali u župni stan. Selom je zavladao prividan mir. Župniku je netko dojavio da su se konačno u selu pojavili milicionari. Izgleda da su oni preuzezeli drugi dio laniške drame. Župnik Cek, mons. Ukmarski svećenik Bulešić jednoglasno su zaključili da bi bilo uputno pozvati komandira i s njim se posavjetovati. Mons. Ukmarski se povukao u sobu na katu i u dnevnik upisao broj laniških krizmanika te ustanovalo da je od 17. do 24. kolovoza podijelio 3830 krizmi u dvanaest župa. Na župnikov poziv, komandir se milicije nakon nekoga vremena odazvao i sam došao u župni stan. Župnik mu je otvorio i za njim zaključao vrata. Nakon kraćega razgovora, na ulaznu su vrata pokucala tri muškarca izrazivši želju da želete razgovarati "s popovima". Kad je župnik u pratinji komandira išao otvoriti ulazna vrata, ugledao je veću skupinu muškaraca koji su počeli mahnuto vikati i prijetiti. I dok je komandir milicije stajao na vratima, župnik se spremno povukao u neki skroviti kutak i odanle slušao kako su se silnici razmilili po sobama, kako su razbijali posude i namještaj. U župnom je uredu jedan koljač nožem usmrtio Miroslava Bulešića, dok su drugi u sobi na katu izmasakrili mons. Ukmara. Htjeli su ga kroz prozor baciti van, da ga svjetina skonča, ali su od nauma odustali, uvjereni da je već mrtav. U potkroviju su zavezali konop i više puta pretraživali sve sobe da otkriju župnika te ga objese. Nisu ga usmijeli pronaći, a konop mu je ostao za kratkotrajnu uspomenu. Mučenik Miroslav Bulešić bio je sutradan pokopan na laniškom groblju uz sudjelovanje samih domaćih vjernika i članova pokojnikove obitelji. Drugima je bio zabranjen dolazak u Lanišće. Čak su i vlakovi projurili bez zaustavljanja na usputnim kolodvorima!

Mons. Ukmara odvezli su istoga dana popodne u nesvijesti nekim vozilom u Pazin, odakle su ga trebala tršćanska kola hitne pomoći odvesti u Trst. U međuvremenu je stigla zapovijed da ga ista kola odvezu u riječku, a ne u tršćansku bolnicu. I tek je u Rijeci došao k svijesti. Komunističke su vlasti prizeljkivale smrt mons. Ukmara te gaje medicinski personal morao zapostaviti. Na odjelu su bile zaposlene dvije časne sestre, Istranke, koje su ga potajno hranile i njegovale. Kad se malo oporavio, strpali su ga u riječki zatvor i ondje obrađivali za narodni sud.

Župnik Stjepan Cek par je dana probavio u pazinskom sjemeništu. Bilo mu je ponuđeno da pobegne u Pulu, gdje su zapovijedali saveznici, ali nije htio o tome ni čuti. Zatim je bio uhićen te je dan suđenja dočekao u zatvoru.

MONTIRANI PROCES

MONTIRANI se proces održao u Pazinu od 29. rujna do 2. listopada 1947. godine.

Bio je to treći dio laniške krvave krizme. Javnog je tužitelja odigrao bivši radnik Andrija Grbac, koji je taj zanat stekao na šestomjesečnom tečaju. Predsjednik sudskoga vijeća bio je pravnik Ivan Motika, koji je, kao što mi je sam ispričao na susretu 16. rujna 1993. godine, morao progurati ranije izrečenu presudu ili dobiti metak u potiljak. Branitelji su bili izabrani po službenoj dužnosti i kao takvi se ponijeli. Probrana je publika aktivno sudjelovala u raspravi. Na optuženičkoj su klupi zajedno sjedjeli žrtve i napadači. Glavnim je krivcem bio proglašen župnik Stjepan Cek i kao takav "zaradio" šest godina robijanja, dok je ubojica Miroslava Bulešića bio osuđen na pet mjeseci zatvora, jer se na sudskoj raspravi nije uspjejelo "dokazati" da je on bio izvršitelj zločina.

Komunistička je režija bila predvidjela da se laniška krvava drama odigra u jednom činu u župnoj crkvi za vrijeme krizme i da budu zaklani svi nazočni svećenici. Susjedni je mladi župnik Petar Matijašić zakasnio stići na krizmu, koja je započela sat ranije, te mu je ta sretna okolnost spasila život, a njegov brat, ondašnji bogoslov Josip, i danas sveđoči kako je u jednom selu Ćićarije doznao za krvavi plan o pokolju svih svećenika, koji budu nazočni na krizmi u Lanišću.

Doznavši za nemili događaj u Lanišću, sveti je otac papa, Pio XII., sukladno s Kanonskim pravom, izopćio iz Crkvi sve izgradnike, koji su izvršili zločin u Lanišću. Osservatore Romano, službeni dnevnik Svetе Stolice, zločin je pripisao slijepom neprijateljstvu komunističkih vlasti prema vjeri i Crkvi. Narodna je vlast pokušala spasiti svoj ugled pred domaćom i svjetskom javnošću. Glas Istre, od 29. kolovoza 1947., svalio je odgovornost na zločin na domaćega župnika Stjepana Čeka i optužio ga izmišljotinom da je ogorčio ustanički narod Ćićarije uskracivanjem kumovanja na krizmi borcima J.A., skojevcima te omladincima i omladinkama, koji su sudjelovali na dobrovoljnim akcijama. Zapadni je tisak takvo pisanje prozvao poznatom metodom totalitarnih režima, koji svoje zločine pokrivaju spontanim gnjevom ili izazvanim bijesom kod naroda. Tršćanski biskup Santin nazvao je to komunističko piškaranje djetinjarijom i prozirnom izmišljotinom. Dr. Vladimir Bakarić u nekoliko je nastupa stranim novinarima tumačio crkvene propise o kumovima i kumovanju i slavodobitno dokazivao kako nigdje ne piše da nemaju pravo kumovanja borci J.A. ni omladinci, koji su sudjelovali na masovnim dobrevoljnim akcijama. Tumačenje je, dakako, bilo nametnuto, a za takav postupak bili su okrivljeni svi hrvatski istarski svećenici, učlanjeni u Zbor svećenika sv. Pavla za Istru, u kojem je službu tajnika obnašao umoren svećenik Miroslav Bulešić. Zbor je bio osnovan krajem srpnja 1945. godine, pristankom crkvenih i državnih vlasti. Isti je Zbor bio raspushten već 28. kolovoza, odlukom Vojne uprave u Opatiji, kao glavni krivac za krvavu krizmu u Lanišću, a imovina društva bila je povjerena oblasnim vlastima u Labinu. Partija je angažirala čak i novinara-knjижevnika Zvanu Crnu, koji je, u članku "Gordi Brđani", na temelju podmetnutih dokaza, tako negativno opisao osobe i djelovanje Miroslava

Bulešića, Stjepana Čeka i laniška zbiranja, da je kasnije žalio što je tako nisko mogao pasti. Članak je bio objelodanjen u knjizi "U krvi rođeno", str. 235-243, ali ga Crnja nije uvrstio kasnije u drugo izdanje, u knjigu "Obećana zemlja". Sutradan, nakon ukinuća Zbora, otputovala je u Opatiju delegacija svećenika s Bozom Milanovićem na čelu, ali ih general Holjevac nije primio, već je to prepustio jednom časniku. Svećenici su se najviše pobojali da će biti ukinut i sjemenište u Pazinu. Ono je teškom mukom bilo otvoreno krajem 1945. godine, a zgrada je bila uknjijena na ukinuti Zbor svećenika sv. Pavla za Istru. Časnik je uvjeroj svećenike da sjemeništu ne prijeti nikakva opasnost. Usljed ondašnjih okolnosti, Zbor je svećenika neformalno i dalje djelovao i već iduće godine crkvenim i državnim vlastima podnio molbu za osnivanje Društva svećenika sv. Ćirila i Metoda za Istru. Dr. Dragutin Nežić, kao apostolski administrator, odobrio je društvena pravila te je Društvo počelo službeno djelovati 1. srpnja 1949. godine. Tako je bilo spašeno vlasništvo sjemeništa i druga imovina ukinutoga Zbora.

Sve do 1950. godine više je svećenika iskusilo "blagodati" komunističkoga zatvora. Drugi su bili progonjeni na različite načine, uz česte prijetnje po život. U toj su se raboti isticali pojedini samozvani i zavedeni komunisti, ali ih narodna vlast nije progonila. Tako je jednenočju lipnju 1949. jedan skojevac došao kucati na vrata župnoga stana u Svetom Ivanu kod Poreča i, čim se mladi svećenik Ivan Bartolić javio iz poluotvorennoga prozora na katu, odjeknula su dva hica iz lovačke puške. Bartolić nije bio pogoden jer se on držao prokušanih uputa Bože Milanovića, koga su na sličan način pokušali ubiti fašisti daleko 1921. godine u rednoj Kringi. Nakon prvoga svjetskog rata, hrvatske su svećenike u Istri progonili, zlostavljeni, batinali i napajali ricinusom fašisti, a nakon drugoga svjetskog rata nadmašili su ih antifašisti! Milanović je mladim svećenicima davao spasonosne upute te je isticao da noću ne otvaraju vrata nikome, a kraj odškrinutog prozora na katu pitaju tko i zašto ih treba. Tih se uputa strogo pridržavao svećenik Ivan Bartolić i tako spasio život. Istražuje se žatim "ustanovila" daje noćni napad inscenirao sam župnik uz pomoć "narodnih neprijatelja" da osramoti državu. I dok se mladi krievnik ponosio svojim podvigom, tri su najbolja vjernika, nevino okrivljena za pucnjavu na župnika, odležala u porečkom zatvoru petnaest dana. Tako je tada narodna vlast krojila pravdu.

Dana 12. srpnja 1949., Bozo Milanović predvodio je delegaciju istarskih svećenika na prijam kod predsjednika Tita na Brijunima i u dvanaest točaka sažeo "probleme i želje" svećenika i vjernika. Barem su tri točke bile posvećene svećenicima koji su bili proganjani, zlostavljeni i zatvarani. Otada se odnos prema svećenicima poboljšao. Komunističke su vlasti promijenile taktilku te su komitetlje počeli obilaziti pojedine svećenike i nagonjavarati ih da se učlane u staleška društva, koje biskupi nisu priznavali. Druge su počeli pritisikivati teškim porezima, pljenidbama i čestim pozivima sucima za prekršaje.

BJELOVARSKI ŽRVANJ SMRTI (II)

Objavljujemo nastavak popisa osuđenih pred bjelovarskim vojnim sudištem u srpnju i kolovozu 1945. godine, što ga je sastavio Stjepan Dolenec. U prošlom su nastavku objavljena imena 130 osoba osuđenih na smrt i pogubljenih. Ovdje se nižu imena još 165 pogubljenih, te prvi dio popisa na smrt suđenih, a potom pomilovanih.

Piše:

Stjepan DOLENEC

Prezime i ime	Mjesto rođenja	Datum presude	Datum izvršenja kazne
131. KNEŽEVIĆ, Pavao	Jakopovac	08.07.45 smrt	strijeljan
132. KOLESAR, Tomo	Torčec	07.06.45 smrt	strijeljan 01.07.45
133. KOLONIĆ, Eugen	Bjelovar	08.07.45 smrt	strijeljan
134. KOMAREK, Franjo	Plavnice	08.07.45 smrt	strijeljan
135. KOROŠEC, Vinko	Jankovac	01.07.45 smrt	strijeljan
136. KOS, Marica	Bjelovar	01.07.45 smrt	strijeljan
137. KOSEC, Slavko	Bjelovar	03.06.45 smrt	strijeljan 20.07.45
138. KOSIN, Luka	Zagreb	08.07.45 smrt	strijeljan
139. KOVAČ, Dragutin	Bunjani	15.07.45. smrt	strijeljan 24.10.45
140. KOVAČ, Franjo	Popovača	01.07.45 smrt	strijeljan
141. KOVAČ, Petar	Bjelovar	09.07.45 smrt	strijeljan
142. KOŽAR, Stjepan	Ferdinandovac	08.07.45. smrt	strijeljan
143. KRALJ, Mijo	Ruškovića	08.07.45 smrt	strijeljan 17.07.45
144. KRANJEC, Martin	Jakopovac	31.07.45 smrt	strijeljan 14.11.45
145. KRANJEC, Josip	Ždala	08.07.45 smrt	strijeljan
146. KRAUS, Stjepan	Koprivnica	28.07.45 smrt	strijeljan 04.11.45
147. KRISTIJAN, Vinko	St. Pavijani	08.07.45 smrt	strijeljan
148. KRVAR, Rudolf	Mučna Reka	09.07.45 smrt	strijeljan
149. KURTIĆ, Ljubo	Šemovac	21.08.45 smrt	strijeljan 07.11.45
150. KUŠTREBA, Ivan	<utina	10.06.45 smrt	strijeljan
151. KUŠTRIĆ, Kata	G. Plavnice	09.07.45 smrt	strijeljan
152. KUTEN, Franjo	Dijaneš	09.07.45 smrt	strijeljan
153. LACKOVIĆ, Stjepan	Vi. Sredice	09.07.45 smrt	strijeljan
154. LEDINSKI, Franjo	Novigrad Pod.	09.07.45 smrt	strijeljan
155. LENARDIĆ, Mijo	Đurđevac	08.07.45 smrt	strijeljan
156. LONČARIĆ, Mijo	Rijeka	09.07.45 smrt	strijeljan
157. LOVRIĆ, Mile	Glavnica	09.07.45 smrt	strijeljan
158. LJUBA, Franjo	V. Pisanica	15.06.45 smrt	strijeljan 01.07.45
159. MADJERIĆ, Đuro	D. Zdjelice	10.07.45 smrt	strijeljan
160. MADJERIĆ, Petar	Virje	28.06.45 smrt	strijeljan
161. MAGIĆ, Dragutin	I. Iudenica	10.07.45 smrt	strijeljan
162. MAJDANIĆIĆ, Ivan	Bjelovar	11.06.45 smrt	strijeljan 07.07.45
163. MALAČIĆ, Ivan	I. Elekovac	15.06.45 smrt	strijeljan 01.07.45.
164. MALETIĆ, Josip	Ferdinandovac	08.07.45 smrt	strijeljan
165. MALINAC, Ilija	Vukovje	08.07.45 smrt	strijeljan
166. MALJAK, Ivan	Novigrad Pod.	27.06.45 smrt	strijeljan 10.07.45
167. MANUKAĆ, Stjepan	Gorička	09.07.45 smrt	strijeljan
168. MARKEŠ, Stjepan	Novigrad Pod.	06.06.45 smrt	strijeljan
169. MARKOVICA, Ivan	Ferdinandovac	08.07.45 smrt	strijeljan
170. MARKOVIĆ, Mirjana	Bjelovar	08.07.45 smrt	strijeljan
171. MATIŠA, Ivan	Bjelovar	21.06. 45 20 g. robije WS	smrt strijeljan 07.07.45
172. MEGLA, Marija	G. Zdjelice	09.07.45 smrt	strijeljan
173. MEHALIĆ, Mijo	Drnje	09.07.45 smrt	strijeljan
174. MIHALJEV, Ignac	Đurđevac	10.07.45 smrt	strijeljan
175. MIHOKOVIĆ, Mato	Čurlovac	08.07.45 smrt	strijeljan
176. MILAKOVIĆ, Milan	Paunovac	- smrt	strijeljan 09.07.45
177. MIKEĆ, Slavko	Plavšinac	01.07.45 smrt	strijeljan 04.07.45

Prezime i ime	Mjesto rođenja	Datum presude	Datum izvršenja kazne
178. MIRALDINAC, Mato	Ždala	23.06.45 smrt	strijeljan 04.07.45
179. MIROVIĆ, Josip	Đurđevac	20.07.45 smrt	strijeljan 24.10.45
180. NAKLADAL, Josip	St. Raca	09.07.45 smrt	strijeljan
181. NARANČIĆ, Petar	Sv. Ivan Žabno	08.07.45 smrt	strijeljan
182. NAVOJEC, Martin	Šemovec	26.06.45 smrt	strijeljan 04.08.45
183. NEMEC, Slavko	Kalnik	09.07.45 smrt	strijeljan
184. NIKŠIĆ, Josip	Ferdinandovac	20.07.45 smrt	strijeljan
185. NOVAČIĆ, Antun	Kutina	09.07.45 smrt	strijeljan
186. OBRAČEVIĆ, Martin	Bjelovar	03.07.45 smrt	strijeljan
187. PALIGAČ, Nikola	Javorovac	09.07.45 smrt	strijeljan
188. PALJAN, Ivan	Bjelovar	21.06.45 smrt	strijeljan 07.07.45
189. PAVIJAN, Ivan	Koprivnica	15.06.45 smrt	strijeljan 04.08.45
190. PAVLEKOVIĆ, Ivan	Bjelovar	01.07.45 smrt	strijeljan
191. PAVLEŠ, Tomo	Peteranec	15.06.45 smrt	strijeljan 01.07.45
192. PAVLEČIĆ, Mirko	Prgomejl	09.07.45 smrt	strijeljan
193. PAŽDRIJAN, Ivan	Podgorac	09.07.45 smrt	strijeljan
194. PERIĆ, Đuro	Đelekovac	08.07.45 smrt	strijeljan 24.10.45
195. PEROH, Dragutin	Vel. Korenovo	09.07.45 smrt	strijeljan
196. PETKOVIĆ, Nikola	Bjelovar	08.07.45 smrt	strijeljan
197. PETRANOVIĆ, Ivan	Križevci	09.07.45 smrt	strijeljan
198. PETRIČEVIĆ, Ivan	Koprivnica	20.06.45 smrt	strijeljan 04.08.45
199. PISAČIĆ, Ivan	Dijaneš	08.07.45 smrt	strijeljan
200. PISAČIĆ, Vlado	Dijaneš	08.07.45 smrt	strijeljan
201. PINTARIĆ, Franjo	Mosti	09.07.45 smrt	strijeljan
202. PJAČEK, Josip	M. Pavjane	18.06.45 smrt	strijeljan 01.07.45
203. POKOPAO, Slava	Žjelovar	08.07.45 smrt	strijeljan
204. PONGRAC, Stjepan	Gabajeva Greda	10.07.45 smrt	strijeljan
205. POPOVIĆ, Šimo	Kokinac	08.07.45 smrt	strijeljan
206. POSAVEC, Josip	Prgomejl	08.07.45 smrt	strijeljan
207. PRVČIĆ, Martin	Koprivnica	09.07.45 smrt	strijeljan 17.07.45
208. PUHAČ, Mato	Podr. Kloštar	30.08.45 smrt	POBJEGAO??
209. PUNEC, Stjepan	-	06.06.45 smrt	strijeljan
210. PUŠKARIĆ, Andrija	I. Koprivnica	13.06.45 smrt	strijeljan 01.07.45
211. RADOVIĆ, Stjepan	Vel. Pisanica	08.07.45 smrt	strijeljan
212. RAJAKOVIĆ, Jovo	Bjelovar	27.06.45 smrt	strijeljan 07.07.45
213. RAJNINIG, Mirko	Bršljanica	10.07.45 smrt	strijeljan
214. RALICA, Stjepan	Martinac	07.07.45 smrt	strijeljan
215. RATKOVIĆ, Tomo	Kraljevac	10.07.45 smrt	strijeljan
216. ROGIĆ, Milan	Vojni Križ	08.07. 45 smrt	strijeljan
217. RUPČIĆ, Pavao	Prekobrdo	09.07.45 smrt	strijeljan
218. SABOL, Dragutin	Đelekovac	15.06.45 smrt	strijeljan 01.07.45
219. SABOL, Tomo	Đelekovac	07.08.45 smrt	strijeljan 04.11.45
220. SABOLIĆ, Bolto	Kloštar Podr.	09.07.45 smrt	strijeljan
221. SABOLEK, Tomo	-	03.07.45 smrt	strijeljan
222. SAKAL, Josip	Kutina	09.07.45 smrt	strijeljan 17.07.45
223. SAVIĆ, Đorđe	Vel. Mučna	08.07.45 smrt	strijeljan
224. SAVOREC, Jakob	Bjelovar	15.06.45 smrt	strijeljan 07.07.45
225. SEVER, Ivan	Peteranec	14.06.45 smrt	strijeljan 01.07.45

Prezime i ime	Mjesto rođenja	Datum presude	Datum izvršenja kazne
226. SINJERI, Josip	Ždala	11.06.45 smrt	strijeljan 01.07.45
227. SINJERI, Mato	Ždala	11.06.45 smrt	strijeljan 01.07.45
228. SOKOL, Tomo	Borovi Jani	09.07.45 smrt	strijeljan 09.07.45
229. SOLAR, Josip	St. Pavijani	08.07.45 smrt	strijeljan
230. SOMODI, Mijo	Ždala	21.06.45 smrt	strijeljan 30.09.45
231. STAHLJAK, dr. Ivo	Zagreb	15.07.45 smrt	strijeljan 04.11.45
232. STEFAN, Zvonko	Bjelovar	15.06.45 smrt	strijeljan 07.07.45
233. STIPETIĆ, Josip	Koprivnica	09.07.45 smrt	strijeljan
234. SUKELJ, Milka	Breza	15.07.45 smrt	strijeljan
235. SUŠAN, Branko	Sokolovac	01.07.45 smrt	strijeljan 04.07.45
236. SVOBODA, Karlo	Bjelovar	11.06.45 smrt	strijeljan 07.07.45
237. ŠALAVARDA, Valent	Sigetec	20.07.45 smrt	strijeljan 24.10.45
238. ŠANTALAB, Sebastijan	-	14.07.45 smrt	strijeljan
239. ŠČURIĆ, Janko	Pvl. Kloštar	18.06.45 smrt	strijeljan 01.07.45
240. ŠEGOVIĆ, Franjo	Varaždin	09.07.45 smrt	strijeljan
241. ŠEUMBAR, Ivan	Pitomaca	08.07.45 smrt	strijeljan 17.07.45
242. ŠESTAK, Ivan	Bjelovar	09.07.45 smrt	strijeljan
243. ŠESTAK, Luka	Starigrad	04.08.45 smrt	strijeljan 09.09.45
244. ŠILJAK, Stjepan	Kop. Vinogradi	08.07.45 smrt	strijeljan
245. ŠIMUNEC, Stjepan	Rakovac	08.07.45 smrt	strijeljan
246. ŠIMUNIĆ, Franjo	-	08.07.45 smrt	strijeljan
247. ŠIMUNOVIĆ, Ivan	Ivanić Grad	30.06.45 smrt	strijeljan 05.07.45
248. ŠIROKI, Franjo	Hlebine	26.06.45 smrt	strijeljan 04.08.45
249. ŠKORIĆ, Anka	Bjelovar	01.07.45 smrt	strijeljan
250. ŠOKEC, Mato	Batinjska Konak	08.07.45 smrt	strijeljan
251. ŠOMODJI, Andro	Ždala	07.06.45 smrt	strijeljan 01.08.45
252. ŠPOLJAR, Mato	Ždala	24.06.45 smrt	strijeljan 04.08.45
253. ŠTAJERAC, Pavle	Ivanjska	09.07.45 smrt	strijeljan
254. ŠTEFANEC, Tomo	Predavač	20.06.45 smrt	strijeljan 01.07.45
255. ŠTIMEC, Matija	Križevci	08.07.45 smrt	strijeljan
256. ŠUVELJAK, Stjepan	Lipovo Brdo	09.07.45 smrt	strijeljan
257. TALLJAN, Stevo	V. Selo	09.07.45 smrt	strijeljan
258. TARBUK, Dušan	-	09.07.45 smrt	strijeljan
259. TEKAĆ, Stjepan	Đelekovac	01.07.45 smrt	strijeljan 04.07.45
260. TIŠLJAR, Dragutin	Otrovanac	09.07.45 smrt	strijeljan
261. TKALČEC, Đuro	V. Trešnjevica	10.07.45 smrt	strijeljan 17.07.45
262. TOMAC, Šimo	G. Jelenska	10.07.45 smrt	strijeljan
263. TOMAŠIĆ, Franjo	Đelekovac	09.07.45 smrt	strijeljan 17.07.45
264. TOT, Franjo	Ždala	11.06.45 smrt	strijeljan 30.06.45
265. TOT, Mijo	Ždala	23.06.45 smrt	strijeljan 04.07.45
266. TOT, Josip	Ždala	20.06.45 smrt	strijeljan 30.06.45
267. TREZIĆ, Matija	Bjelovar	12.08.45 smrt	strijeljan 04.11.45
268. TRNSKI, Franjo	Novigrad Podr.	01.07.45 smrt	strijeljan 04.07.45
269. TRUŠČEK, Josip	Križevci	30.06.45 smrt	strijeljan 05.07.45
270. TURČIĆ, Stevo	Ribnjačka	08.07.45 smrt	strijeljan 04.07.45
271. UDŽBINAC, Stjepan	Bjelovar	03.07.45 smrt	strijeljan
272. VALENT, Mato	Imbriovac	08.07.45 smrt	strijeljan
273. VALENT, Milan	St. Pavijani	09.07.45 smrt	strijeljan
274. VALENT, Stevo	St. Pavijani	08.07.45 smrt	strijeljan
275. VIDĀČEC, Josip	Hlebine	15.07.45 smrt	strijeljan 24.10.45
276. VIDAKOVIĆ, Josip	Severin	09.07.45 smrt	strijeljan
277. VIDAS, Marijan	Koprivnica	13.06.45 smrt	strijeljan 01.08.45
278. VIDOŠA, Pavao	Kopr. Bregi	16.07.45 smrt	strijeljan
279. VINCETIĆ, Franjo	Markovac	05.07.45 smrt	strijeljan 17.07.45
280. VINKOVIĆ, Petar	Šemovac	07.06.45 smrt	strijeljan 01.08.45
281. VIROVEC, Alojz	Ždala	08.07.45 smrt	strijeljan
282. VIROVEC, Mijo	Ždala	07.06.45 smrt	strijeljan 01.07.45
283. VITELIĆ, Ivan	Ždala	04.06.45 smrt	strijeljan 30.06.45
284. VRABAC, Jozo	Ždralovi	14.07.45 smrt	strijeljan

Prezime i ime	Mjesto rođenja	Datum presude	Datum izvršenja kazne
285. VRANIĆ, Josip	Durdevac	10.07.45 smrt	strijeljan
286. VRTARIĆ, Stjepan	Križevci	08.07.45 smrt	strijeljan 17.07.45
287. VIJICA, Josip	Metković	03.07.45 smrt	strijeljan 04.07.45
288. ZAHALEK, Antun	Križevci	09.07.45 smrt	strijeljan
289. ZEBEC, Mijo	Bjelovar	08.07.45 smrt	strijeljan
290. ZELČIĆ, Mirko	Predavač	09.07.45 smrt	strijeljan
291. ZELČIĆ, Vinko	Podgorci	21.07.45 smrt	strijeljan 24.10.45
292. ZORMANIĆ, Marijan	Bjelovar	15.06.45 smrt	strijeljan 07.07.45
293. ŽUPAN, Ernest	Bjelovar	21.06.45 smrt	strijeljan 24.08.45
294. ŽIVKO, Bolto	Hlebine	26.06.45 smrt	strijeljan 04.07.45
295. ŽIVODER, Franjo	Dautan	07.08.45 smrt	strijeljan 14.11.45

Popis na smrt osuđenih i kasnije pomilovanih, te popis osoba protiv kojih je postupak obustavljen ili su upućeni javnom tužitelju i s.i.

Prezime i ime	Mjesto rođenja	Datum presude	Kazna zatvora i oduzimanje grad. prava
1. ANTOLIĆ, Jakob	G. Petrićka	15.07.45 smrt	10 god + 3 god
2. BARTOLIĆ, Josip	Ferdinandovac	31.07.45 smrt	10 god + 5 god
3. BEDNAIĆ, Josip	Bjelovar	08.07.45 smrt	10 god + 3 god
4. BENGEZ, Stevo	Žabjak	08.07.45 smrt	15 god + 5 god
5. BETLEHEM, Andro	Gabaj. Greda	20.07.45 smrt	10 god + 10 god
6. BIKIĆ, Ljuban	Bršljenica	03.06.45 smrt	15 god + 15 god
7. BLAŽIĆ, Adam	Jakopovac	08.07.45 smrt	15 god + 5 god
8. BRATEC, Martin	Molve	13.07.45 smrt	10 god + 3 god
9. BUKVIĆ, Andrija	Podgorci	17.08.45 smrt	15 god + 10 god
10. CANJUGA, Đuro	Kopr. Bregi	08.07.45 smrt	5 god + 2 god
11. CEPETIĆ, Franjo	Podgorac	09.07.45 smrt	15 god + 5 god
12. CESAR, Slavko	Glogovac	16.07.45 smrt	10 god + 3 god
13. CUBAK, Mato	Stančići	05.08.45 smrt	10 god + 5 god
14. CVRTELJA, Ivan	Kamešnica	28.07.45 smrt	5g + -
15. ČASAR, Aleksandar	Gudovac	01.08.45 smrt	20 god + 10 god
16. ČIZMEK, Antun	Đelekovac	- smrt	20 god + 5 god
17. ČORBA, Marija	Bjelovar	27.06.45 smrt	10 god + 5 god
18. ČULJAK, Adolf	Ilava	13.07.45 smrt	15 god + 10 god
19. DANUNC, Slavko	Stupovača	01.08.45 smrt	ponoviti postupak
20. DOLENEC ml., Franjo	Hlebine	01.07.45 smrt	15 god + 5 god
21. DOŠEVIĆ, Ivan	Popovac	01.06.45 smrt	15 g. + -
22. DUKARIĆ, Đuro	Marinkovac	24.08.45 smrt	20 god + 10 god
23. FILIPOVIĆ, Nikola	Narta -	13.07.45 smrt	20 god + 5 god
24. FORIJAN, Miško	G. Petrićka	15.07.45 smrt	20 god + 5 god
25. GERIĆ, Ivan	Delovi	20.07.45 smrt	15 god + 5 god
26. GLAVINA, Đuro	Vlaislavac	07.08.45 smrt	15 god + 5 god
27. GRČIĆ, Mato	Ferdinandovac	20.07.45 smrt	20 god + 5 god
28. HEGEDUŠIĆ, Mijo	Hlebine	08.07.45 smrt	15 god + 5 god
29. HORVAT, Josip	Jankovac	07.08.45 smrt	ukinuta presuda
30. IMBRI /KATAK/, Kata /Imbro/	Delovi	20.07.45 smrt	10 god + 5 god
31. IVANOVIĆ, Đuro	N. Diklenica	31.07.45 smrt	20 god + 10 god
32. IVANOVIĆ, Stjepan	Ciglena	01.08.45 smrt	15 god + 5 god
33. JARO, Stanko	3jelovar	31.07.45 smrt	8 god + 5 god
34. JANDROKOVIĆ, Đuro	V. Ciglena	16.07.45 smrt	20 god + 10 god
35. JURANIĆ, Stjepan	Kunovac	08.07.45 smrt	20 god + 5 god
36. KAMBIĆ, Ivan	Lipovo Brdo	19.07.45 smrt	15 god + 5 god
37. KARAČONI, Josip	Bjelovar	19.07.45 smrt	15 god + 10 god
38. KEDNJENEC, Mijo	Hlebine	18.07.45 smrt	15 god + 10 god
39. KELEMİN, Pavao	Hlebine	09.07.45 smrt	20 god + 5 god
40. KLIŠANIĆ, Dragutin	Garešnica	08.07.45 ukinuta smr. kazna i upućen Javnom tužiocu	

*Fragmenti***HISTORIA EST MAGISTRA VITAE (II)****O SRPSKOM ANTISEMITIZMU:**

"Gotovo u svim zemljama Europe rasprostire se jedna moćna neprijateljska država koja neprestano ratuje protiv sviju drugih i užasnim teretom pritiskuje građanina - a to je Čivutstvo." (S. Stanojević, 1880.)

*

"Hrvati su premekani za Čivute i dadu se vući za nos od Izraela, ali sa Srbima im je već teže izići na kraj. Hrvati nemaju toliko otporne snage protiv tuđina kao Srbi. Osim toga, katolički popovi svi su u džepovima čivutskim, a do popova danas mnogo stoji." (M. Obrodočić, 1909.)

*

"Mora se odati poštovanje sadašnjem nemačkom Vodi, koji je kao prost zanatlja i čovek iz naroda uvideo da je nacionalizam bez vere jedna anomalija, jedan hladan i nesiguran mehanizam. I evo u XX. veku on je došao na ideju Svetog Save i kao laik poduzeo u svome narodu onaj najvažniji posao koji priliči jedino svetitelju, geniju i heroju." (Episkop Nikolaj Velimirović o Adolfu Hitleru, 1935.)

*

"Führer velikog nemačkog naroda vodi borbu koja služi na korist celom čovečanstvu... Opravdana borba nemačkog naroda za ravнопravnost zasluguje poštovanje svih naroda. (...) Bog je poslao nemačkom narodu jednog dalekovidnog Führera... Führeru verujemo i njegovoj iskrenoj reci." (Varnava, patrijarh SPC, 1937.)

(Prema knjizi Ljubice Štetan,
Od bajke do holokausta, Zagreb, 1993.)

O POLOŽAJU ŽIDOVА U SRBIJI 1941. GODINE:

"JEVREJI se imaju prijaviti u roku od dve nedelje posle objave ove naredbe srpskim policijskim prijavnim vlastima... (...) Jevreji su dužni obeležiti se. Oni moraju nositi na levoj ruci žutu traku sa natpisom 'Jevrejin'."

*

"Jevreji ne mogu biti javni službenici. Njihovo uklanjanje iz ustanova moraju odmah da izvrše srpske vlasti."

*

"Jevreji ne mogu biti akademski slušaoci..."

*

"Jevrejski advokati koji su do sada imali advokatsku praksu ne smiju više izaći pred sud ili pred vlasti kao zastupnici. Jevrejskim lekarima i zubnim lekarima se oduzima praksa ukoliko se ne radi o ječenju Jevreja. Na ulazu u ordinacije mora biti istaknuto jevrejsko poreklo i zabranja lečenja Arivevacu. Jevrejskim apotekarima i veterinarima se zabranjuje rad."

Jevreji ne mogu biti vlasnici vaspitnih ili zabavnih ustanova, ili da u njima budu zaposleni.

Jevreji ne mogu biti telefonski pretplatnici, a osim toga im je zabranjena i upotreba tudih telefona, Ko prekorači ovu naredbu? biće strogo kažnen."

"Imovina onih jevreja koji su 15. aprila 1941. bili državljeni Kraljevine Jugoslavije, ako se nalazi na srpskom području, pripada Srbiji bez naknade."

"Nemci su rukovanje jevrejskim imanjima poverili Državnoj hipotekarnoj banci, a celokupna vrednost imanja preneta je na srpsku državu. Sav novac koji je dobijala prodajom imanja, knjižila je u korist računa "Upravni štab jevrejske imovine-neprekretnosti."

"Srbija je zemlja u kojoj je pitanje Jevreja i pitanje Cigana rešeno." (Zabilješka generala Haralda Turnera za izvješće generalu Loehru, 29. kolovoza 1942.)

(Prema knjizi Tomislava Vukovića i Ede Bojovića (pseud. Ljubice Štetan), *Pregled srpskog antisemitizma*, Zagreb, 1992.)

Navršava se, evo, 29. godina od pogibije velikana hrvatskog roda, Šibenčanina Vjekoslava Balina. Dvadeset i devet teških i tužnih godina za njegovu majku Sinku, braću Marka i Tomislava, te sestraru Adelu, kao i sve znane i neznane Hrvate.

Tog ranog jutra 1967. godine, uoči izlaska iz zloglasne tamnice u Staroj Gradiški, čekao je Vjeko da mu tamničari donesu, bijelu kao snijeg, majčinim rukama rakamanu uširkana košulju, tamnoplavo kan-garno odjelo, s ljubavlju svoje braće i sestre izabranu, i cipele "po miri skrojene" od barba Ante. Stajao je tu iza željeznih rešetaka i slušao jutarnje zvono s obližnjeg kampanela. Poj slavuju razlamo je jutarnju tišinu, a sunčeve zrake razlijevale su se po sivim i prljavim tamničarskim zidovima. Nije Vjeko ni slutio, da će se zvonjava pretvoriti u obojenu i vječnu glazbu, a poj ptica u posljednju Božju odu.

Te zvijeri jugo-komunističkog režima nisu mogle podnijeti svoj vlastiti poraz. Nisu mogli poniziti i fizičkim zlostavljanjem uništiti duh i veličinu duhovne moći u tom skrhanom i slabašnom tijelu hrvatskog viteza.

U nemoći i bijesu, oružjem u ruci osjećajući moć, na zvijerski su način rastrgali to slabašno i nemoćno tijelo. Po vlažnim i pljesnjivim zidovima, po sivilu betona, na sve strane, raspršila se krv, ta ljepljiva i amorfna masa ostavila je tragove o veličini srbočetničke istine o jugoslavenskoj bratimiji. Skrhan i nemoćan ostao je ležati u lokvi krv u tom prljavom, zatvorskom, betonskom hodniku Vjekoslav Balin.

Vjekoslav Balin rođen je 21. lipnja 1933. godine u Šibeniku, u radničkoj obitelji od oca Marka i majke Sinke, rođene Pergin. Nakon rata, sudjeluje u omladinskim organizacijama i postaje članom SKOJ-a. Ta prijevara nije dugo trajala, pa Vjekoslav Balin 1955. godine napušta svoj Šibenik i preko mora u čamcu prelazi u Italiju. Bliži prijatelji zvali su ga Vjekiša. Krasan, stasit mladić, ostao je mnogima u sjećanju, kad je u Uđinama 1956. godine poveo demonstracije, radi teških životnih uvjeta u izbjegličkom logoru. Išao je na čelu nekoliko stotina izbjeglica, kroz grad, pred zgradu guvernera provincije. S još jednim prijateljem, otisao je na pregovore kod guvernera. Radi neispunjениh guvernerovih obećanja, Vjekiša je ponovno poveo demonstracije, koje su završile u tučnjavi s talijanskim karabinjerima. Odveden je u zatvor i osuđen na šest mjeseci. Kaznu je izdržavao u Uđinama. Njegova su oca Marka, za vrijeme drugoga svjetskog rata, talijanski fašisti zajedno s četnicima, optužili da pomaže partizanima, te je iz Šibenika odveden u koncentracijski logor u Italiju. Tu je oslijepio.

Poslije izlaska iz zatvora u Uđinama, Vjeko odlazi u Rim i nastavlja studij kiparstva. U Rimu priređuje dvije izložbe svojih radova. Jedna izložba održana je 23. 11. 1957. godine. Kritika se pohvalno izrazila o njegovim radovima. Čežnja i težnja za rodnom grudom, bila je jača od odlaska u svijet i Vjekša je u više navrata ilegalno odlazio svojoj djevojci u Hrvatsku.

Celninstvo "Hrvatskog narodnog odbora" u Italiji, odlučilo je početkom svibnja 1958. uputiti svoja dva ilegalca u FNRJ, da bi pučanstvu obznanili istinu i kazali o lažnoj i umjetnoj tvorevini Jugoslaviji, o zabludi života pod istim krovom, gdje jedan radi, a pet uživa plodove njegova rada.

Dogodilo se to točno trećeg na četvrti svibnja 1958. godine. Prešao je Vjeko sa još jednim prijateljem granicu tadašnje FNRJ kod Sežane. Ilegalno prešavši granicu, prebacili su se iz Sežane i Postojne do Ljubljane, a zatim vlakom u Zagreb. S Vjekom je bio Juraj Šikić, bivši učenik gimnazije, rodom iz okolice Gospića. Vjeko se nalazio u Rimu i studirao je primjenjene umjetnosti, likovnu i kiparstvo, a Juraj je bio u logoru Cancaneli u blizini Napulja.

U Zagrebu - tek što su počeli tražiti adrese na koje su trebali ostaviti pisma, letke, novine i poruke od vrhovništva HNO, brzo su bili uhićeni. Juraj na željezničkom kolodvoru oko 13 sati, a Vjeko u kući svoje poznanice, kasno uveče. Kuću su opkolili jugo-gangsteri, nazvani jugomilicija. Nije se Vjeko tek tako olako predao. Došlo je do pucnjave, ali premoćni su ga udbaši uspjeli svladati. Očito da je sve ovo bilo namješteno, a izdaja je stigla iz samog vrha "Hrvatskog narodnog odbora". Sumnja je pala na profesora Varoša, koji je vjerojatno radio za Udbu, što se kasnijih godina i dokazalo.

Vjeko je bio osuđen na devet godina tamnice. Prvo je odveden na Goli Otok, a poslije prebačen u Staru Gradišku. Za cijelo vrijeme takmičenja, vršen je na njega pritisak i davane su mu ponude za rad na umjetničkom polju. Vjekin duh nije mogao stvarati i raditi u jednom društvu i tamnici nazvanoj Jugoslavija, pa je i radi toga sve ponude odbio.

Oko pet dana prije puštanja iz zatvora Stara Gradiška, njegova majka, koja je živjela u Šibeniku, odnijela je sinu majčinom ljubavlju premljenu garderobu za izlazak iz Stare Gradiške. To je predala u logoru, posljednji put vidjevši svog sina. Vratila se u Šibenik. Par dana poslije

LJUBAV IZNAD SVEGA

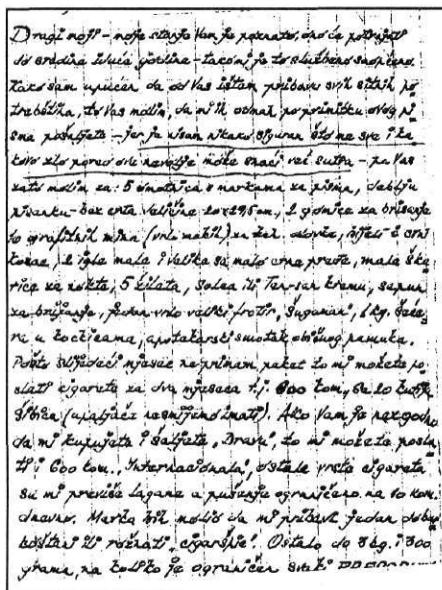
*Obilježavajući obljetnicu okrutnog umorstva hrvatskog mučenika i revolucionara, Vjekoslava Balina (21. VI. 1933 - 25. IX. 1965.), objavljujemo pismo, koje je njegov brat Marko početkom prosinca 1994. godine uputio **Odboru za preimenovanje naziva ulica i trgova grada Šibenika**. Markov prijedlog, da se Šibenik imenovanjem jedne ulice imenom Vjekoslava Balina, simbolično oduži svomu velikom sinu, zasad je naišao na gluhe uši. Nu, na ovaj se način pridružujemo tom zahtjevu, tim prije što su još mnogi hrvatski trgovci i ulice nagrđeni imenima neprijatelja hrvatskoga naroda. Vjekoslav je Balinu, pak, mjesto u hrvatskom Pantheonu. U prilogu objavljujemo i njegovo zadnje pismo, koje je uputio s robije, svega dvadeset dana prije nego što su ga zvijerski umorili.*

Vjekoslav Balin

toga, umjesto sastanka sa sinom, dobila je obavijest od uprave tog logora, da se Vjeko sam ubio.

Pokopan je u logoru Stara Gradiška, kao i tisuće njegovih istomišljenika. Traženje da se

Faksimil zadnjega Balinova pisma

Piše:**Marko BALIN**

tijelo prenese u Šibenik, uprava logora je od-bila.

Nije poznato gdje se danas nalaze njegovi kipovi i ostali umjetnički radovi. Od svega, ostalo je do sada, što je poznato, samo nešto fotografska iz djetinjstva, gdje kosa slika i pisma pisana iz logora Stare Gradiške.

Ubili su ga zločinci u Staroj Gradiški, prije isteka kazne, nakon devet godina. Izgleda, ot-krili su u njemu potencijal vitešta. Vjek su zavezali ruke, jer je svezana bila njegova i naša Hrvatska, ali duh naroda koji je progovorio u Vjekinim djelima, to nisu mogli ubiti.

Neka je laka (hrvatska) zemlja tom kras-nom mladom revolucionaru, o kome se je malo ili ništa pisalo u našem tisku.

Neka ti je vječna slava, nepokoren Vjeko!

Na vijeće su se zaklopile oči hrvatskog viteza i velikana domovine, ali to ne znači, da su se i nama oči zaklopile. Otvorimo ih širom i odužimo se dostoјno i pravedno sinu svome.

Hoće li to biti spomenik ili bista izrađena akademskim rukama Ale Guberine?

Moglo bi ime Vjekoslava Balina uljepšavati jedan trg ili pijazetu grada Šibenika.

Ne bi se ni jedna ulica moga grada sramila imena Vjekoslava Balina.

Pa zar nije Vjeko to od nas zasluzio?

U Šibeniku, 06. prosinca 1994. godine.

ZADNJE PISMO KOJE JE VJEKOSLAV BALIN UPUTIO IZ TAMNICE

"Dragi moj, moje stanje Vam je poznato, ono će potrajati do sredine iduće godine - tako mi je službeno saopćeno. Kako sam upućen da od Vas ištem pribavu svih sitnih potreština, to Vas mholm, da mi ih odmah po primiku ovog pisma pošaljete - jer ja nisam nikako siguran što me sve i kavko zlo pored ove nevolje može snaci već sutra - pa Vas zato molim za: 5 omotnica s markama za pisma, deblju pisanku - bez crta, veličine 20 x 29,5 cm, 2 gumice za brišanje, 10 grafitnih mina (vrlo malih) zateh, olovke, bijeli i crni konac, 2 igle male i velikaša malo crne prede, male škarice za nokte, 5 žileteta, Solea ili Ter-san kremu, sapun za brijanje, jedan vrlo veliki frotir 'šugaman', 1 kg šećera u kockicama, apotekarski smotak običnog pamuka.

Pošto slijedeći mjesec ne primam paket to mi možete poslati cigarete za dva mjeseca t. j. 600 kom., sa 20 kutija šibica (upaljače ne smijemo imati). Ako Vam je nezgodno da mi kupujete i šaljete 'Dravu', to mi možete poslati 600 kom. 'Internacionala'. Ostale vrste cigareta su mi previše lagane, a pušenje ograničeno na 10 kom. dnevno. Marka bih molio da mi pribavi jedan dobar koštani ili rožnati 'cigaršpic'. Ostalo, do 3 kg i 300 grama, na koliko je ograničen svaki preporuka-paket, kako sam Vam već pisao, može da bude i neko pecivo; keksi, slatkisi, čokolada i tome slične stvari - kao i suho ili svježe voće. Treba da gledate da nekorisnog tereta: stakla, kartona itd. bude što je moguće manje.

Prilazem Vam liječnički uput za nove, jače naočari {D. o. = 1,50 Dopk: Lo = 4,0 Dopk - 1,0 Deyl, O, P.d. 70 m/m}, jer mijes vid opet nešto oslabio. Tome mi je obećao nešto extra - od onog tipa bez ikakog rama, samo sa metalnim okovima koji spajaju stakla. Njih ćete mi moći poslati tek početkom XI. mjeseca kad budem opet imao pravo na paket. Do tada mi spremite i par vunenih ili končanih rukavica -kožnate ne smijem imati. Vunenih čarapa imam dosta pa mi ih ne treba slati.

Od Vas sam primio samo jedno pismo, Markovo od 24. II. 1965, upućeno na Goli otok, pa ako ste mi u međuvremenu pisali nešto važno to mi trebate to isto opet pisati.

Marko mi je rekao da mama želi da me posjeti - iako je njenja želja meni više nego Vama razumljiva, mislim da bi trebali da je nagovorite da to odgodi do proljeća.

Mnogo pozdrava svima i poljubac mami!

Vjeko

St. Gradiška, 5. IX. 1965.

RS. Cigarette sanjam iz noći u noć. Zaželio sam ih se.

MOJ KRIŽNI PUT I NJEGOVE POSLJEDICE (I)

Jutro 6. svibnja 1945. godine cijelog života ostat će mi u neugodnom sjecanju. Toga jutra morao sam se javiti, kao i ostali službenici tadašnje direkcije željeznice, u Branimirovu ulicu, gdje sam zatekao mnoštvo prijatelja i znanaca.

Svi smo jedan drugoga zapidkivali zašto smo se ovdje našli i nitko nije znao odgovor. Oko osam sati došao je među nas neki ustaški funkcioner direkcije i ukratko nam pojasnio da napuštamo Zagreb te da idemo s arkivom u željezničke vagone i da krećemo prema Sloveniji na sigurno mjesto. "Za obitelji se nemojte bojati ništa; njih će čuvati vlast dok se vi ne vratite."

Onako u gomilama krenusmo na Glavni kolodvor, gdje se ukrcasmo u teretne vagone. Ništa nismo ponijeli sa sobom, osim koje kutije cigareta. Kad je ukrcavanje završeno, vlak je krenuo prema Zapadnom kolodvoru, gdje nam se priključila opet gomila naroda. U petnaest do sedamnaest vagona bilo je možda 4-5 tisuća žena i muškaraca, a da nitko nije slutio kuda i dokle idemo.

U postaji Zaprešić napao nas je iz zraka u niskom letu jedan zrakoplov, pucajući preko postaje, u kojoj je stajala još jedna kompozicija s narodom. Naravno, tom vatrenom krštenju svi smo bili značajniji, tko i zašto puca po golorukom narodu. Sve se brzo smirilo i odmah potom vlak je krenuo prema Dobovi. Tu smo čekali dugo i odjednom na krugovalu čujemo Radio Zagreb, kako govori stari Katadralis, hrvatski povjesničar, govoreći da se očekuje ulazak partizana u Zagreb. Nije ni dovršio ono što je mislio reći, a već je bilo prekinuto daljnje emitiranje programa. Sve je to pomalo uvlačilo u naše duše neku tjeskobu i nismo znali što se sve događa iza našeg odlaska iz Zagreba. Svaki je mislio samo o svojoj obitelji i o svojim bližnjima. Ja sam u jednosobnom malom stanu ostavio ženu i četvero male djece, misleći se uskoro vratiti.

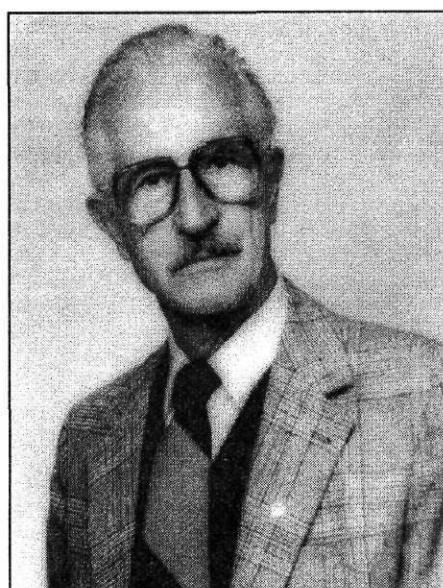
Ali, sudbina je bila drugačija jer je moj križni put trajao duže nego što sam mogao zamisliti.

Pošto smo tim teretnim vlakom drndali polako od postaje do postaje, konačno smo stigli u Celje. Svi kolosijeci bili

Piše:

Nikola LAŠKARIN

su zauzeti kompozicijama raznih vojski i civila. Kako je uz nas bila i kompozicija

Nikola Laškarin

njemačkih vojnika, uglavnom sastavljena od sanitetskih vagona negdje oko pola noći, 8. svibnja, iz njemačkog vagona čuo sam vijesti na njemačkom jeziku (služim se njemačkim jezikom), da je njemački admirал Doenitz toga dana podpisao kapitulaciju Njemačke.

Čuvši to i njemački vojnici, počeli su se užurbano preoblačiti i skidati činove i oznake na odorama. Moj stalni pratilac i prijatelj, Bego Midžić, iz Bosutske ulice i ja, počeli smo razmišljati što bi bilo najbolje učiniti. Natrag više nismo mogli, jer bi pali izravno u partizanske ruke; o kojima smo znali samo to da su osvetnički raspoloženi i puni mržnje prema svima koji nisu bili s njima.

Tako razmišljajući, počelo se među narodom šaptati da ubrzo krećemo prema Mariboru. Nedugo iza toga, mašina je fučkajući pozivala masu da se penje u vagone i zatim smo krenuli opet u nesigurnost. Nakon drndanja od dvije do tri

postaje, opet smo stali i počele su kružiti vijesti da se vraćamo u Celje jer navodno prema nama nadiru Rusi. To su nam potvrdile i silne kolone njemačkih vojnika, koje su žurile cestom ispred postaje natrag u Celje. Naravno, pala je zapovijed da se i naša kompozicija, kao i ostale, također vrati u Celje. Tako smo negdje oko dva sata u noći ponovno bili na postaji Celje. Odmah, pošto smo stigli u Celje, pada zapovijed da se napusti vlak i da se formira kolona, koja će krenuti prema Dravogradu. Pješačilo se cijelu noć po obroncima Karavanki, dok konačno sutra predvečer nismo stigli na jednu dosta veliku ravnicu, prije austrijske granice na Dravi. Na tu oranicu toga se dana slilo više stotina tisuća ljudi: civila i razne vojske, koje su pogubile svoje postrojbe ili su ih sami napustili.

Obilazeći između tog silnog naroda, primjetio sam raznih nacija, kao što su Bugari, Rumunji, Grci, a pogotovo je jako puno bilo Vojvodana, koji su s kolima dovezli cijele obitelji.

Na toj ravnici narod je jedva čekao da se malo odmori, pa su sijevnule vatre na kojima su mnogi kuhalili i pekli hranu ni ne sluteći što će donijeti novi dan.

Tu noć, ja i moj prijatelj Bego prespavali smo ispred jedne šume na briješu, ali nismo ni znali da smo prespavali na jednom starom, napuštenom groblju te smo od čuda jedva došli k sebi. Sjeli smo na te grobove i s povиšenog mjesta motrili muvanje tog milijunskog svijeta. Nešto iz osam sati, naišla je jedna duga kolona četnika, koji su se preko te šume uputili prema Dravi. Nazvaše nam "Pomož Bog, braćo! Vidimo da ste u istoj situaciji kao i mi; podite s nama, pa čemo zajedno nastaviti put." Naravno da smo odbili taj prijedlog zbog straha da nas ne likvidiraju ili odvedu u nepoznato. Zato smo ja i moj prijatelj radnje ostali tu sami, čekajući što će se dalje dogoditi.

Tako u razmišljanju dočekasmo i deset sati, u koje vrijeme primjetisemo da od Drave prema središtu ravnice vozi američki džip s istaknutom bijelom zastavom, ne znajući da idu neki časnici, ruski, bugarski, partizanski, na pregovore u stožer (jedna veća jednokatnica uz cestu). O daljem tijeku događaja među narodom je

odmah počela priča o predaji vojske i civila postrojbama koje su opkolile dolinu po brdima.

Razgovori su trajali nešto oko pola sata. Nakon toga, džip se vraćao prema granici, odakle je i došao, s tim da su pregovarači iz džipa dali ultimatum hrvatskim časnicima u stožeru da se do 12 sati svih vojnici i civilni s oružjem razoružaju i predaju na granici vojnim vlastima, Bugarima.

Od toga trenutka nastala je prava potmetnja među silnom masom naroda, koncentriranoj u toj kotlini. Nešto prije isteka ultimatuma, počele su stizati organizirane postrojbe ustaškog Poglavnikovog tjelesnog zdruga (PTS), zatim Crne legije i još neke postrojbe. Čuvši za ultimativnu predaju, spremali su se jurišom probiti blokadu do i preko granice u Austriju. Točno u 12 sati s okolnih brda počela je minobacačka i topnička paljba, našto su postrojbe iz ravnice uzvraćale. Počeo je opći pokolj naroda, konja i svega živoga. U najvećoj vatri ustaške su postrojbe krenule prema granici i uspjele su sve prijeći, dok je ostatak svijeta zbumjeno bježao kuda je tko znao. Padale su tisuće mrtvih, da im se nikada broja neće znati, što je trajalo do dva ili tri sata poslije podne, kad je prestala.

Svatko je tražio svog bližnjeg u toj gužvi, ali sve je bilo uzalud, jer to je bilo neopisivo od strahote koja je ušla među ljudе. Negdje oko četiri sata počela se masa svijeta kretati prema austrijskoj granici i, kako bi prišli na dva do tri kilometra prema Dravi, bugarski su partizani napravili špalir na cesti i odmah razoružavali muškarce, bilo u odorama ili civilu, i formirali su kolone po deset do dvadeset tisuća zarobljenika. Usmjeravali su zarobljenike lijevo preko mosta na Dravi te smo se uputili prema Bleiburgu, gdje stigosmo kasno poslije podne. Posjedali smo na zemlju i čekali sudbinu. Od toga trenutka za sav taj jadni narod počinje "Križni put".

Nakon što su nas Englezzi izručili partizanima, u predvečerje smo krenuli cestom uz Dravu. Išli smo pet do šest kilometara i tada je pala zapovijed da kolona zarobljenika krene na lijevo na jednu poveću ravnicu, gdje bi, opkoljeni stražom, prenoćili. Hodajući samo (ovo) par kilometara od predaje partizanima već je počelo pretraživanje među zarobljenicima ima li među njima nekih koje oni traže.

Dosta je ljudi iz te gomile odvedeno i odmah se čula pucnjava. Što se događalo, nitko nije znao. Tu smo svi poležali po blatnjavim oranicama jer nitko nije smio stajati. Na svu nesreću te je noći

padala sitna kiša, tako da smo bili skoro do kože mokri. Čim je svanulo, pala je zapovijed da se svrstamo u kolonu po dvije i da krenemo prema dvorištu s dvije stare zgrade. Tamo su bila postavljena dva stola, za kojima su sjedila po dva časnika, a između stolova četiri vojnika, koji su dočekivali zarobljenike. Skidali su sve što je valjalo za obući, odjeću i cipele. Posebno je bilo za njih atraktivno kada je koji zarobljenik imao sat na ruci ili u đepu, kutiju cigareta, upaljač i drugo.

Onako skinuti skoro do gola, mogli smo par koraka dalje uzeti dijelove od-jeće pune ušiju, koju su partizani skinuli sa sebe. Osobno, pronašao sam neke odrpane hlače po izgledu madžarskog honveda, a bluzu sam uezio od engleskog mornara. Dakle, sve u jadnom stanju. Kad je obavljen pretres, opet se formirala kolona prema cesti i opet zapovijed "kreni!" uz upozorenje, ako bilo tko pokuša pob-jeći, odmah će biti strijeljan. Polako krenusmo uz Dravu prema Mariboru, uz strogu stražarsku pažnju, s naperenim strojnicama. Sad, nakon pola puta, po-činju ljudi od bola, jer su neki bili bosi, stradavati na taj način što je poneki zarobljenik pokušao sjesti uz rub ceste da odmori barem minutu ili dvije, ali je to svaki platio nabojem u potiljak, čime su ujedno utjerivali strah ljudima u kosti. Pošto je bilo dosta žena i djece, neke su majke čak bacile djecu niz strmu obalu, da ih riješe briga i da same sačuvaju svoju glavu jer su vidjele što im se sve pred očima događa.

Cijela kolona kretala se polako, ali su česti povici stražara "brže, brže!" stvarali gužvu u koloni, te mi je sve nalikovalo gomili ovaca, koju iza leđa tuku čobani, a psi im u tome pomažu, pa se ovce propinju jedna na drugu, samo da sačuvaju leđa od čobanove šibe. Negdje pred večer, a još je bio dan, stigosmo do murborskog polja, gdje nas na mostu preko Drave dočekaše civilni s titovkama na glavi

te, uz pomoć vojnika, počeše uljanom crvenom bojom pisati po leđima zarobljenika slovo "U". Počelo je masovno pucanje u kolonu, a ljudi su padali kao snoplje. Srećom, bio sam na začelju kolone, pa, dok sam ja došao do njih, već su zadovoljili svoje osvetničke nagone tako da sam s preživjelima umarširao u veliko dvorište mariborske vojarne.

Tu smo već našli dosta zarobljenika, tako da je prostor bio pretijesan za onoliki broj naroda. Časnici i vojnici obilazili su dvorište, svaki tražeći nekoga da mu presudi po kratkom postupku. Naravno, sada je počelo razvrstavanje na vojne i civilne osobe, tako što su jedni bili na jednoj, a drugi na drugoj strani dvorišta. U krugu vojarne zadržani smo četiri dana, da bi zatim slijedio put u ponoć na željezničku postaju, gdje su nas utovarili u stočne, zatvorene vagone, po 80 do 100 osoba, tako da je bilo unutra nesnošljivo tjesno. Netko je u vagonu našao mali željezni dio, koji je poslužio za pravljenje rupa na podu vagona, a rupa je služila za vršenje nužde jer se vagoni nisu smjeli otvarati. Cijelu smo noć drndali polako prema Zagrebu, gdje smo stigli tek predvečer. Naravno, to je bio prvi transport zarobljenika iz Slovenije, a oko postaje bilo je mnoštvo naroda koji nije smio doći na peron do vagona. Na postaji smo stajali do kasno u noć kad se na peronu čulo da polazimo. Tad se sjetih riječi nekih stražara, da iz Maribora idemo kući. To su bile prve varke kojih smo se naslušali kroz cijelo vrijeme logorovanja. Vlak je nastavio drndati iz Zagreba prema istoku i, za kojih dva sata, stao je u Dugom Selu. Vagoni se počeše otvarati uz zapovijed "Izlazi, bando!" Sretni, što možemo izići barem na zrak, brzo smo ispraznili vagone i brzo se svrstali u kolonu po četiri - krenuli ni sami ne znamo kamo. Nu, nismo išli daleko jer su nas dotjerali na prostor stočne pijace i zapovijedili nam

POZIV

Pozivamo sve hrvatske političke uznike da svoje uspomene zabilježe tako ih sačuvaju za povijest. Zahvaljujemo za svako poslano svjedočenje koje obogaćuje pismohranu Društva i olakšava buduća istraživanja.

Molimo suradnike da priloge namijenjene objavlјivanju u "Političkom zatvoreniku" pišu pisaćim strojem ili računalom, s dvostrukim proredom (tj. 28 do 30 redaka na jednoj stranici).

Već objavljene tekstove načelno ne objavljujemo, osim ako je riječ o značajnim, a širem čitateljstvu nedostupnom tekstu. U obzir za objavljivanje u idućem broju dolaze prilozi, koji Uredništvu prispiju do 23. tekućeg mjeseca.

da se smjestimo u krug kako bi im bilo lakše paziti da tko ne pobjegne.

Sutradan, oko deset sati, partizanski stražari nosili su košare s komadićima crnog kruha, što su ga neki mještani donijeli da se podijeli narodu. Naravno, svatko je mogao uzeti samo jedan komadić. Nu, i to je bio događaj jer od Dravogradu nismo jeli ništa, skoro šest dana. U toj koloni moglo nas je biti oko deset tisuća, jer su mnogi ostavili živote u Sloveniji. Toga dana navečer, zbor u četverored i nastavak dalnjeg pješačenja prema Bjelovaru. Potom je poubijano dosta ljudi, koji nisu mogli pješačiti, a osobito starih ljudi. Uz mene su išli Josip Stipetić i šogor mu Roko, zatim prijatelj Bego i četvorica braće Ivezića: Martin, Jure, Raco i Jakov, svi od reda željezničari. Pred samim ulazom u vojarnu Vojnović, jedan stariji čovjek hito je uzeti komadić kruha, što mu je ponudio jedan građanin, ali, na žalost, to mu je bio posljednji pokušaj jer ga je stražar ubio. Meni je to bio najteži čin u životu kojeg sam vidoio i toliko sam se rasplakao, da su me prijatelji jedva smirili.

U krugu velikog dvorišta vojarne već smo našli u logoru talijanske vojnike i tko zna koga sve nije bilo. Tu smo počeli dobivati prvi topli obrok, koji se sastojao od kutlače kukuruzne kaše, ali rijetke.

I tko nije imao kakvu kutiju od konzerve, taj je morao čekati dok drugi pojede, da bi došao na red. Tu se svaki dan vršila smotra zarobljenika, po deset do dvadeset puta na dan, postrojeni u dvored, okrenuti jedan drugom licem, a partizanke s nakravljenim titovkama i rukama na stražnjici pregledale su sad jedan, sad drugi red i, tko je bio loše sreće, da ga je netko poznati otkrio ili slučajno zamijenio, bio je izvađen iz stroja i nedugo zatim čuo bi se pucanj. Svi bismo premrli od straha, a oko nas jaka straža. Češće bi dolazili i pokoji viši časnici i ispitivali ljudi. Obično bi pitali: "Što si ti?" Jedan mu je mladić odgovorio da je završio gimnaziju, na što mu je časnik odgovorio: "To ti ništa ne vrijedi; kod nas ideš dva mjeseca na kurs i postaneš doktor." Mene je pitao zašto nisam došao u partizane. Ja sam mu rekao da imam četvero male djece na brizi, nakon čega mi je priljepio šamar.

U tih desetak dana, što smo ih proveli u tom logoru, žandarska kasarna Vojnović, jednu večer pada zapovijed da se postroje svi željezničari iz Zagreba, Karlovca, Siska, Slavonskog Broda i Vinkovaca, što je činilo skupinu od 350 do 400 ljudi. Kada se smrklo, rečeno nam je da idemo kući, ali smo završili u zatvorskom dvorištu suda u Bjelovaru. Tu smo čekali

do jedan sat u noći kad su počeli dizati i formirati kolonu logoraša. Potom smo opet pješice pošli prema istoku, ne znajući kuda nas vode, sve dok nismo stigli oko osam sati u selo Veliku Pisanicu, gdje je već bio formiran logor. Tu smo našli dosta logoraša, čak ih je bilo iz Srbije i Makedonije, koji su već odradivali kazne. Bili smo razmješteni po praznim i napuštenim kućama, za čije se vlasnike nije znalo. Tu je uprava logora formirala od nas željezničara dvije do tri čete, koje su, nakon desetaka dana zadržavanja u logoru, bile upućene u Veliki Grđevac. Smjestili su nas u jednu napuštenu školu ili dom, a po sobama su seljaci i mještani nanjeli slamu za spavanje, a svi su seljaci morali nositi hranu za nas. Odmah drugo jutro stražari su nas odveli na porušene mostove da ih gradimo i da se polako uspostavi željeznički promet. Tu smo radili petnaestak dana, sve do jedne noći kada su logor napali iz obližnje šume križari ili, kako su ih još zvali, škripari. Odmah su nas nakon napadaja iz šume povukli natrag u logor u Veliku Pisanicu. I tu nije bilo mira, jer su drugi dan opet u ponoć napali križari logor i puškaranje je trajalo od ponoći do tri ujutro.

Nakon boravka od nekoliko dana, opet je javljeno u logoru da idemo kući, u što nismo vjerovali. I opet smo u ponoć krenuli, ali sada prema zapadu. Kad smo stigli u Bjelovar, ukrcaše nas u zatvorene vagone, gdje smo čekali noć da bi krenuli prema Zagrebu. Drndajući cijelu noć, ujutro smo stigli u Sesvete i u koloni po četiri krenusmo pješke prema gradu. Tako dođosmo u logor Maksimir, gdje su za vrijeme rata bile barake, koje su ostale prazne. Tu smo se zadržali preko mjesec dana, doživljavajući svakoga dana po neki psihički stres nad postupcima logoraša. Hrana, zna se, bila je uvijek kukuruzna kašica i ništa više. Vrijeme je odmicalo, a mi još uvijek na istom mjestu. Za sve Zagrebčane u logoru već su doznaće obitelji te su svaki dan od jutra do kasno u noć obilazile oko logora, misleći da će vidjeti svaki svoga. Nu, stražari su bili neumoljivi, jer nisu dali ni blizu ograde. Jedne večeri, oko jedan sat, počeli su nas prozivati (jer su u međuvremenu uspjeli popisati logoraše), da se postrojimo. Kad je završena prozivka, krenuli smo Maksimirskom ulicom i stigli u logor na kanalu, gdje je današnji Autobusni kolodvor.

Tu su bile drvene barake, koje nisu imale ni vrata ni prozora, a bile su pune stjenica. Spavali smo na drvenom podu i noću bez svjetla tako da su stjenice napađale kao gladni vuci, pa su čak sa stropa barake padale na robijaše. Tu sam već

zatekao tetka, punca i ženinu sestruru, pa mi je nekako bilo lakše sve podnosići.

Logor Kanal bio je u neku ruku čistilište. Tu se počelo sa saslušavanjima, odvođenjima osoba u nepoznato, koje su istražitelji obilježavali za likvidaciju. Došao je red i na mene da me se sasluša. Toga se nisam bojao, jer nikomu nikada nisam zlo učinio. Stražar me odpratio do prve barake, gdje su bile sobe svih časnika istražitelja. To je bilo u 11 sati navečer, a vraćen sam u baraku u tri sata ujutro. Moje se saslušanje ovako odvijalo: "Majku ti ustašku, ti si služio okupatoru!" Nikakav zapisnik nije vođen, iako sam bio točno 11 puta na saslušanju, uvijek u isto vrijeme. Tek kod zadnjeg saslušanja, istražitelj je stavio papir u pisači stroj i uzeo sve moje podatke, uz dodatak da sam bježao ispred Narodnooslobodilačke vojske. Ničim se nisam mogao braniti, osim da imam malu djecu. Nu, nikakva obrana za njih nije bila važna. Oni su uvažavali samo svoje tvrdnje.

Jednom je bilo i malo humora, pa smo se svi nasmijali. Ulicom ispred žice prolazila je časna sestra u crnoj haljinici bijelim pokrivalom na glavi i slučajno je pogledala prema logoru. U taj čas stražar, vjerojatno Makedonac, viknuo je: "Ej, ti crna sos bijeli šator, nemoj da ti ja zabijem kuršum u glavu!" To nam je svima ostalo u dubokom sjećanju. Nakon nešto više od mjesec dana, jedne noći opet padne zapovijed zbor pred barakom sa stvarima (imao sam metalnu kanticu od neke njemačke konzerve sa žlicom) i tako sam se spremio. Postrojili smo se, opkoljeni jakom stražom, i krenuli preko Krešimirovoga trga kroz Kraševu ulicu prema Salati.

Nismo ni slutili da idemo opet u jedan logor, koji je prije nas bio logor za vojne osobe, pa, pošto je bio ispräžnen, popunjavali su ga svježom robom. Pošto su već obitelji znale za nas, to im nije izbjeglo ni ovo preseljenje, pa su nas pratili cijelim putem do Mirogoja. Među pratiteljima primjetio sam i svoju ženu, kojoj sam uspio samo malo rukom mahnuti kao znak da sam ju vidi. Kad smo ušli u krug baraka, čuli smo kako van logora bježe žene i rodbina robijaša uz povike partizana, ako se ne odstrane da će nas sve postrijeljati. Nastala je panika, pa su bježali preko grobova, koji su bili preko puta baraka...

(nastavit će se)

Svjedočenja

JOŠ O PARTIZANSKOM LOGORU U JASENOVCU

Javljujući se na Vaš poziv, objavljen u "Političkom zatvoreniku", br. 60. od ožujka 1997. godine, dajem sljedeću izjavu:

U različitim mojim "posjetima" raznim logorima od 4. kolovoza 1945. do 4. kolovoza 1948. godine, imao sam prigodu naći se i u Jasenovcu.

U svibnju 1946. iz logora Sisak-Viktorovac, s još oko dvadeset "kolega", prebačen sam najprije u Glinu, gdje sam na popravku omladinskog kaznenog doma proveo oko mjesec dana. Potom smo враћeni na viktorovac i nakon par dana vlakom upućeni za Jasenovac. Tamo smo rušili glavni zid i ciglanu. Opeke smo čistili i tovarili u šlep, koji ih je rijekom Savom prebacivao u Staru Gradišku. Njima je dogradivan starogradiški logor.

Posao je, dakako, bio strahovito težak, ruke krvave od opeka, hrana nikakva, a postupak prema zatočenicima skrajne nečovječan, ponajprije zahvaljujući nekom komesaru, Crnogorcu s kapetanskim činom, koji je, očito, imao zadaću samo vikati na nas i mučiti nas. Zapovjednikom logora bio je jedan pristojan podporučnik, imenom Miro.

Kako smo rušili južni dio zida u Jasenovcu, na kojem su se vidjele rupe od zrna, naišli smo na vrlo mekano i rahlo tlo, pa smo onim alatom, koji smo imali, pročačkali mekanu zemlju.

Naišli smo na plitko zakopana tjelesa u odorama hrvatske vojske, kao i tjelesa u odorama na koje su bile našivenе željezničarske oznake. Kako je bilo ljetno, a tjelesa još neraspadnuta, smrad je bio nesnosan.

Taj pojaz rahle, još neslegnute zemlje, bio je širok pet do šest metara, ali o duljini ne mogu sa sigurnošću ništa kazati, jer nas je već spomenuti naš gonitelj otjerao, zaprijetivši da će nas sve pobiti, kažemo li komu makar riječ o onomu što smo vidjeli.

U Jasenovcu sam proveo oko mjesec i pol dana, nakon čega je moja skupina prebačena u Staru Gradišku. Nikad, međutim, nisam zaboravio grozomoran prizor iz jasenovačkog logora.

Dr. Ivo PASPA

Sjećanja

OTPOR "KRIŽARA" NASILNIČKOJ VLASTI

NAKON što su nas uвijek nam neskloni Englezi u svibnju 1945. godine izručili jugoslavenskim komunističkim vlastima, dio se hrvatskih vojnika i civila uspij spasti bijegom u austrijske šume i kasnjim odlaskom u emigraciju. Dio se, pak, odlučio vratiti u svoj rodni kraj i, uz pomoć zaostalih skupina, koje su se krile po hrvatskim šumama, zametnuti otpor protu nove, jugoslavenske komunističke vlasti.

Partizani su ih sve nazivali "križarima", iako je među takvima u Bosni bilo i muslimana. Nu, bilo kako bilo, "križari" su novim vlastima zadavali mnogo muka.

O dvojici bih iz Novigrada Podravskog i sâm htio kazati koje slovo. Riječ je o Marku Petrasu i Stjepanu Trnskom, koji su bili u skupini s Aleksom Pajom i Jurom Šabanom.

Glavni poticatelj borbi protiv "narodnih neprijatelja" u mom je kraju bio nadaleko poznati oznaš Stjepan Pavetić zvan "Zeko". On je bio posebno ljut na spomenuto dvojicu svojih suseljana, koje nije mogao uhvatiti, a znao je da su u blizini. Ni sanjao nije, da će ih uskoro ugledati u vlastitoj kući.

U jesen 1945. godine, na uobičajenom zatvorenom sastanku važnih lokalnih funkcionara, bili su nazočni i Stjepan Maltarić, Franjo Kraljić, Martin Trepotec i Martin Jagar. Usred sastanka, u kuću, s uperenim revolverom, upadaju Marko Petras i Stjepan Trnski, tražeći od nazočnih da predaju oružje.

- "Ne pomišljajte ni na kakav otpor. Kuća je opkoljena!" - dodatno su upozorili oznaše.

Položiše oni oružje, a Petras i Trnski ga pokupe i nakon nekoliko riječi, izgube se u noć. Tek kad su se sklonili kod pouzdanih jataka, odahnuli su. Njihov je revolver, naime, bio napunjen jednim jedinim zrnom kalibra 9 mm, dok je "Colt" bio kalibra 12 mm.

Ova slika zorno ilustrira odvažnost tih junačkih mladića.

Ipak, na nagovor rodbine, i oni se uskoro odluče predati, jer su povjerovali obećanjima da im se neće ništa dogoditi i da, štoviše, protiv njih neće biti pokrenut nikakav postupak. Kad su se predali, pokrenuta je istraga, pa su pred Divizijskim vojnim sudom u Bjelovaru osuđeni, i to: Marko Petras, rođ. 24. ožujka 1914. u Novigradu, sin Matije i Kate rođ. Horvatić, rješidbom sud. br. 310/46 na kaznu smrti

strijeljanjem i trajan gubitak građanskih prava, a Stjepan Trnski, rođen 2. listopada 1925. u Novigradu, sin Marka i Mare rođ. Jagar, na 12 godina lišenja slobode s prisilnim radom te na gubitak građanskih i političkih prava u trajanju od četiri godine.

Po prizivu, kazne su nešto ublažene. Rješidbom sud. br. 938/47 od 30. listopada 1947. godine, Petras je osuđen na dvadeset godina lišenja slobode s prisilnim radom, a Trnski na dvanaest godina iste kazne. Obojica su izdržavali kaznu u Lepoglavi. Marko Petras posljednju je godinu odležao u Staroj Gradiški, odakle je 7. prosinca 1957., nakon skoro dvanaest godina, pušten na uvjetni otpust. Trnski je odležao punih osam godina. Pušten je 3. prosinca 1953. iz Lepoglave. Nažalost, nijedan od njih nije doživio uspostavu neovisne Hrvatske.

Nu, vrijedno je spomenuti još jednu pojedinost. Nisu oni tek tako izišli na "slobodu".

Kata, supruga pokojnog Marka, morala je prodati kravu i nešto zemlje, a njihov je tada petnaestgodisnji sin Đuro, tako dobiveni novac odnio ministru S. P., koji je rodom iz Koprivnice, a u to je doba stanovao u vili na Toševcu, u Zagrebu. Taj je ministar tražio novac. I, gle čuda: Marku je rješenjem br. 57940 od 27. studenoga 1957., koje je potpisao načelnik "Odjela za izvršenje kazni Uprave javne bezbjednosti", g. Josip Manolić, odobren uvjetni otpust, koji traje do 27. prosinca 1959. godine.

Bilo je, eto i "dobrih ljudi", onih koji su svoju "dobrotu" znali naplatiti. Isti je gospodin S. R uredio i da Ivan Ljubić, nakon šest godina robije, bude pušten na slobodu, ali tek nakon što se njegov otac odrekao jedne od dviju krava, koje je imao. Ne imavši ni krave, ni zemlje, roditelji potpisano su, pak, podnijeli molbu za otpuštanje njihova sina, koji je već odrobio sedam godina. Obavješću II/3-broj 39075/57 od 29. srpnja 1957. godine, načelnik Odjela Josip Manolić izvjestio je mog oca, Valenta Dolenca, da se "molba za uslovni dopust osuđenika Dolenc Stjepana" odbija, jer da nisu ispunjene zakonske prepostavke.

Uvijek je korisno prisjetiti se prošlosti, jer iz nje čovjek najbolje uči.

Stjepan DOLENEC

ODLAZAK IDEALISTA (u spomen Mirku Vučini)

USplitu je 30. siječnja ove godine preminuo domobrani nadporučnik iz II svjetskog rata i jedan od obnovitelja Udruge domobranskih veterana u Makarskoj, Mirko Vučina. Kao i svi njegovi naraštajni vršnjaci, tako je i Mirko Vučina ušao u Hrvatske oružane snage s jednim jedinim ciljem - oslobođenje se bilo čijeg i bilo kojeg podčinjanja i stvoriti vlastitu nezavisnu i slobodnu državu. Tek licemjerima i krojačima kokekakih interesa ondašnja ideja o oslobođenju Hrvatske od velikosrbijanskog izrabljivanja može izgledati onako kako ju često, bez imalo pokrića, ne lučeći bitne stvari, tendenciozno slikaju. I u tom je naš respekt za žrtvu onih idealista koji su, nemajući pojma i ne misleći o rasporedu unutar svjetskog poredka, pa tako i o tomu da će fažizmom biti proglašen svaki pokušaj uspostavljanja nezavisne Hrvatske, krenuli u oslobođenje Hrvatske od srpskih pokušaja posrbljivanja Hrvatske i onih planova koji su se i opsegom i zločinom podudarali s onim što i današnji svjet tolerira satrapu Miloševiću i njegovoj koljačkoj družini. A radilo se i radi se o povjesnom činu uskršnja hrvatskog državnog prava, bez obzira na sve pogreške u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, od kojih Hrvatska ne bježi, baš kao što nikada i ne će zanijekati da je 10. travnja to državno pravo, pa makar i nepotpuno, zaživjelo. I u toj priči nas će Hrvate uvijek zanimati i naš, ne samo tudinski interes. Najvećim dijelom to možemo zahvaliti hrvatskim idealistima.

Mirko Vučina rodio se 6. travnja 1917. godine u selu Trijebanj, u stolačkoj općini, od oca Stojana i majke Ande, oboje Hrvata rimokatolika. U ratarskoj obitelji srednjeg imovnog stanja Mirko Vučina odgojen je uz još petoro svoje braće. To je ono blago koje su Hrvatskoj uvijek davale naše seoske obitelji: snagu, čvrstinu, upornost i borbenost na poslu i drugdje, ali i puku fizičku opstojnost. Kada je bio prisiljen prekinuti osnovno školovanje zbog udaljenosti od mesta školovanja i rodnoga doma, Vučina se javlja na raspisani natječaj za pitomce podoficirske artiljerijske škole 1936. u Čupriji. Biva primljen i nakon toga provodi u Zagrebu na Črnomercu pola godine. Potom se vraća u Čupriju, a otuda ga premještaju u Niš. Tu ga i zatiče II. svjetski rat. Kao do-

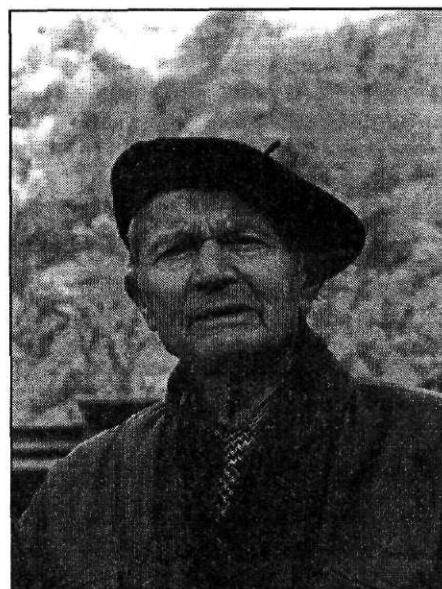
bar patriot, Vučina se brzo vraća u rodnu Hercegovinu. U travnju 1941. on se javlja u V. vojni odsjek u Mostaru i tu dobiva raspored. U svojim zabilješkama nadporučnik Vučina, tada još novak, sjeća se imena pojedinih časnika, kao na primjer nadporučnika Vilka Košute, Branka Tota, zatim kapetana Srećka Nališa, itd. U to vrijeme u Mostaru biva formiran IX topnički sklop, u okviru kojega će biti i Vučina, a kada i u Sarajevu bude osnovan

na Uni, te u još dosta drugih mesta. Kroz te bitke, prema sposobnostima koje će pokazati, Vučina će napredovati do čina natporučnika. U bitci za Prijedor VI topnički sklop, u čijem je sastavu Vučina tada, uz velike gubitke biva opkoljen od jačih partizanskih postrojbi i, na kraju, opkoljena od VL Krajiške brigade i uhićena, (bio je to rujan 1944. god.). Tada svi budu odvedeni u koncentracioni logor na Kozari, i nakon dugih ispitivanja Vučina završi u Valjevu, gdje ga partizani drže kao neku vrstu "savjetnika" artiljerijske brigade. Pokušavaju ga pridobiti u partiju, ali on sam piše u svojim zabilješkama: "Obranio sam se da budem član partije. Nikada nisam bio članom komunističke partije niti Saveza komunista." Bivajući u Valjevu na prisilnom radu sve do travnja 1946., Vučina na vlastiti pismeni zahtjev biva konačno otpušten. Kao što vidimo, Vučinin put nije podudaran putu većine hrvatskih vojnika iz toga doba, ali isto tako znamo da je i ovakav put, kojega je prošao istina manji dio domobrana, jednako tragičan u svom esencijalnom smislu.

Čim počne obrambeni Domovinski rat, Mirko Vučina angažirat će se da i pod stare dane, još jednom u svom životu, pokuša pomoći uspravljanju nezavisne hrvatske države. Svoje će sile uporabiti u okružju Makarskog Primorja, gdje živi od 1976. godine. Bit će prvim predsjednikom Udruge domobranskih veterana u tom kraju i jedan od onih aktivnih sudionika te udruge. U tom vremenu i auktor ovih redaka upoznat će ovog ratnika, časnika hrvatske vojske, i ponijeti dojam o jednom uglađenom gospodinu, koji je vrlo dobro poznavao materiju o kojoj je govorio i koji je bio zaista pun sjećanja iz vremena stvaranja Nezavisne Države Hrvatske i njezine borbe za opstojnošću. Bio je životan i čio, i vjerovao sam da će od šjor Mirka imati što čuti i zabilježiti. Iznenada je završio u bolnici i još nenađanije umro. Nikada ne će prežaliti što dugo pripremani razgovor s njim nisam makar i improvizirao, barem bi tako više ostalo.

Neka mu je laka ova hrvatska gruda. Časnik Mirko Vučina s nama je!

Ferdo ŠARIĆ

Mirko Vučina

topnički sklop taj će ponijeti naziv IX, dok će mostarski biti prenaslovjen u XI topnički sklop. Vučina biva premješten u Sarajevo, gdje je zapovjednik topničkog sklopa Mihovil Bajt (mostarskim je zapovijedao dopukovnik Hali). U Sarajevu je Vučina raspoređen u 1. bitnicu IX. topničkog sklopa, koja je bila operativna, a njome zapovijeda nadsatnik Frano Višnar (Višnjar?). Od 1943. Vučina je angažiran u stožer XI topničkoga sklopa, gdje sada zapovijeda Branko Tot.

Svoje "vatreno krštenje" Mirko Vučina ima već u rujnu 1941., u mjestu Kasindol kod Sarajeva, i tu će upoznati časnika Franju Sudara. U svojoj domobranskoj karijeri Mirko Vučina sudjelovat će u operacijama oko Sarajeva, u tzv. V. Ofenzivi (valja ispitati zašto ofenzive dr. Omrčanin zove "šetnicama"), zatim kod Jajca, Travniku, D. Vakufa, Bugojna, Banja Luke, Prijedora, Okučana, Bos. Novog, Broda

"KARLOVAČKI POLITIČKI ZATVORENIK": SPOMENIK HRABROSTI

SAMO onaj, koji je objavljivao ili po-kušavao pokrenuti glasilo, odnosno list, znade s kakvim je poteškoćama taj pothvat skopčan. Ljudi, prostor i novac, nužnim su pretpostavkama, ali ne i dovoljnim jamstvom uspeha. Potrebni su stalna ljubav i briga, zavidan stupanj samopouzdanja i hrabrosti. Potreban je čitateljski krug, skupina ljudi, koja će u svakom novom broju naći zrnce za svoju dušu; koja će izlazak svakoga novog broja doživjeti kao trenutak duševnog zadovoljstva; koja će svaki novi broj doživjeti kao zadovoljštinu za sve ono što je u nj moralno biti uloženo tijekom desetljeća.

S obzirom na sve to, sad već redovito izlaženje "Karlovačkoga političkog zatvorenika", pothvatom je vrijednim pozornosti i svake hvale. Karlovačka je podružnica Hrvatskog društva političkih zatvorenika jedina, koja se odvaja u pokrenuti vlastito glasilo, iako je u vrijeme njegova pokretanja sám grad bio na rubu bojišta, stalno izložen srpskim prijetnjama, hicima i granatama. Možda je to, uostalom, i jedan od razloga da su karlovački hrvatski politički uzničici htjeli prkosno pokazati neprijatelju kako se neće dati skršiti. Ako su izdržali tamnice i progone, još lakše će izdržati privremenu okupaciju jednog dijela slobodne i nezavisne domovine.

Zamišljeno kao dvomjesečnik, glasilo političkih zatvorenika iz Županije karlovačke, prvi put se pojavilo u siječnju 1995., na četiri stranice. List se, piše u zagлавlju, "besplatno dostavlja članovima i prijateljima Društva". U studenom 1996. na dvanaest je stranica izšao jedanaesti, a u prosincu 1996. na osam stranica dvanaesti, zasad posljednji broj. Glavnim je urednikom čitavo to razdoblje g. Hrvoje Hauptfeld, a u Uredničkom su odboru gg. Mladen Šomek i Božo Kovačević. O jeziku računa vodi prof. Ivana Lisac.

U svakom broju list objavljuje obavijesti o djelovanju Podružnice i o radu Središnjice. Članovi i prijatelji Društva sa stranica "Karlovačkog političkog zatvorenika" doznat će sve o zbivanjima u HDZ-u, o novoprimaljenim i umrlim članovima, o relevantnim propisima i o teškoćama u njihovu ostvarivanju.

Da, međutim, nije riječ samo o obavijesnom biltenu, pokazuje i veliki broj vrijednih literarnih priloga te auktorskih članaka, u kojima su prikazane sudbine pojedinih političkih zatvorenika i, napolj, zauzeto jasno određeno i čvrsto stanovašte spram hrvatske zbilje. Značajna je

Piše:

Tomislav JONJIĆ

pozornost posvećena i većim manifestacijama, poput postavljanja spomen-obilježja u bivšim mučilištima ili međunarodnog kongresa političkih uznika.

Upozoravajući na važnost pravilna

odgoja mlađih naraštaja, "Karlovački politički zatvorenik" sustavno ispravlja nametnutu krvu predodžbu, po kojoj hrvatski otpor jugoslavenstvu i komunizmu datira iz 1971. godine. Od samog postanka Jugoslavije, Hrvati su se borili protiv tetrovine, budući da se o njezinu stvaranju ni

hrvatski narod, ni njegov Sabor, nisu mogli ni smjeli slobodno se izjasniti. Stoga je glorificiranje 1971. godine upravljeno na zaboravljanje i potiskivanje starijih hrvatskih boraca, ali ujedno i na naknadno uljepšavanje jugoslavenske nakaze. Povrh svega, takvo jednostrano prikazivanje izravnom je uvredom za hrvatski narod koji je, eto, pet desetljeća ropski i šutke trpio teror. A sve to zapravo nije istina...

I zato se "Karlovački politički zatvorenik" prijekorno osvrnuo na Hrvatsku televiziju, koja je svojedobno prikazala prilog o goloootčkomu mučilištu, na temelju priopovijedanja jednog robijaša iz 1951. i 1952. godine, ne objašnjavajući gledateljima, kako se radi "o čovjeku, koji nije bio hrvatski politički zatvorenik, već jedan od zatvorenika-informbiroovaca, koji su tih godina bili тамо zatvoreni, što su se u f-

amilijarnoj svađi između Josipa Broza i Josifa Visarionovića Džugašvilija, priklo-nili ovomu drugom. Takvi zatvorenici, koji su zaista jedno kraće vrijeme i posto-jali, nemaju ništa zajedničko s nama hrvatskim političkim zatvorenicima, koji smo zatvarani i osuđivani zbog radnji ili samo težnji za svojom slobodnom hrvat-skom državom. Oni su bili prije svega svi komunisti, a njihova krivica proizašla je iz ideološke pripadnosti komunizmu..."

Poželimo, dakle, "Karlovačkomu političkom zatvoreniku" još puno novih vrijednih stranica. A neka primjer karlovačke podružnice posluži ostalima: i ostale bi podružnice, pokretanjem makar skromnog biltena, od zaborava mogле sačuvati mnoštvo dragocjenih povijesnih svjedočanstava. To je, uostalom, jednom od ključnih zadaća postojanja Hrvatskog društva političkih zatvorenika i jedini dug koji bivši uznici još imaju prema mladim hrvatskim naraštajima...

ISPRAVC

I u 60. broju potkralo se neko-liko tehničkih propusta. Tako je u tekstu **Josipa Dominisa**, "Izmišljotine Mirka Rajčića o 'ustažnjaciji' Hrvatske" ispušten međunaslov "Post scriptum", kojim se označuje završetak teksta posланог "Novom listu".

U "Životnoj 'Kalvariji' Slavka Ivankovića", koju potpisuje **dr. Enver Mehmedagić** također je propustom bez navodnih znakova otisnuta nehrvatska riječ "isljednik". U nekrologu, pak, Milanu Renduliću, koji je napisao **Marin Špika**, krivo je označeno da je pok. Milan Rendulić "punih 29 godina" pješačio od Rijeke do Lyona. Treba stajati: punih 29 dana.

Umjesto "Obavijest" otisnuto je "Obavijest", a potkrao se i niz drugih, manjih pogrješaka. Ispričavamo se auktorima i čitateljima.

POVRAT KONFISCIRANE IMOVINE

RAZGOVOR SA ZAMJENICOM MINISTRA PRAVOSUĐA

SNJEŽANOM BAGIĆ

Na zamolbu naše predsjednice gospođe Kaje Pereković, ljubazno se odazvala zamjenica ministra pravosuđa gđica Snježana Bagić, koja je pristala na razgovor o biti i načinu primjene Zakona o naknadi za imovinu oduzetu (konfisciranu) za vrijeme jugoslavenske komunističke vladavine (Narodne novine br. 92/96). U nastavku donosimo razgovor:

"Zatvorenik": Naše članove prije svega zanima pitanje povratka konfiscirane imovine. Znamo da se povrat odnosi na sve slučajeve konfiskacije, čak i ako je to učinjeno prije 15. 05. 1945. godine. Ovdje nas posebno zanima pitanje sudjelovanja državnog odvjetnika u tom postupku. Znači li to da se mi kod traženja (povrata) konfiscirane imovine moramo najprije njemu obratiti?

S. Bagić: Kada je riječ o konfisciranoj imovini, Zakon donosi, u odnosu na druge vidove otete imovine, djelomice drugačija rješenja. Načelno govoreći, po Zakonu se sva konfiscirana imovina vraća u vlasništvo prijašnjim vlasnicima. To se odnosi na imovinu oduzetu na temelju Zakona o konfiskaciji, te drugih propisa, kojima je konfiscirana imovina, kao i na odluke o konfiskaciji, donesene nakon i prije 15. 05. 1945. godine, neovisno o tome koje tijelo je donijelo odluku o konfiskaciji i primjenom kojeg je propisa odluka o konfiskaciji donesena i izvršena.

Zakon utvrđuje izuzetke od rečenog:

- imovina se ne vraća vlasniku u slučaju, ako se time povrjeđuje neko drugo načelo ovoga Zakona (na primjer, pravo treće osobe, tj. ako je netko konfiscirani stan ili kuću stekao na temelju valjanog pravnog posla, poput kupoprodaje). Tada se prijašnjem vlasniku imovina, premda konfiscirana, ne vraća u naturi, nego mu se isplaćuje naknada. Važno je na-

Razgovarao:

T.V.

pomenuti da se konfiscirana imovina vraća bivšem vlasniku i u slučaju, da je oduzeta na temelju sudske presude za kazneno djelo okvalificirano, kao političko ili s političkim motivom, ako je do nje došlo zlouporabom prava ili političke moći. Stoga će, nakon što bivši vlasnik podnese zahtjev za

na pokretanje postupka za poništenje presude. Dakle, bivši se vlasnici ne obraćaju državnom odvjetniku. To za njih čini županijski ured. Tek ako je mišljenje državnog odvjetnika negativno, odnosno u slučaju dvojbe o sudskoj presudi u konkretnom slučaju, bivši politički zatvorenik pokreće po svojoj inicijativi, a po uputi županijskog ureda, postupak za poništavanje presude.

"Zatvorenik": Poznato je da se mnogi naši članovi, koji su živjeli u emigraciji, nisu odrekli hrvatskog državljanstva. Ipak, u najtežem su položaju oni koji nakon oslobođenja Hrvatske nisu formalno do dana stupanja na snagu ovog Zakona podigli domovnice. Pored živih bivših vlasnika, imali bi pravo njihova djeca i supružnici (prvi nasljedni red), ali tek ako su pribavili domovnicu do 11. listopada 1996. godine. Možete li im u ovom slučaju preporučiti korištenje prava iz članka 11. Zakona?

S. Bagić: Za pojedince, tj. za jednu fizičku osobu, ne bi se mogao primjeniti članak 11. Zakona. Tim je člankom predviđeno, da RH, kao specifičnu mogućnost i cijeneći sve okolnosti odnosa s nekom drugom državom, sklopi ugovor o posebnim pravima, kad je u pitanju povrat odnosno naknada imovine državljaninu te države. Dakle, sami bivši građani RH, koji do utvrđenog datuma (tj. 11. listopada 1996. g., kao dana stupanja na snagu Zakona) nisu pribavili domovnicu, ne bi se mogli koristiti pra-

*Snježana Bagić, dipl.iur,
zamjenica ministra pravosuđa*

povrat imovine, državni odvjetnik RH, na molbu županijskog ureda, kod kojeg je zahtjev podnesen, dostaviti mišljenje - potvrdu da je osuđujuća presuda donesena zlouporabom prava ili političke moći. U dvojbenim slučajevima, tražitelj će biti upućen

vima iz članka 11. Zakona. Oni, ako su i sada strani državljanji, nemaju pravo na povrat konfiscirane imovine.

"Zatvorenik": Što će biti u slučajevima, kad je u konfisciranu stanu ili kući bivšeg vlasnika;

- stanar sa stanarskim pravom,
- stanar koji je tijekom prava na otkup stanova u društvenom vlasništvu kupio dotični stan (iako na to nije imao pravo, jer se konfiscirani i nacionalizirani stanovi nisu mogli kupiti),

- ili za slučaj, kada je osoba, koja je koristila dodijeljeni stan ili kuću isto uredno prodala

S. Bagić: Prvo, ako se u oduzetom stanu nalazi stanar sa stanarskim pravom, stan se vraća u vlasništvo bivšem vlasniku, stanar ostaje u stanu u svojstvu najmoprimca stana. Visinu stana određuje država (tzv. zaštićena najamnina), pravo na stan ostvaruju svi nasljednici, bez ograničenja, a najamninu prima bivši politički zatvorenik, kao vlasnik i najmodavac stana. Drugo, ako je stanar sa stanarskim pravom tijekom otkupa bivših društvenih stanova ipak odkupio stan, pravo bivšeg vlasnika ovisit će o tome, je li u tomu slučaju stanar imao pravo na otkup stana ili je u konkretnom slučaju ugovor o prodaji stana sklopljen protivno propisima. U ovom drugom slučaju ugovor je pravno nevaljan. Ako utvrди da je riječ o takvom slučaju, prijašnji vlasnik treba pokrenuti sudski postupak, radi utvrđivanja tog ugovora ništavnim, s tim da svakako kod županijskog ureda treba pravodobno podnijeti zahtjev za povrat stana, odnosno isplatu naknade.

Treće, u slučaju da je, nakon konfiskacije, posjednik stana ili kuće istu prodao vlasniku, ostaje pravo samo na isplatu naknade.

"Zatvorenik": Što se dešava, ako je nakon konfiskacije stana, kuće, poslovnog prostora ili proizvodnog pogona, posjednik, uz dopuštenje bivših upravnih organa, promijenio namjenu objekta? Hoće

li bivši vlasnik u postupku povrata moći tražiti povrat na stanje imovine u vrijeme njezina oduzimanja ili je odlučno stanje u kojem se imovina nalazi u vrijeme podnošenja zahtjeva za povrat?

S. Bagić: Zakon polazi od načela da se nekretnina vraća i postupak vodi prema stanju i načinu korištenja, u kojem se nalazi u vrijeme donošenja prvostupanjskog rješenja. Na primjer, ako je u času konfiskacije neki objekt bio poslovni, a sada je prenamijenjen u stan, dopuštanjem nadležnih vlasti, postupak se vodi kao da je predmet povrata stan.

"Zatvorenik": Poznato je da je tijekom pretvorbe uveden institut "rezerviranja" za neke tvornice ili poslovne objekte, odnosno za dio njih, koje su bivše vlasti konfiscirale ili nacionalizirale. Cilj je bio da se taj dio ne prodaje radnicima i da se do daljnjega čuva za bivše vlasnike. Ipak negdje se na to zaboravilo. Je li za takove slučajeve

potrebno pokrenuti postupak povrata, a istodobno i postupak za ponistiavanje pretvorbe, ili se pokoriti nepravednoj odredbi iz članka 53., da se taj dio ne vraća, nego se za nj daju dionice?

S. Bagić: Za objekte (tvornice, poslovni prostori i sl.) koji su se nakon konfiskacije ili drugog oduzimanja, vodili kao "društveno vlasništvo", značajno je da je tijekom pretvorbe, sukladno Zakonu o pretvorbi društvenih poduzeća, a pozivom na odredbe Zakona o zabrani raspolaganja, uveden institut rezerviranja dionica.

Prema Zakonu, prijašnji vlasnik poduzeća ima pravo na dodjelu dionica u onoj pravnoj osobi, u čiju je imovinu unesena vrijednost njegova oduzetog poduzeća.

Za slučaj da ne bude dovoljno dionica u tom poduzeću, Fond će dodijeliti dionice iz svog portfelja. U svakom slučaju, bivši vlasnik ima

JOŠ JEDNA MOGUĆNOST ZA POV RAT IMOVINE

BKši politički zatvorenici trebaju imati na umu, da im Zakon o pravima bivših političkih zatvorenika daje i dodatnu povlasticu, kad je riječ o konfisciranoj ili na drugi način otetoj im imovini.

Smatramo kako je korisno upozoriti naše članove, da Zakon o naknadi imovine oduzete - konfiscirane za vrijeme jugoslavenske komunističke vladavine, objavljen u "Narodnim novinama" br. 92/96, ničim nije ukinuo ili ograničio primjenu Zakona o pravima bivših političkih zatvorenika, a čl. 5. st. 2. tog Zakona (Narodne novine, br. 76/93 i 52/94) omogućuje, naime, povoljniju mogućnost povrata oduzete imovine. Organ prvog stupnja u tom je postupku Administrativna komisija Vlade Republike Hrvatske, dok u drugom stupnju odlučuje Vlada. Pristojba se ne plaća ni ovdje.

Da ovaj propis nije ostao mrtvim slovom na papiru, pokazuje primjer jednoga našega člana, kojemu je Vlada vratila kuću na zagrebačkoj Trešnjevcu.

Zakon o pravima bivših političkih zatvorenika ne predviđa ograničenja ni glede povrata, ni glede naknade, a dodatna je povoljna okolnost, što je ovim propisom omogućeno podnošenje zahtjeva bivšim političkim zatvorenicima koji do danas nisu pribavili domovnicu.

Preporučujem, da zainteresirani ovlaštenici podnesu zahtjev temeljem ova propisa.

pravo na naknadu, a ne na povrat odnosno naturalno vraćanje poduzeća.

U slučaju poslovnih prostora utvrđeno je pravo vraćanja, uz korekciju da, ako je postojeći korisnik nešto uložio ili vidno popravio, bivši mu vlasnik prije povrata to mora platiti ili na drugi način naknaditi.

Prijašnji vlasnik poslovnog prostora, koji je unesen u društveni kapital poduzeća u pretvorbi, ima pravo, ako smatra da taj poslovni prostor nije mogao biti unesen u društveni kapital, tražiti obnovu pretvorbe ili podnijeti tužbu sudu.

"Zatvorenik": Molimo Vas da nam pobliže definirate pojam "neizgrađenog građevinskog zemljišta"? Je li to samo ono zemljište, koje je PUP-om u gradovima i naseljima utvrđeno kao građevinsko zemljište, odnosno građevinska parcela, ili se njime smatra, recimo, i park, igralište ili slično. Ovo je važno, jer u zakonu stoji, da se vraća samo neizgrađeno građevinsko zemljište.

S. Bagić: Neizgrađeno građevinsko zemljište je ono na kojem nije izgrađen objekt ili nisu izvedeni znatniji radovi na objektu, odnosno zemljište koje nije privredno namjeni. Privedeno je namjeni i ono zemljište za koje je općina ili grad izvršila pripreme za gradnju (voda, kanalizacija i sl.). Zemljišta, koja su izvlaštena, postala su vlasništvo grada ili općine, odnosno onoga za koga je to provedeno.

"Zatvorenik": Za naše je članove zanimljiv i članak 29. Zakona, tj. obveza kupca konfisciranog stana, da u slučaju kada želi prodati stan ili kuću, da je najprije mora ponuditi bivšem vlasniku.

S. Bagić: Kada kupac konfisciranog stana, nakon što mu je dopuštena kupnja, bude želio stanom stvarnopravno raspologati, to neće moći učiniti, a da predhodno isti stan ili kuću pismeno ne ponudi bivšem vlasniku, i to po onoj istoj cijeni po kojoj je kupio taj stan ili kuću. Ovo je pravo prvakupna potrebno upisati u

zemljišne knjige ili se na drugi način osigurati, ako kuća ili stan nisu upisani u zemljišnim knjigama.

"Zatvorenik": Je li točno, da će se kao naknada za oduzetu imovinu, novac isplaćivati samo za oduzete stanove? Molimo Vas, recite nam nešto i o drugim oblicima naknade?

S. Bagić: Točno je da će se novac isplaćivati samo za stanove, koji se ne mogu vratiti, i to u iznosu 25% od utvrđene cijene vrijednosti stana ili kuće. Ostalo će se platiti u obveznicama RH, koje će se moći naplatiti tijekom 20 nakon 2000. god. i to u protuvrijednosti DEM na dan isplate, u polugodišnjim ratama. Novac će se isplatiti u roku šest mjeseci od dana stjecanja prava na naknadu.

Obveznice su vrijednosni papiri, kojima se može trgovati, a može se njima kupovati i od države. Naknada u dionicama dodjeljivat će se kao naknada za oduzete tvornice. Za slučaj da ih nema dovoljno u tvornici koja pripada bivšem vlasniku, dodjeliti će se dionice u drugoj tvornici.

"Zatvorenik": Prije nego što Vam se zahvalimo u ime našega društva, ako želite i smatrati da nam imate još nešto važno reći, izvolite. I na kraju, velika Vam hvala u ime svih onih koji su za našu slobodnu državu Hrvatsku dali živote ili proveli mnoge godine u zatvoru, naročito u ime onih koji su živi i žele nešto više saznati o povratu konfiscirane i nacionalizirane imovine.

S. Bogić: Drago mi je što sam mogla svojim odgovorima pomoći bivšim političkim zatvorenicima da ostvare svoja prava, kao što mi je drago i da su oni sami, ili bar njihovi nasljednici, doživjeli slobodu i našu državu, koja će im vratiti ono, što im je u nepravednim postupcima oduzeto.

Svim političkim zatvorenicima, njihovim obiteljima i predsjednicima gospodri Kaji Pereković želim sve najbolje, puno zdravlja i sreće, te sretnan Uskrs.

Društvene vijesti

PREDSTAVNICI DUBROVAČKE PODRUŽNICE KOD ŽUPANA

Predstavnike dubrovačke podružnice Hrvatskog društva političkih zatvorenika, u četvrtak, 20. ožujka primio je župan dubrovačko-neretvanski dr. Jure Burić. U uvodnom je slovu župan istaknuo kako su hrvatski politički uzniči i žrtve komunizma trajnom brigom hrvatske države.

Saslušavši ocjene i pritužbe vodstva Podružnice, koji su istaknuli kako su hrvatski politički zatvorenici, nažalost, marginalizirani i prepušteni samima sebi čak i u novoj hrvatskoj državi, za čije su stvaranje godinama robijali, župan je obećao pomoći.

Ta bi se pomoći imala sastojati u konačnom rješenju pitanja prostorija Podružnice, te u osiguranju stručne, pravne pomoći pri utvrđivanju statusa političkog zatvorenika značajnom broju osoba koji, po svemu sudeći, ispunjava zakonom propisane pretpostavke. Podružnica zasad broji 83 člana, ali se danomice javlja sve više osoba koje podnosi zahtjev za priznanje statusa političkog zatvorenika. Ima, također, i znakova da je nezanesljiv broj onih, koji nisu nikad podnijeli takav zahtjev, a vjerojatno bi ga mogli ostvariti.

Malo nakon održana sastanka, vodstvu Podružnice uručeni su ključevi prostorija, koje su zapravo bivši kafići, pa je stoga nužno preuređenje. S obzirom da Podružnica za to nema novca, dubrovačke su vlasti obećale bar djelomice pomoći pri uređenju prostorija.

Na sastanku je postignuta i posvemašnja suglasnost, da je materijalni položaj najvećeg broja bivših hrvatskih političkih uznika dramatično težak i da treba sve učiniti, kako bi se ta nepravda ispravila.

Đuro POSAVAG

PRIKAZ RADA BJELOVARSKE PODRUŽNICE HDPZ-a OD NJEZINA IDEJNOG ZAČEĆA DO DANAŠNJIH DANA

Utemeljenju Hrvatskog društva političkih zatvorenika u veljači 1990. godine, u zgradu zagrebačkoga Ekonomskog fakulteta, bila su nazočna i tri člana buduće bjelovarske podružnice. Tu prvu jezgru činili su g. Ivan Spahija, s dvanaestogodišnjim robijaškim stazom iza sebe, g. Ivan Košč, koji je odležao deset godina te Đuro Posavac, s osam godina izdržane tamnica.

Od trenutka utemeljenja HDPZ-a, nas trojica poduzimamo intenzivne pripreme za osnutak podružnice u Bjelovaru. Većina nas u to je vrijeme bila članovima Hrvatske demokratske zajednice, kojoj su neki pripadali još od 1989. godine. Stoga je glavnina našega rada bila ipak upravljena na pripreme prvih slobodnih izbora. Bili smo svjesni, da politički uzniči moraju oko sebe širiti uvjerenje, kako je došao trenutak u kojem će hrvatski narod izboriti svoju slobodnu, nezavisnu i demokratsku državu. Politički uzniči moraju primjerom pokazati ostalima, kako se vodi borba za slobodnu Hrvatsku.

Nakon izborne pobjede, učinilo nam se da je došlo vrijeme i za konačno osnivanje podružnice HDPZ-a. Stupio sam u dodir s tadašnjim predsjednikom, dr. Markom Veselicom, koji me ovlastio poduzeti sve pripremne radnje za osnivačku skupštinu. Uskoro je, međutim, počeo rat, pa je osnivačka skupština održana tek 18. listopada 1992. godine, u vrijeme predsjednikovanja sad pokojnog Drage Stipca.

Osim ing. Stipca, osnivačkoj su skupštini pribivali gg. dopredsjednici Đuro Perica i Dražen Budiša, predsjednik riječke podružnice g. Andrija Vučemil te službenik Središnjice, g. Igor Deronja. Svečani su čin uveličali i predstavnici bjelovarskoga političkog i javnog života, gradonačelnik prof. Stanislav Pavlić, predsjednik Izvršnog vijeća i gradskoga kriznog stožera odnosno HDZ-a, g. Jure

Piše:

Đuro POSAVAC

Šimić, te brigadir Stjepan Jezerčić, kao zapovjednik Bjelovarskoga zbornog područja. Radost su s nama dijelili i predstavnici hrvatskih političkih stranaka.

Sva ova imena možda i ne bih spomenuo, da nije riječ o ljudima koji su se u to vrijeme rasipali obećanjima i lijepim riječima, a kasnije se pokazalo da nisu spremni za hrvatske političke zatvorenike učiniti baš ništa. Podružnica je i danas "podstanar". Ta nas činjenica boli, ali još je bolniji podatak, da je pet naših zahtjeva za dodjelom prostora odbijeno, dok je bjelovarsko gradsko poglavarstvo dopustilo bivšem SUBNOR-u da, u savezu s HRV-om ("crvenim domobranima"), zadrži tri najbolje prostorije, koje je SUBNOR i odprije posjedovao. Tako smo mi i dalje građanima drugoga reda, a oni koji su nas sudili i proganjali, i dalje uživaju povlastice stečene na našim mukama! I sve to u nezavisnoj Hrvatskoj!

Stoga oni imaju pravo smijati se. Tako nam se smiju i sada, kad gledaju naš prijedlog zakona za izmjenu Zakona o pravima bivših političkih zatvorenika. Nekima je pošlo za rukom toliko osakatiti taj naš prijedlog, da "antifašisti" i subnorci s razlogom likuju. Zato među hrvatskim političkim uzničima raste ogorčenje. Dade se čuti i da bi neki od nas glasovali za Stranku Roma, jer bi vjerojatno od te stranke dobili više nego od onih koji, izabrani našim glasovima i našim nadama, sad prekraju naše sudbine. Mirovine "antifašista", koji su se borili protiv Hrvatske, neusporedivo su više od naših mirovina, a "antifašisti" i danas zauzimaju vodeće položaje, bez obzira na to što su čak i na izborima 1990. godine bili na drugoj strani.

Dakle, po osnutku podružnice, smjestili smo se u prostorijama Mjesne zajednice A. G. Matoša, zahvaljujući tome što sam ja bio predsjednikom Mjesne zajednice. Od Središnjice nismo dobili nikakvu pomoć. Tadašnji je predsjednik g. Perica stalno govorio kako nema novca, a danas vidimo da baš i nije bilo tako. Bilo je novca, ali samo za odabране.

Bivši komunisti, koji su zahuktavanjem rata počeli dizati glavu, počeše me nakon godinu i pol optuživati da interesu HDPZ-a predpostavljam interesima HDZ-a. Zbog toga je sjedište podružnice na godinu dana preseljeno u moju kuću. Drugog rješenja nismo imali. Potom smo jedno vrijeme plaćali smještaj u jednoj privatnoj kući, a od 1. siječnja 1996. smjestili smo se u "A. L. klub". Kako su te prostorije bile pretrpane, 1. veljače 1997. preselili smo na današnji adres: Ulicu 108. puka br. 6.

Kad je utemeljena, podružnica je imala 30 članova. Danas nas je 230. Od samog početka pomažemo članstvu pri dobivanju rješenja vladine Administrativne komisije, pa smo tako obradili više od 150 predmeta.

Posebnu bitku vodimo s mirovin-sko-invalidskim osiguranjem, budući da svaki djelatnik tumači zakon na svoj način. Jednima se pravo priznaje od dana objavljivanja odnosno stupanja zakona na snagu, drugima od dana odlaska u mirovinu. Dvije su naše članice dokupile oko 12 godina poljodjelskog staža, te su, uz vrijeme provedeno na robiji, stekle pravo na mirovinu od 1993. godine. Kad smo zatražili da im se isplate zaostaci od 1991. godine, rekoše nam da je takav zahtjev trebalo odmah postaviti. To je samo ilustracija stanja: ako sami niste pravnikom ili nemate dobra pravnog savjetnika, državni vas službenici neće upozoriti na najbolji način ostvarivanja vaših prava.

Unatoč svim teškoćama, podružnica ipak živi. Godine 1996. organizirali smo besplatan prijevoz dvama autobusima na Bleiburg, kao i jedan besplatan autobus za put u Požegu. Velika je Pisanica predstavljala našu najveću obvezu. Ideja za obilježavanje tamošnjeg logora potekla je od nas, pa je trebalo pribaviti potrebna dopuštenja, organizirati nabavu križa i popravak fasade na zgradu bivšega ženskog logora, ispred koje je križ postavljen.

Još jednom zahvaljujemo svima, koji su uveličali taj događaj 16. studenoga 1996. godine, a posebno se zahvaljujemo na pomoći saborskoj zastupnici gđi Đurđi Adlešić i g. Stjepanu Pocniciu. Znakovito je da su Bjelovarčani bili malobrojni, što ilustrira prilike u našem gradu. Izraze zahvalnosti dugujemo i Središnjici, na čelu s predsjednikom, gđom Kajom Pereković, predsjedniku Hrvatskog Sabora, akademiku Vlatku Pavletiću, ministru g. Škari, saborskem zastupniku i predstavniku Komisije za ispitivanja žrtava rata i porača, g. Vici Vukojeviću, kao i ostalim nazočnim saborskim zastupnicima.

Kad spominjemo Komisiju za ispitivanje žrtava rata i porača, ne možemo ne dometnuti kako je Bjelovar i u tom pogledu specifičan. Valjda samo u Bjelovaru, među članovima te komisije nema hrvatskih političkih uznika ni članova Društva Hrvatskog Domobrana. Sve je u rukama ljudi, koji nisu nikakvi stradalnici, a imade i onih koji su bili na strani izvršitelja zločina. Bjelovarska je okolica zapravo jedna velika grobnica. Tu su ubijeni ljudi iz kolona smrti. Tu su suđene stotine i stotine domaćih ljudi, pa ne treba isključiti ni mogućnost da se njihovi potomci još uvijek boje (ili su ih zločinci uspjeli preodgojiti i navesti da zaborave svoje predke), što se možda očituje i u negativnu odnosu prema našem Društvu.

Na kraju, želim u ime podružnice pozdraviti sve naše supatnike, sve koji s nama dijele želju da Hrvatska bude onakvom za kakvu smo se borili cijelog života: demokratska i pravna država, u kojoj ne vlada lo-povluk, nego red, rad i mir.

SLUČAJNI SUSRET S BIVŠIM PREDSJEDNIKOM HDPZ-a

U zagrebačkoj Savskoj ulici br. 16, dana 11. ožujka ne tako davne 1990. godine, pod rednim brojem 127., u članstvo Hrvatskog društva političkih zatvorenika upisao me g. Đuro Perica, rekavši pritom nešto na francuskom, hoteći, valjda, ostaviti bolji dojam na me.

Gospodina Pericu susretoh po drugi put 18. ožujka 1997. godine. U Klubu HDPZ-a trebao sam se, naime, naći sa supatnicima iz Koprivnice, ali sam - došavši nešto ranije - odlučio porazgovarati s tajnikom, g. Branimirom S.

S obzirom na posljednja zbivanja u HDPZ-u i pokušaja stvaranje nekakvog "slučaja" ili "afere", o čemu sam se i sâm očitovao, davši pismenu potporu sadašnjemu legalnom i velikom većinom, demokratski izabranom vodstvu, na čelu s predsjednicom gđom Kajom Pereković, nemalo me začudilo, kad sam za susjednim stolom ugledao bivšeg predsjednika HDPZ-a, g. Đuru Pericu.

Iz razgovora, koji su vodili g. Perica i tajnik g. Branko, zaključio sam da je bivši predsjednik jako povrijeđen izjavom vodstva HDPZ-a, "kako je on primio obeštećenje od 15 DM, za vrijeme, koje je proveo na robiji."

Gospodin Perica je zanijekao da je primio novac, ali je kasnije, u razgovoru sa mnjom, potvrdio kako je pribavio rješenje (ne onakvo, kakvo smo svi dobili od Administrativne komisije), nego rješenje da mu se taj novac doznači, ali je to netko zaustavio kod Ministarstva rada i socijalne skrbi.

Nisam mogao šutke prijeći preko njegove izjave, pa sam mu napomenuo, kako bi njemu moralo biti poznato, da su mnogi stari robijaši bez ikakvih sredstava za život, jer ne primaju nikakvu ili vrlo "tanku" mirovinu, pa bi njima takva naknada bila potrebnija.

Ne želim napisati prostačke riječi koje je g. Perica (pred svjedocima!) izrekao, ali se one svode otprilike na to, da se svatko treba boriti za sebe, pa tako i njega sada nije briga za druge, jer da je i njemu sve u Nijemcima uništeno.

Kao uzgred, dometnuo je, neka se mi samo nadamo, da ćemo dobiti tih 15 DM, ali da je sve to samo mrtvo slovo na papiru, iza kojega nitko ne stoji, Pogotovo, ako dođe do promjene vlasti!

Iz toga zaključujem da je g. Perica htio, koristeći trenutni visoki zastupnički položaj, na vrijeme osigurati sebi isplatu naknade. A i inače su njegova poimanja političkih zatvorenika čudna. On, recimo, pripadnike Hrvatskih oružanih snaga i članove Ustaške mladeži, koji su poslije rata suđeni, uopće ne smatra političkim osuđenicima, pa slijedom tbga promašenim smatra objavljivanje imena suđenih i pogubljenih poslije drugoga svjetskoga rata, kao što to čini "Politički zatvorenik", počevši od 60. broja.

Po shvaćanju bivšeg predsjednika, ni ja ne spadam u bivše političke zatvorenike, jer sam za vrijeme rata, sa šesnaest godina postao ustaškim jurišnikom (1944-1945.), a poslije sam, za vrijeme služenja vojnog roka, uhićen i osuđen na 13 godina robije, kao pripadnik tajne "ustaško-klerikalne organizacije".

Za razliku od njega, ja smatram da se robijaši ne smiju dijeliti i da svi mi, koji smo bili protivnici jugoslavenskoga komunističkog režima, moramo biti jednaki i ravnopravni. Stoga je i dobro što je HDPZ nestранačka organizacija, jer bi u protivnom njegova egzistencija bila nemoguća. To znam iz vlastitog iskustva: u HDZ nisam pristupio zbog ondašnjeg tajnika Središnjeg odbora (J. M.-a), u HSS nisam htio, jer je pok. Drago Stipac bio ujedno i predsjednikom HSS-a i predsjednikom HDPZ-a, a među one, koji su mi srcu najbliži, pravaše, nisam mogao, jer nisam znao u koju se od četiri stranke učlaniti...

Stjepan DOLENEC

REDOVITA GODIŠNJA SKUPŠTINA PODRUŽNICE U KOPRIVNICI

UKoprivnici je 16. ožujka 1997. godine održana prva redovita Skupština Podružnice HDPZ-a. Time je obilježen ujedno i prvi rođendan te Podružnice. Ona je, naime, osnovana 23. ožujka 1996. godine.

Članstvo je i ranije bilo zrelo za njezino utemeljenje, o čemu svjedoči činjenica da su već prije godinu dana, od primljena 102 člana, njih 87 već imala rješenja Vladine Administrativne komisije, kojima im je priznat status bivšega političkog zatvorenika.

Nakon početnih poteškoća, uz pomoć Središnjice, izabran je Upravni odbor, na čelu s predsjednikom Podružnice g. Vjekoslavom Kumrićem, dok je tajnikom izabran g. Lajdislav Hajba.

Podružnica danas broji 266 članova, od čega je u križevačkom Ogranku 35, a u đurđevačkom 38. velika podružnica u, reklo bi se, tako mirnu kraju. Otkud toliki politički zatvorenici? Najbolji odgovor možda daje veliki pljesak, kojim je na skupštini pozdravljen spomen imena rafaela viteza Bobana. Partizani su, naime, taj kraj "oslobodili" već 1943. godine, pa je živalj imao prigodu osjetiti njihovu strahovladu. Stoga je s oduševljenjem dočekan Bobanov osloboditeljski pohod, pa je narod svoju slobodu branio do posljednjeg trenutka, ali i kasnije, pomažući križare i hrvatske idealiste, koji su se

Piše:

Jure KNEZOVIĆ

iz emigracije vraćali u borbu za slobodu ("kavranovce"). Zato i danas ima toliko bivših političkih uznika.

Na skupštini je bilo nazočno oko dvije stotine ljudi. U ugodnoj je atmosferi i uz dirljiv pozdrav palima za Domovinu počeo njezin rad. Sudionici su prihvatali izvješće o prošlogodišnjem radu, koje je podnio tajnik, g. Hajba. Prihvaćeno je i finansijsko izvješće, koje je pregledao Nadzorni odbor, o čemu je izvjestio njegov član, g. Krunoslav Brust iz Osijeka.

Skupštinu su pozdravili predsjednica, gđa Kaja Pereković, dopredsjednik Društva i predsjednik Podružnice zagrebačke, g. Jure Knezović, tajnik Podružnice osječke g. Krunoslav Brust, te sjajnim govoričkim darom obdareni svećenik vič. Vjekoslav Britvec.

O stanju i poteškoćama u Podružnici govorio je predsjednik g. Vjekoslav Kumrić i gospođa Slavica Hantke.

Rad je skupštine protekao u miru i dostojanstveno, a domaćini su, nakon završetka, nazočne pozvali na objed. Pozivu se odazvalo oko 150 osoba.

LJETUJTE U DONJOJ VRUĆICI KOD TRPNJA!

Donja Vrućica, naselje kod Trpnja na poluotoku Pelješcu, jedna je od dosad zapostavljenih turističkih destinacija, a zapravo odredište koje svoju budućnost posebice vidi u razvitku lječilišnog turizma. Nedaleke raskošne plaže i visokokvalitetni mulj, koji je idealan za liječenje kroničnih reumatičnih bolesti, zgrčenosti mišića i zglobova te sličnih bolesti.

Donja je Vrućica pet kilometara udaljena od Trpnja, a 18 km od Orebića. Okrenuta je prema suncu. Zbog odmaknutosti od Jadranske magistrale, mjesto je tiko i mirno, oslobođeno velikih gužvi. Pješčane plaže Duba i Divna, udaljene oko 3 km, zbog sitnog su pjeska te plitkoga i čistog mora neobično pogodne za neplivače, djecu i starije osobe.

U predstojećoj će sezoni smještaj za jednu osobu iznositi 35 kuna dnevno, što je za 40 - 50% jeftinije od drugih sličnih mjesta na Jadranu. Za potanje obavijesti javiti se **prof. Ivi Dragičeviću, Split, Doverska 27, tel. 021/512-258**. Obitelj Dragičević nudi gostima dvije (eventualno tri) kuhinje, tri kupaonice, 12 - 14 kreveta i barku u Divni. Dodite u Donju Vrućicu, nećete se pokajati!

NAŠA JE VERA UMRLA

Moja pokojna supruga, Veronika - Vera Hauptfeld, rod. Mutak, rodila se u Karlovcu, 15. ožujka 1933. godine, kao treće i najmlađe dijete u obitelji, u kojoj se njegovanju nacionalnih i vjerskih osjećaja uvijek posvećivala velika pozornost.

U gimnaziju je Vera krenula 1943. godine, usputno pohađajući i glazbenu školu u Karlovcu. Uskoro završava drugi svjetski rat. Karlovac se mijenja. Mnogi ljudi nestaju, mnogi završavaju u zatvorima i logorima. Neki se nikad više neće vratiti.

U tomu, drugom svijetu, Vera završava školovanje, a godinu dana po okončanju rata, njezina je obitelj izbačena iz stana u središtu grada. Zatvorena je obiteljska mljekarna, iako se njezin otac nikad nije bavio politikom. Nu, za zlo su mu uzeli pripadnost Križarskomu bratstvu. Obitelj je vjerno slijedila dr. Ivana Prokulipca.

Izbačena iz stana, Verina se obitelj smješta u kućici udaljenoj od grada oko šest kilometara. Nevolje, međutim, ne prestaju. Vera je izbačena iz glazbene škole, jer da odlazi u crkvu. Morala je prekinuti i gimnazijsko školovanje, te je s petnaest godina započela raditi u jednoj karlovačkoj tvornici kože.

U petnaestoj godini postaje članicom ilegalne skupine **Hrvatski pokret otpora** (HPO). Uhićena je 23. listopada 1949., te u skupini od 16 optuženika izvedena pred sud 16. veljače 1950. godine. Suđenje pred karlovačkim Okružnim sudom traje do 24. veljače. Kao petooptužena, osuđena je na tri godine prisilnog rada. Usvojivši dijelom njezin priziv, Vrhovni sud smanjuje kaznu na 18 mjeseci, koje će Vera u cijelosti izdžati u Požegi.

S prvooptuženim iz skupine, Hrvjem Hauptfeldom, simpatije i pri-

Piše:
Hrvoje HAUPTFELD

jateljstvo traju još iz djetinjstva. Prijateljstvo prerasta u ljubav, i napokon, po njegovu izlasku iz starogradiške tavnice, 12. prosinca 1953. postaje brakom. Supružnici su beskućnici bez posla. Hrvoje ipak dobiva posao u selu Rečica, i sobičak u koji se smješta sa suprugom. Tu je rođen njihov prvi sin, Tomislav.

Vera Hauptfeld

Već iduće, 1954. godine, Hrvoje odlazi na odsluženje vojnog roka u Kumanovo. Godinu dana kasnije, Veru s djetetom izbacuju iz stana i ona preseljava k roditeljima, u selo Stative. Uzaludno traži posao. Suprug Hrvoje se vraća iz vojske krajem ljeta 1956. Zapošljava se na nekoliko mjesta, ali svagdje dobiva otkaz za tri ili najviše četrnaest dana. U tekstilnoj ga tvornici otpuštaju nakon 95 dana, pa uspijeva sudskom intervencijom poništiti takvu odluku. Nastavljaju živjeti u krajnje skromnim uvjetima.

Rađa se drugi sin, Zlatko. Unatoč svim tegobama, Vera ipak uspijeva završiti večernju gimnaziju, te 1961. dobiva i posao.

Vera ljubavlju i nježnošću, svojom lirska dušom, ispunjava svoju okolinu: i obitelj i gradsku ljekarnu, u kojoj se zaposliла zahvaljujući pomoći gospođe Zlate Pašagić, kao i susjedstvo odnosno djecu iz susjedstva, koji se okupljaju oko našeg sina Tomislava. Ispočetka tiho, a kasnije sve slobodnije, Vera priča djeci o hrvatskoj kulturi i povijesti, odgajajući tako mlađe naraštaje. I svojim primjerom pokazuje ljubav prema domovini. Kao što je od 1945. krišom pokušavala sačuvati vojničko groblje u Karlovcu, tako čisti i obnavlja zapuštenu, u korov zarasu grobnicu Dragoje Jarnevićeve. I ne posustaje pisati nježne lirske pjesme.

Obitelj djelatno sudjeluje i u Domovinskom ratu. I, dok sin Tomislav, u "Oluji" pomaže oslobođiti Liku i dio Korduna, 5. kolovoza 1995. našu kuću pogađa šest teških topovskih projektila. Zgrada je u plamenu i uz Verinu se pomoći suprug Hrvoje i sin Zlatko, obojica teški invalidi, uspijevaju spasiti iz vatre i krhotina.

Iako opet na ledini, Vera radosno pjeva: Hrvatska je slobodna i zato pjevajmo. Sutra možemo plakati za onim što smo izgubili. U oslobođenoj je domovini nastavila disati i živjeti, sve do 31. siječnja 1997. godine. Tada se ugasio njezin život. Na karlovačkom groblju, prekrivena zastavom Hrvatskog društva političkih zatorenika, uz počasnu stražu i silno mnoštvo, vratila se svojoj hrvatskoj zemlji. Nema više naše Vere, ali su uspomene i njezine pjesme još uvijek ovdje. I ovdje će ostati.

OBAVIJEŠT O PUTU U BLEIBURG

I ove se godine upriličuje put u Bleiburg. Sve obavijesti i naputke možete dobiti u Podružnici HDPZ-a u Vašoj županiji.

Mnjenja i rasudbe

MOJE SJEĆANJE NA TROJE MUČENIKA

Štovani gospodine uredniče,

Pročitala sam što piše gosp. Ivan Gabelica u našem Zatvoreniku, broj 58 ov. g.

Drago mi je da ljudi govore istinu. Mislim da je dužnost svakog zatvorenika da progovori. Zato sada to činim i ja. To je samo jedna sitnica od onoga što vidjeh svih tih godina moga robovanja u smrtnim ćelijama, sudovima i sucima koji nisu znali ni čitati ni pisati, a imali su diplome pravnika.

Tamo davno, prije pola stoljeća, a kao daje bilo jučer. Bila sam dotjerana u Koprivnicu, na OZNU, prebačena u zloglasnu pol. OZNU br. 1 u Bjelovar. Tamo su se svake noći događala čuda. Gledajući i slušajući, ne znam kako smo uopće ostali normalni. To ne može ljudski um zamisliti, što može učiniti jedan čovjek, to nije čovjek - već zvjer. Ali nije ni to, jer time bih uvrijedila životinjsko carstvo.

Ne znam kako su uopće mogli dalje živjeti u ljudskoj zajednici, a živjeli su. A žive još i danas. Kako ti i takvi ljudi imaju srca i hrabrosti sresti se s nama - hrv. pol. zatvorenicima?

Zar oni misle da mi možemo zaboraviti ono što su nam učinili?

Kako bih ja mogla zaboraviti svećenika Antu Glavana, kojega su strijeljali pred našim očima.

Kako da zaboravim majku s dvoje djece; jedno na ruci staro oko 6 mjes., drugo oko 4 godine. Kako mogu zaboraviti ženu okovanih ruku i nogu? Nije mogla hodati; imala je zelenu suknju.

Zašto da zaboravim da su me razapeli na zid kao Isusa i rekli mi: "Neka Ti sada pomogne." To je učinio meni - a daje samo meni. A kasnije je živio u Koprivnici. Da bi me isti taj skinuo golu, zatvorio u rupu veličine 1-2 m, stavio pet kanti hladne vode, a mjesec studeni. A sada se sretao sa mnom i živio u momu gradu.

Žao mi je što moram govoriti tim tonom, aii, mislim da treba reći istinu. Istину mora znati naša mladež, jer laži je "dosta."

Nismo mi svoju mladost i svoj cijeli život dali zbog toga, da Ti i takvi ljudi danas sole pamet nama i našoj mladosti. Naša mladost je pametna i zna dobro ocijeniti kome pripada i čije ime nosi. Ne treba joj bijelo odijelo niti **lavor s vodom kao Pilatu**.

Ti i takvi ljudi učinili su toliko tuge i bola našoj domovini; zavili je u patnju strahote. A ona ponosna majka sklopila je svoje drage ruke i molila Svevišnjeg Boga da čuva i brani njezinu djecu.

A oni ponosni i časni ljudi gradili su njezinu državnost i slobodu. Svojim mesom i krvljku.

Slavica HANTKE

Vladislav Perić

IZ NEOBJAVLJENOG PROLOGA

S istoka dodoše:

mrski konjanici, palikuće,

s đavolskim znacima i živinskim kricima...

Počomište stoljetnu šumu, srušiše drevni grad,
razrušiše crkve - ustrijeliše Krista,
zapališe sva sela kud prpdoše

s crnim zastavama crne stjegonoše...

Vrijeme se ispuni dimom, eksplozijama/djetinjim placom,

zovom majki, topovskim hukom...

u daju gruvaju granate

raskopana hrvatska zemlja diže se u nebo.

U zlatnom podnevnu

video sam kako umire zlatni vojnik,
a san-sunce mu u rukama.

Ranjenom rukom (niz koju teče zlatna krvca) miluje lutku djevojčice koja se tu još jučer igrala.

Na cvjetnoj hrvatskoj livadi još i sad ostali su
otisci njegovih stopala i njegovih zlatnih suza...
čini se da još uvijek tamo (među cvijećem)
uzdiše...

Htjedoše nam otgnuti srce

probosti oči

ustrijeliti dušu;

raskopati ognjište, odnijeti dijete, ubiti majku...

A onda, odjednom, iznenadno:

huknu hrvatska dubrava, poletješe vile velebitske,
otvorise se groblja hrvatska,

ustadoše vitezovi - bljesnuše hrvatske sablje
- posjekoše mrske konjanike.

Zašutješe topovi s istoka;

hrvatsko zlatno sunce bijesnu - zapali se nebo,
razbojnici mrski, s kojih još nevina krvca kaplige,
sagorješe

na užarenom hrvatskom nebu

tamo na rubu gdje modra rijeka

uzlazi na nebo.

Imotski, 6. veljače 1997.)

U SPOMEN

Dana 4. ožujka 1997. godine, u 71. godini života, blago je u Gospodinu preminuo gospodin

LOVRO FINDRIĆ,

akademski kipar.

Neka mu je laka hrvatska zemlja.

Hrvatsko društvo političkih zatvorenika

U SPOMEN

Dana 3. ožujka 1997. godine, na gradskom groblju u Velikoj Gorici, pokopan je hrvatski dravogradjac

TIHOMIR TOMAŠIĆ,

rođen 4. srpnja 1963.

Pokojni je Tihomir ubijen 19. studenoga 1991. godine od četničke ruke, na zloglasnoj Ovčari, nakon pada Vukovara.

Njemu, i svima koji su pali za slobodu Domovine u Domovinskom ratu, neka je laka hrvatska zemlja.

Hrvatsko društvo političkih zatvorenika

U SPOMEN

Dana 03.03. 1997. godine, tragično je preminuo član HDPZ-a Podružnice Županije sisacko moslavačke, gospodin

STEVO KARANOVIĆ

Naš Stevo bio je prognanik iz rodnog sela Graboštani i vratio se poslije "Oluje" obnavljajući svoj dom i našu Hrvatsku.

Hvala Stevi na mnogim njegovim žrtvama i neka mu je laka hrvatska zemlja rodne mu Banovine.

HDPZ-a Podružnica Sisak

U SPOMEN

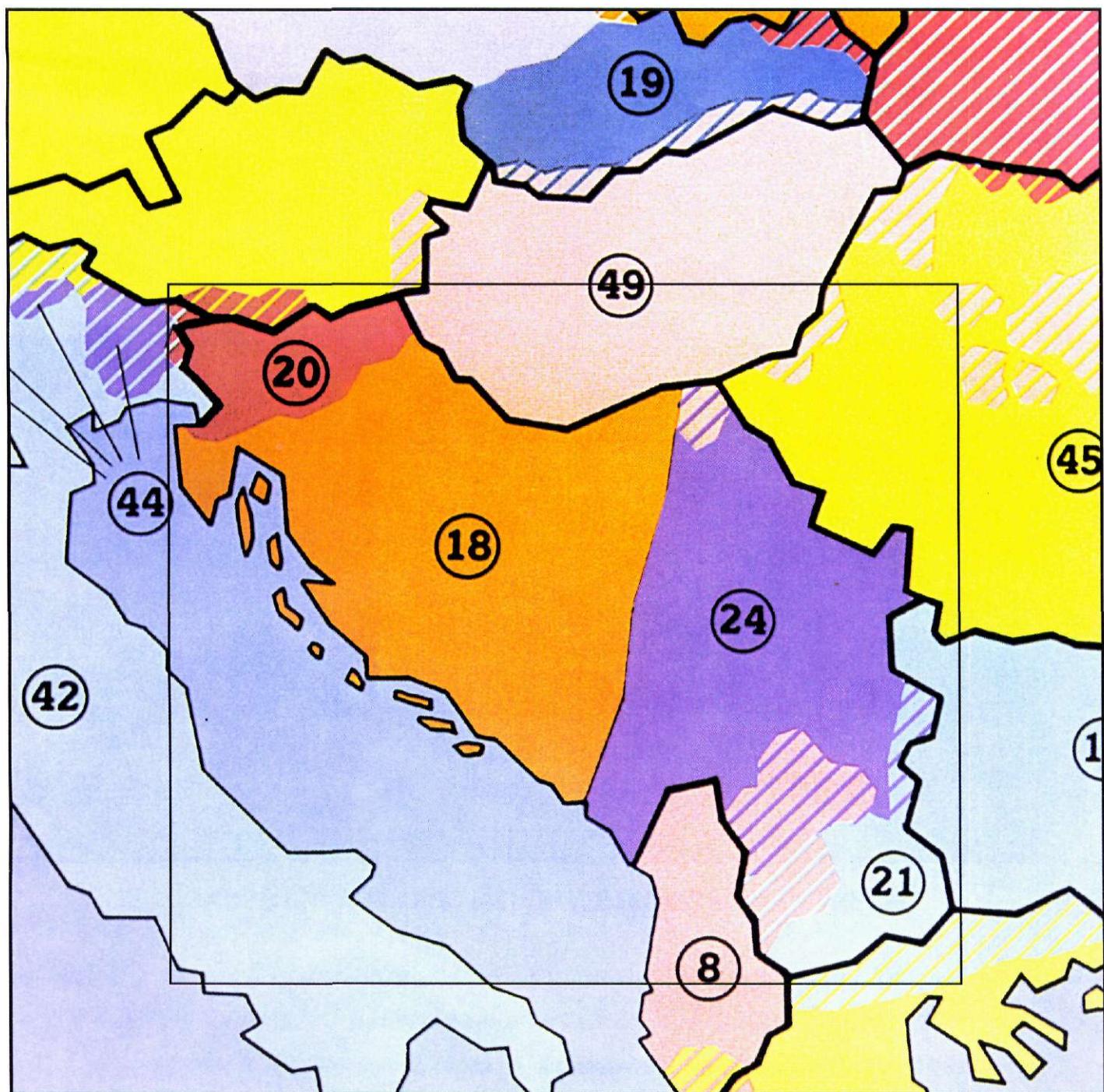
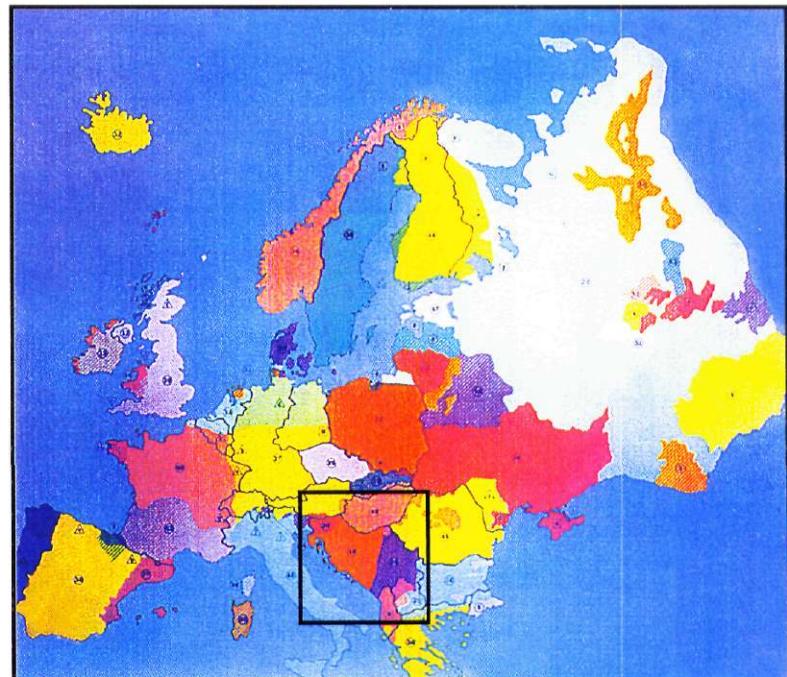
Dana 18. ožujka 1997. godine, blago je u Gospodinu preminuo gospodin

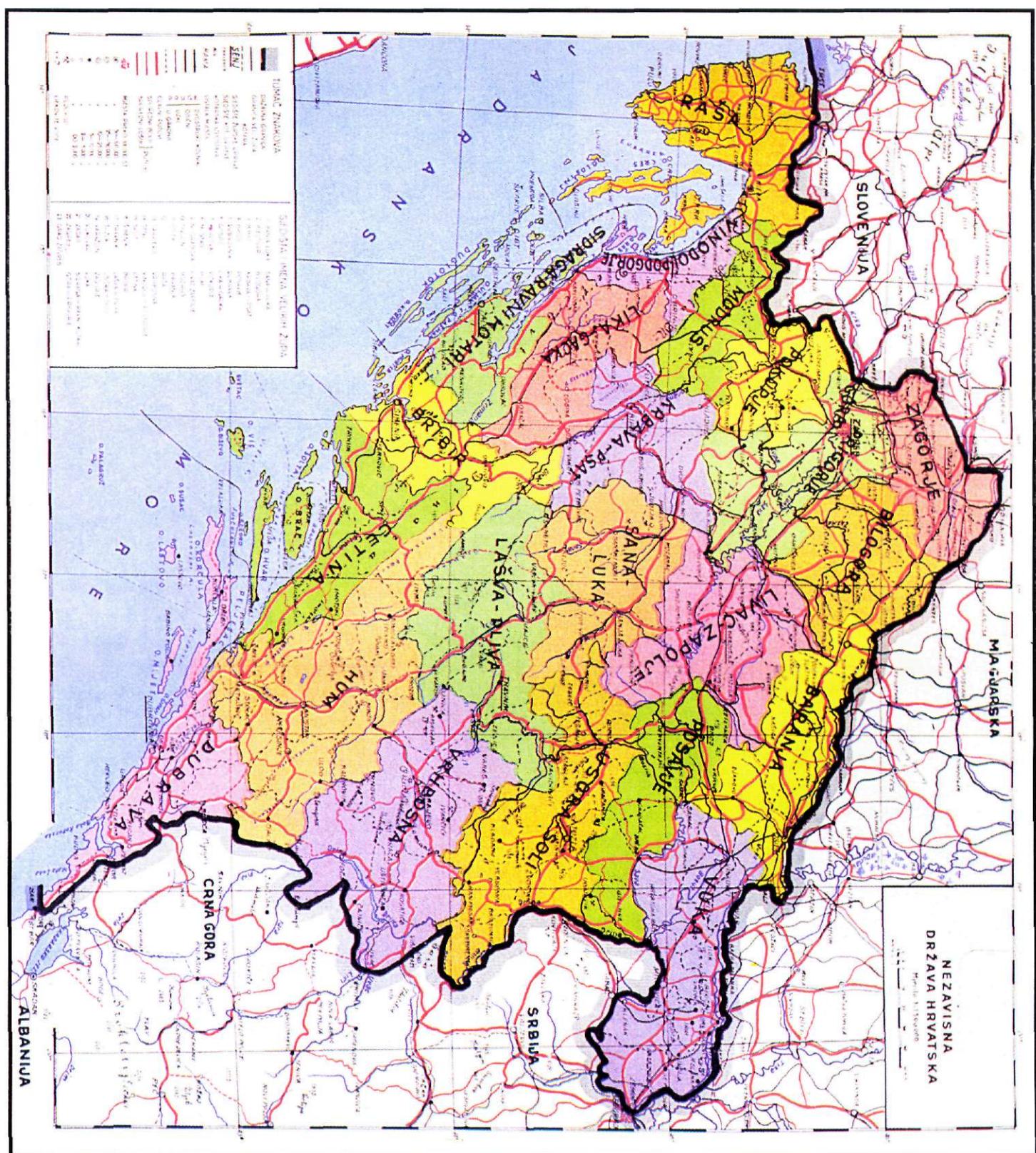
ANTE SOLDO

Gospodin Soldo pokopan je u Vinkovcima.
Neka mu je laka hrvatska zemlja.

Hrvatsko društvo političkih zatvorenika

*U spomen na 30. obljetnicu
Deklaracije o nazivu i
položaju hrvatskoga
književnog jezika,
objavljujemo jezičnu kartu
Europe, koju je 1987.
godine u Barceloni objavio
CIEMEN*

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA: UPRAVNA PODJELA